

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στη
Φορολογική & Χρηματοοικονομική Διοίκηση
Στρατηγικών Αποφάσεων

ΤΜΗΜΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ
ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ

Διπλωματική εργασία

Πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος : λόγοι, αίτια και αντιμετώπιση

Μαρία Κασιούλη

Επιβλέπων καθηγητής: Λάζος Γρηγόριος

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2020

Η παρούσα διπλωματική εργασία αφιερώνεται στους γονείς μου, Ευθυμία και
Στέργιο.

Για τη στήριξη που μου προσφέρουν κάθε στιγμή.

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να εκφράσω τις ειλικρινείς ευχαριστίες στο σύνολο του διδακτικού προσωπικού του προγράμματος για την καλή συνεργασία και την ποιότητα των σπουδών που προσέφεραν. Ιδιαίτερος θα ήθελα να ευχαριστήσω τους κκ Καραγιώργο Θεοφάνη και Καραγιώργο Αλκιβιάδη για την καθοδήγηση και τις πολύτιμες συμβουλές για την εκπόνηση της παρούσας εργασίας.

Πρόλογος

Η έννοια της πολυπλοκότητας του φορολογικού συστήματος κάθε άλλο παρά άγνωστη είναι για μια χώρα όπως η Ελλάδα. Ο όγκος και η δυσκολία ερμηνείας των φορολογικών διατάξεων, οι περίπλοκες φορολογικές διαδικασίες και οι πολλές και διαφορετικές φορολογικές υποχρεώσεις είναι κάποια από τα στοιχεία που συνθέτουν την πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος. Αυτή η πολυπλοκότητα έγκειται σε διάφορα επίπεδα λειτουργίας του φορολογικού συστήματος και έχει τις ρίζες της στις αρχές εμφάνισης της φορολογικής νομοθεσίας στην Ελλάδα. Βασικός λόγος ύπαρξης της είναι ο κεντρικός σχεδιασμός της δημόσιας διοίκησης και οι εκάστοτε κυβερνήσεις, η πολιτική αστάθεια που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα, η εισαγωγή ολοένα και περισσότερο της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης και των πληροφοριακών συστημάτων στην εφαρμογή της φορολογικής πολιτικής τις τελευταίες δεκαετίες και στην εμφάνιση όλο και συχνότερα νέων φορολογικών διατάξεων με σκοπό τον εκσυγχρονισμό του φορολογικού συστήματος και την εναρμόνιση του με τους ευρωπαϊκούς κανονισμούς και τις διεθνείς πρακτικές. Παρά τη συνεχή δυσaréσκεια της δημόσιας διοίκησης των θεσμικών φορέων και των πολιτών για τις καθημερινές δυσχέρειες και τα προβλήματα που δημιουργεί αυτή η πολυπλοκότητα, λίγη προσπάθεια εντοπίζεται για την αποτελεσματική αντιμετώπιση της. Συνεπώς αναδεικνύεται η επιτακτική ανάγκη για απλούστευση του φορολογικού συστήματος και μεταρρύθμιση του ευρύτερου τομέα της φορολογικής νομοθεσίας. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο λοιπόν προκύπτει και το επιστημονικό ενδιαφέρον για την έρευνα στο πεδίο του φορολογικού συστήματος της πολυπλοκότητας του και των λόγων που τη δημιουργούν.

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να εξετάσει τους λόγους και τα αίτια ύπαρξης της πολυπλοκότητας του φορολογικού συστήματος, χαρακτηριστικό ενός φορολογικού συστήματος όπως αυτό της Ελλάδας, να ερευνησει το πώς αντιμετωπίζουν αυτό το σύστημα οι άμεσα εμπλεκόμενοι όπως λογιστές-φοροτεχνικοί, εργαζόμενοι στο δημόσιο τομέα και φορολογούμενοι και να ερμηνεύσει τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας, ως τρόπους αντιμετώπισης του προβλήματος και απλούστευσης του συστήματος. Στο πρώτο μέρος της εργασίας, αρχικά αναλύονται ορισμένες βασικές έννοιες που συνθέτουν το φορολογικό σύστημα στην Ελλάδα. Στη συνέχεια, εξετάζεται η βιβλιογραφία γύρω από την πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος και παρουσιάζονται τα διάφορα επίπεδα της, ενώ την ίδια στιγμή αναλύονται οι βασικοί πυλώνες-υποθέσεις της έρευνας, που αποτελούν και τα βασικά αίτια ύπαρξης της πολυπλοκότητας και παρουσιάζεται ο ρόλος τους. Τέτοια αίτια είναι τα πληροφοριακά συστήματα και η ψηφιοποίηση, οι φορολογικοί φορείς και οι φορολογικές αρχές, η φορολογική συνείδηση των πολιτών. Στο δεύτερο μέρος, περιγράφεται η μεθοδολογία της έρευνας, η οποία έγινε με τη μορφή ερωτηματολογίων και γίνεται ανάλυση των δεδομένων που συλλέχθηκαν. Μέσω της παραγοντικής ανάλυσης αναδείχθηκαν οι σημαντικότεροι παράγοντες της πολυπλοκότητας, όπως τα διοικητικά αίτια, η φορολογική συνείδηση, τα πληροφοριακά συστήματα, η μεταρρύθμιση του φορολογικού συστήματος, το υπάρχον φορολογικό πλαίσιο και η πολιτική βούληση. Με βάση αυτούς τους παράγοντες και διεξάγοντας ανάλυση συσχέτισης δημιουργήθηκαν εκ νέου υποθέσεις, οι οποίες στο τέλος επιβεβαιώνουν τις αρχικές μας υποθέσεις. Έτσι, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι τα βασικά αίτια της πολυπλοκότητας του φορολογικού συστήματος είναι διοικητικά και συγχρόνως απορρέουν από τα πληροφοριακά συστήματα, το φορολογικό πλαίσιο και τη διαμόρφωση της φορολογικής συνείδησης. Τέλος, καταλήγουμε ότι οι τρόποι αντιμετώπισης της πολυπλοκότητας πρέπει να αναζητηθούν στους ίδιους τους λόγους που τη συντηρούν.

Abstract

The purpose of this paper is to examine the reasons and the causes of the complexity of the tax system, which is characteristic of the Greek tax system, to research the behavior towards this system from those directly involved, such as accountants-tax advisors, public sector employees and taxpayers and to interpret the results of this research as ways to address the problem and simplify the system. In the first part of the paper, some basic elements, that the tax system in Greece is composed of, are initially analyzed. Then, the existing literature on the complexity of the tax system is examined and its various levels are presented. At the same time, the main pillars-assumptions of the research are analyzed, which are the main causes of the complexity and their role is presented. Such causes are the information systems and digitalization, the tax authorities and the citizens' tax compliance. In the second part, the research methodology is described, which was conducted in the form of questionnaires and the data collected are analyzed. Factor analysis highlighted the most important factors of complexity, such as administrative causes, tax awareness, information systems, tax reform, the existing tax framework and political initiative. Based on these factors and conducting a correlation analysis, new hypotheses were created, which in the end confirm our initial assumptions. Thus, we reached the conclusion that the main causes of the complexity of the tax system are administrative and at the same time stem from the information systems, the tax framework and the existence of the tax compliance. Finally, we conclude that ways to deal with complexity must be sought in the very reasons that maintain it.

Πίνακας περιεχομένων

Πρόλογος.....	3
Περίληψη.....	4
Abstract	5
1. Εισαγωγή	11
2. Η έννοια του φόρου	12
2.1 Εννοιολογικός προσδιορισμός και χαρακτηριστικά του φόρου.....	12
2.2 Διάκριση των φόρων	14
3. Το ελληνικό φορολογικό πλαίσιο	17
3.1 Φορολογία εισοδήματος.....	17
3.2 Φόρος προστιθέμενης αξίας.....	20
4. Η πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος.....	23
5. Πληροφοριακά συστήματα και ψηφιοποίηση	31
6. Φορολογικοί φορείς και αρχές	38
7. Φορολογική συνείδηση.....	44
8. Ερευνητική Προσέγγιση και Μεθοδολογία	47

8.1	Μεθοδολογία	47
8.2	Δείγμα έρευνας	48
8.3	Δημιουργία ερωτηματολογίων	49
9.	Ερευνητικά Αποτελέσματα και Ανάλυση	51
9.1	Αποτελέσματα περιγραφικής στατιστικής.....	51
9.1	Αποτελέσματα παραγοντικής ανάλυσης	55
9.2	Αποτελέσματα ανάλυσης συσχέτισης	62
9.3	Σχολιασμός αποτελεσμάτων ανάλυσης.....	63
10.	Συμπεράσματα	66
10.1	Σημαντικότητα έρευνας	66
10.2	Προτάσεις για Μελλοντική Έρευνα.....	68
10.3	Ερευνητικές δυσκολίες.....	70
	Βιβλιογραφία	72
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι-ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ.....	77
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ- ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΥΡΙΩΝ ΣΥΝΙΣΤΩΣΩΝ- COMMUNALITIES	81
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ- ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΥΡΙΩΝ ΣΥΝΙΣΤΩΣΩΝ- COMPONENT MATRIX	83
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙV- ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΥΡΙΩΝ ΣΥΝΙΣΤΩΣΩΝ- ROTATED COMPONENT MATRIX.....	84
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ V- ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΥΡΙΩΝ ΣΥΝΙΣΤΩΣΩΝ- COMPONENT TRANSFORMATION MATRIX..	86
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ VI- ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΞΙΟΠΙΣΤΙΑΣ	86

Περιεχόμενα πινάκων

Πίνακας 1: Φορολογικά έσοδα (άμεσοι-έμμεσοι φόροι)	13
Πίνακας 2: Συντελεστές φορολογίας εισοδήματος φυσικών προσώπων στην Ελλάδα σύμφωνα με τον Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος (Κ.Φ.Ε.) Ν.4172/2013	19
Πίνακας 3: Ενότητες ερωτηματολογίου	49
Πίνακας 4: Αποτελέσματα έρευνας-Φύλο.....	51
Πίνακας 5: Αποτελέσματα έρευνας-Ηλικία	52
Πίνακας 6: Αποτελέσματα έρευνας-Εκπαίδευση.....	53
Πίνακας 7: Αποτελέσματα έρευνας-Απασχόληση	55
Πίνακας 8: Αποτελέσματα παραγοντικής ανάλυσης- Total Variance Explained	57
Πίνακας 9: Αποτελέσματα παραγοντικής ανάλυσης- Rotated Component Matrix.....	58
Πίνακας 10: Αποτελέσματα παραγοντικής ανάλυσης- Παράγοντες.....	61
Πίνακας 11: Αποτελέσματα παραγοντικής ανάλυσης- ΔΕΙΚΤΗΣ CRONBACH α	62
Πίνακας 12: Ανάλυση συσχέτισης	62

Περιεχόμενα διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1: Φορολογικά έσοδα ως ποσοστό του ΑΕΠ (Υπ. Οικονομικών, Ισολογισμός και Λοιπές Χρηματοοικονομικές Καταστάσεις, 2018)	16
Διάγραμμα 2: Φορολογικοί συντελεστές και φορολογικά έσοδα στην Ελλάδα, Πηγή: OECD, Economic surveys: Greece 2018	20
Διάγραμμα 3: Φόρος προστιθέμενης αξίας δείκτης εσόδων 2015, Πηγή: OECD, Economic surveys: Greece 2018	22
Διάγραμμα 4: Χρήση του ίντερνετ από τους Έλληνες πολίτες για την αλληλεπίδρασή τους με τους δημόσιους φορείς (πηγή: Eurostat)	34
Διάγραμμα 5: Δείκτης Ψηφιακής Οικονομίας και Κοινωνίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το 2019	35
Διάγραμμα 6: Δείκτης Ψηφιακής Οικονομίας και Κοινωνίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το 2019, Ανθρώπινο Δυναμικό.....	36
Διάγραμμα 7: Αποτελέσματα έρευνας-Φύλο	52
Διάγραμμα 8: Αποτελέσματα έρευνας-Ηλικία.....	53
Διάγραμμα 9: Αποτελέσματα έρευνας-Εκπαίδευση.....	54
Διάγραμμα 10: Αποτελέσματα έρευνας-Απασχόληση.....	55
Διάγραμμα 11: Scree Plot.....	58

1. Εισαγωγή

Τα τελευταία χρόνια η μεταρρύθμιση, του φορολογικού συστήματος η αύξηση της φορολογίας, ο εκσυγχρονισμός του και η εναρμόνιση του φορολογικού πλαισίου σε διάφορα επίπεδα με τους ευρωπαϊκούς νόμους, βρίσκονται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος των εκάστοτε κυβερνήσεων της Ελλάδας.

Η φορολογική πολιτική της χώρας επηρεάζει όχι μόνο την κερδοφορία του επιχειρηματικού τομέα, ως τομέα ανάπτυξης και ανταγωνιστικότητας, αλλά επιδρά καθοριστικά και στην κοινωνική διάρθρωση της χώρας, στην προσπάθεια της να εφαρμόσει τον κοινωνικό της σκοπό. Φορολογική διοίκηση λοιπόν, φορολογούμενοι αλλά και επαγγελματίες λογιστές-φοροτεχνικοί και οικονομολόγοι προσπαθούν να εφαρμόσουν τους νόμους του φορολογικού πλαισίου ερχόμενοι αντιμέτωποι καθημερινά με τις φορολογικές διαδικασίες και την απαιτούμενη γραφειοκρατία.

Βασικός σκοπός της κυβερνητικής πολιτικής η συγκέντρωση κρατικών εσόδων μέσα από τη φορολογία με σκοπό την εκπλήρωση δημοσιονομικών στόχων και άσκηση κρατικής μέριμνας. Για την εκπλήρωση αυτών των στόχων, όπως είναι γνωστό, ειδικά στη σύγχρονη εποχή, βασική πηγή χρηματοδότησης αποτελούν τα φορολογικά έσοδα.

Αυτή η άρρηκτη σχέση δημοσιονομικής πολιτικής και φορολογικών εσόδων περιγράφεται με απλά λόγια στη φράση: “ο σύνδεσμος Κράτους και Φόρου είναι ευεξήγητος καθόσον ο δεύτερος είναι απαραίτητος για τη λειτουργία του πρώτου” (Κωνσταντίνος Δ. Φινοκαλιώτης,2011). Επίσης, αυτή η σχέση είναι που τροφοδοτεί την ύπαρξη και τον κεντρικό σχεδιασμό του φορολογικού συστήματος σε κάθε χώρα, που στην Ελλάδα αποτελεί ένα πολυσύνθετο σύνολο νόμων και διατάξεων. Τα αίτια και οι λόγοι που δημιουργούν αυτή την πολυπλοκότητα αξίζουν να προσδιοριστούν, να ερευνηθούν και να αντιμετωπιστούν.

2. Η έννοια του φόρου

2.1 Εννοιολογικός προσδιορισμός και χαρακτηριστικά του φόρου

Η έννοια του φόρου πέρα από την οικονομική επιστήμη έχει απασχολήσει και την πολιτική και νομική επιστήμη. Ο κλασικός ορισμός του φόρου που έχει επικρατήσει είναι αυτός του Γάλλου οικονομολόγου G. Jeze, που διατυπώθηκε στις αρχές του 20^{ου} αιώνα και σύμφωνα με τον οποίο: *ο φόρος αποτελεί άμεση και οριστική παροχή των ιδιωτών προς τη δημόσια εξουσία, που είναι αναγκαία για την κάλυψη των δημοσίων βαρών*. Οι σύγχρονες μελέτες έχουν προσθέσει στον ορισμό αυτό πως ο φόρος είναι και η χρηματική, υποχρεωτική, χωρίς αντάλλαγμα παροχή των ιδιωτών προς το κράτος προς πορισμό εσόδων και εκπλήρωση σκοπών οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής. Εξετάζοντας την εγχώρια βιβλιογραφία, μελετητές και ακαδημαϊκοί, αποδεχόμενοι αυτόν τον κλασικό ορισμό του Γάλλου οικονομολόγου G. Jeze, προσπάθησαν να ορίσουν το εννοιολογικό περιεχόμενο του φόρου και τα χαρακτηριστικά του. Συγκεκριμένα, από νομικής σκοπιάς ο Φινοκαλιώτης Κ. (2011) μέσα από αυτή την προσπάθεια έδειξε πως τα στοιχεία που συνθέτουν την έννοια του φόρου είναι ο χαρακτήρας του ως άμεσης χρηματικής παροχής του ιδιώτη προς το κράτος, το υποχρεωτικό της παροχής αυτής, ο οριστικός χαρακτήρας της παροχής αυτής και η έλλειψη ειδικού ανταλλάγματος από την πλευρά του κράτους προς τον ιδιώτη. Με λίγα λόγια η άμεση χρηματική παροχή μεταφράζεται ως μεταφορά αγοραστικής δύναμης από τα χέρια των ιδιωτών στη δημόσια εξουσία για τη χρηματοδότηση των δαπανών της, η οποία επιβάλλεται με νόμο, άρα αποτελεί υποχρέωση του φορολογούμενου που καταβάλλεται οριστικά, δηλαδή δεν έχει προσωρινό χαρακτήρα, και ο ιδιώτης φορολογούμενος δεν προσδοκά κάποια αντιπαροχή ατομικά, αλλά η φορολογία αποσκοπεί στην κάλυψη των δημοσίων δαπανών στο σύνολό τους. Η δημόσια διοίκηση ως γνωστόν καταβάλει μισθούς στους υπαλλήλους της, συντάξεις, διάφορων ειδών βοηθήματα, λειτουργικά έξοδα για τις εγκαταστάσεις των υπηρεσιών της κλπ¹. Σημειώνεται, ότι στη χώρα μας για το 2017 τα λειτουργικά έξοδα διαμορφώθηκαν στο ποσό των 47.509 εκατ. ευρώ ενώ για το 2018 στο ποσό των 49.468 εκατ. ευρώ (Υπουργείο Οικονομικών, Ισολογισμός και Λοιπές Χρηματοοικονομικές Καταστάσεις 2017-2018). Επίσης, αξίζει να σημειωθεί

---

¹ Οι δημόσιες δαπάνες αποτελούν ένα από τα κυριότερα εργαλεία ελέγχου της εκάστοτε κυβέρνησης του κράτους επειδή με αυτές διαμορφώνουν τη δημοσιονομική τους πολιτική. (Γκίνογλου, 2004)

ότι οι δημόσιες δαπάνες είναι μεγάλης σημασίας για ένα κράτος καθώς προωθούν την βέλτιστη κατανομή οικονομικών πόρων και έχουν ως στόχο την οικονομική ανάπτυξη.

Βασικός πόρος για την κάλυψη όλων αυτών των αναγκών όπως ήδη αναφέραμε είναι τα φορολογικά έσοδα.

Πίνακας 1: Φορολογικά έσοδα (άμεσοι-έμμεσοι φόροι)

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Άμεσοι Φόροι	15.734	19.941	18.290	20.326	19.696	19.437	19.656	19.749
Έμμεσοι Φόροι	27.178	25.138	23.563	24.496	24.959	26.201	26.901	26.937
Φορολογικά έσοδα	42.912	45.079	41.853	44.822	44.655	45.637	46.557	46.686
Επιχορηγήσεις από Ε.Ε.	3.900	3.680	4.694	4.845	4.036	4.276	2.237	2.248
Λοιπά μη Φορολογικά Έσοδα	6.894	10.223	5.743	7.411	7.470	4.869	4.070	3.844
Σύνολο Λειτουργικών Εσόδων	53.706	58.982	52.290	57.078	56.160	54.782	52.864	52.777
% του ΑΕΠ								
Άμεσοι Φόροι	7,6%	10,4%	10,1%	11,4%	11,1%	11,0%	10,9%	10,7%
Έμμεσοι Φόροι	13,1%	13,1%	13,0%	13,7%	14,1%	14,8%	14,9%	14,6%
Φορολογικά έσοδα	20,7%	23,6%	23,2%	25,1%	25,2%	25,9%	25,8%	25,3%
Επιχορηγήσεις από Ε.Ε.	1,9%	1,9%	2,6%	2,7%	2,3%	2,4%	1,2%	1,2%
Λοιπά μη Φορολογικά Έσοδα	3,3%	5,3%	3,2%	4,1%	4,2%	2,8%	2,3%	2,1%
Σύνολο Λειτουργικών Εσόδων	25,9%	30,8%	28,9%	31,9%	31,7%	31,0%	29,3%	28,6%

Πηγή: Υπ. Οικονομικών, Ισολογισμός και Λοιπές Χρηματοοικονομικές Καταστάσεις 2018

Συγκεκριμένα για την Ελλάδα, στον παραπάνω πίνακα φαίνεται πως από το 2011 και έπειτα το σύνολο των λειτουργικών εσόδων αποτελούν περίπου το 30% του ΑΕΠ και από αυτό το ποσοστό των εσόδων περίπου το 22% κατά μέσο όρο σταθερά αυτά τα χρόνια είναι φορολογικά έσοδα, δηλαδή επιβεβαιώνεται η άποψη ότι τα φορολογικά έσοδα αποτελούν μια πολύ σημαντική πηγή εσόδων για το κράτος.

Γενικότερα, διεθνώς, πέρα από τον ορισμό του φόρου ως χρηματικής παροχής προς το κράτος, στην οικονομική επιστήμη έχουν επικρατήσει και διάφορα χαρακτηριστικά που διέπουν την έννοια του φόρου στα φορολογικά συστήματα. Αυτά τα χαρακτηριστικά, λοιπόν, θα λέγαμε πως αποτελούν κανόνες παγκοσμίως με βάση τους οποίους εισάγονται διάφοροι φόροι στα διάφορα φορολογικά συστήματα και με αυτόν τον τρόπο καθίσταται δυνατή και η σύγκριση μεταξύ τους. Γενικώς αποδεκτό χαρακτηριστικό του φόρου είναι η καθολικότητα, που σημαίνει ότι ο φόρος εφαρμόζεται χωρίς διάκριση και εξαίρεση σε όλους του πολίτες, ενώ την ίδια στιγμή διέπεται από τον κανόνα της φορολογικής δικαιοσύνης², δηλαδή κάθε πολίτης

² Αναφέρεται και ως αρχή της φορολογικής ισότητας στα πλαίσια της γενικής αρχής της ισότητας των πολιτών. Κατοχυρώνεται από το άρθρο 4 παρ. 5 του Συντάγματος, που προβλέπει τη συμμετοχή των

συμβάλλει κατά το μέτρο που μπορεί στα φορολογικά βάρη. Ταυτόχρονα, βασικά χαρακτηριστικά αποτελούν η παραγωγικότητα και η απλότητα του φόρου. Αυτό σημαίνει, ότι από τη μία πρέπει να διασφαλίζεται η αποτελεσματική είσπραξη του, καθώς αποτελεί κρατικό έσοδο και συγχρόνως να μην ευνοείται η φοροδιαφυγή, και από την άλλη οι φορολογικές διατάξεις να είναι όσο το δυνατόν περισσότερο απλές και κατανοητές κι από τις δύο πλευρές, φορολογικές αρχές και φορολογούμενους. Επίσης, οι φόροι πρέπει να διέπονται από τον κανόνα της βεβαιότητας και της σταθερότητας για την καλύτερη εφαρμογή των διατάξεων και την καλύτερη αξιολόγηση τους, από τον κανόνα του διαφορισμού του εισοδήματος με την έννοια της διαφορετικής φορολόγησης διαφορετικών εισοδημάτων για λόγους φορολογικής δικαιοσύνης και τον κανόνα της αποφυγής διπλής φορολογίας, που συνεπάγεται τη μέριμνα των κρατών για την υπογραφή διμερών συμβάσεων, ώστε να αποφεύγεται η φορολόγηση εισοδημάτων που αποκτώνται από τον πολίτη ενός κράτους σε ένα άλλο (Καραγιώργος Θ. 2017).

2.2 Διάκριση των φόρων

Μέχρι τώρα προσπαθήσαμε να παρουσιάσουμε το εννοιολογικό περιεχόμενο του φόρου και να δώσουμε έναν ορισμό. Δε θα μπορούσαμε όμως να παραλείψουμε μια βασική διάκριση των φόρων σε δύο κατηγορίες, ανάλογα με το είδος του φόρου, το φορολογητέο εισόδημα και τον υποκείμενο του φόρου. Αυτές οι δύο κατηγορίες είναι οι άμεσοι και οι έμμεσοι φόροι.

Άμεσοι είναι οι ονομαστικοί φόροι, δηλαδή αναφέρονται σε ορισμένα πρόσωπα και επιβάλλονται στο εισόδημα και την περιουσία του φορολογούμενου, ενώ την υποχρέωση για την απόδοση τους έχει ο ίδιος ο φορολογούμενος, για παράδειγμα ο φόρος εισοδήματος και ο φόρος κληρονομιάς. Αντίθετα, έμμεσοι είναι οι φόροι που επιβάλλονται στο παραγόμενο εισόδημα αλλά με την ευκαιρία πραγματοποίησης μιας συναλλαγής, για παράδειγμα ο φόρος προστιθέμενης αξίας (ΦΠΑ), οι δασμοί και οι φόροι κατανάλωσης (Καραγιώργος Θ. 2017).

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αυτών των δύο μεγάλων κατηγοριών φόρων είναι που καθιστούν και αυτή τη διάκριση πολύ σημαντική και μάλιστα μπορούν να μας δώσουν στοιχεία για το πώς λειτουργεί ένα φορολογικό σύστημα. Βασικό γνώρισμα

Ελλήνων στα δημόσια βάρη, ανάλογα με την οικονομική τους δύναμη. (Μπάρμπας Ν.-Φινοκαλιώτης Κ.,2011)

των άμεσων φόρων, όπως διαφαίνεται και από τη λέξη άμεσος, είναι ότι είναι εξατομικευμένοι για κάθε πολίτη με αποτέλεσμα να επιβαρύνουν τους φορολογούμενους ανάλογα με το εισόδημα του καθενός, άρα με την φοροδοτική ικανότητα του καθενός, ενώ ταυτόχρονα θεωρούνται και πιο σταθεροί. Σε αντίθεση, οι έμμεσοι φόροι αφορούν όλους του πολίτες ανεξαιρέτως, που πραγματοποιούν κάποιες συναλλαγές και κατά ίδιο ποσοστό ανεξάρτητα από τη φοροδοτική τους ικανότητα, και για αυτό το λόγο θεωρούνται πιο αποδοτικοί από τους άμεσους φόρους, καθώς εφαρμόζονται και εισπράττονται πιο εύκολα.

Με τα παραπάνω στοιχεία είναι ευνόητο, με βάση και τους κανόνες της φορολογικής δικαιοσύνης, οι οποίοι επιτάσσουν οι φορολογούμενοι να εισφέρουν στους φόρους ανάλογα με το εισόδημα τους, για τους ίδιους να θεωρούνται πιο δίκαιοι οι άμεσοι φόροι καθώς, λόγω της φύσης τους, επιμερίζουν τα φορολογικά βάρη. Με βάση αυτή τη σημαντική διαφορά των δύο κατηγοριών του φόρου, θα λέγαμε πως για ένα φορολογικό σύστημα θα ήταν χρήσιμο να γνωρίζουμε τη σύνθεση των φορολογικών εσόδων, δηλαδή τι ποσοστό των εσόδων από φόρους αφορά άμεσους φόρους και τι ποσοστό αφορά έμμεσους φόρους. Επίσης, στη βιβλιογραφία επικρατεί η άποψη ότι η αναλογία άμεσων και έμμεσων φόρων είναι δείκτης ανάπτυξης ενός κράτους με τα ανεπτυγμένα κράτη να εμφανίζουν υψηλότερους άμεσους φόρους. «Αυτό συμβαίνει γιατί στις αναπτυγμένες χώρες τα εισοδήματα είναι υψηλά, οι φοροτεχνικές υπηρεσίες πιο οργανωμένες, η λογιστική οργάνωση των οικονομικών μονάδων περισσότερο προχωρημένη και η τάση των φορολογουμένων για φοροδιαφυγή μικρότερη, με συνέπεια την αποδοτικότερη φορολογία εισοδήματος.» (Δριτσάκη,2005)³

Εξετάζοντας οικονομικά στοιχεία από του Ισολογισμούς και τις Χρηματοοικονομικές Καταστάσεις της Κεντρικής διοίκησης τα τελευταία χρόνια φαίνεται πως στο σύνολο των εσόδων από φόρους, οι έμμεσοι φόροι αποτελούν σταθερά μεγαλύτερο ποσοστό των φορολογικών εσόδων σε σχέση με τους άμεσους φόρους, γεγονός που οδηγεί στο συμπέρασμα ότι το φορολογικό σύστημα της Ελλάδας θα μπορούσε να χαρακτηριστεί κοινωνικά άδικο, καθώς τα περισσότερα έσοδα από φόρους που συγκεντρώνονται προέρχονται από φορολογικές επιβαρύνσεις που δεν λαμβάνουν

---

³ Βλ. Χάιδω Ν. Δριτσάκη, «Η σχέση ανάμεσα στις δομές φορολογικών συστημάτων και οικονομικών δεικτών: μια εμπειρική έρευνα για την Ευρωπαϊκή Ένωση», Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Εφαρμοσμένης Πληροφορικής, Θεσσαλονίκη 2005.

υπόψη το εισόδημα κάθε φορολογούμενου. «Οι άμεσοι φόροι είναι δικαιότεροι, αφού πλήττουν περισσότερο τους πολίτες που έχουν μεγαλύτερη φοροδοτική ικανότητα, σε αντίθεση με τους έμμεσους που επιβάλλονται χωρίς καμία διάκριση σε όλους τους πολίτες» (Καραγιώργος, 2017). Στο Διάγραμμα 1 φαίνεται αυτή η σχέση των άμεσων και έμμεσων φόρων για τη χώρα μας τα τελευταία 8 χρόνια καθώς και τι ποσοστό του ΑΕΠ αποτελούν τα συνολικά φορολογικά έσοδα. Είναι φανερό, πως σχεδόν σταθερά από το 2011 οι άμεσοι φόροι είναι αισθητά λιγότεροι από τους έμμεσους φόρους, γεγονός που δείχνει ότι τα φορολογικά έσοδα της χώρας μας, και κατ' επέκταση το φορολογικό μας σύστημα, βασίζονται σε έμμεσους φόρους.

Διάγραμμα 1: Φορολογικά έσοδα ως ποσοστό του ΑΕΠ (Υπ. Οικονομικών, Ισολογισμός και Λοιπές Χρηματοοικονομικές Καταστάσεις, 2018)

Με βάση λοιπόν και τα παραπάνω θα λέγαμε πως εύλογα το φορολογικό μας σύστημα χαρακτηρίζεται κοινωνικά άδικο. Παράλληλα, με αυτά τα δεδομένα, και λαμβάνοντας υπόψη ότι η σύνθεση των φορολογικών εσόδων αποτελεί δείκτη ανάπτυξης, η χώρα μας δε θα μπορούσε να καταταχθεί στις οικονομικά ανεπτυγμένες χώρες.

3. Το ελληνικό φορολογικό πλαίσιο

Σε όλα τα παραπάνω αναφερθήκαμε γενικότερα στην έννοια του φόρου αλλά και σε διάφορες κατηγορίες φόρων, επομένως για να επιτευχθεί ο σκοπός της δημόσιας διοίκησης, που είναι σε πρώτο επίπεδο η εξασφάλιση των φορολογικών εσόδων, γίνεται κατανοητό πως δεν αναφερόμαστε στην επιβολή ενός μόνο φόρου, αλλά σε ένα σύνολο φόρων που συνθέτουν το φορολογικό σύστημα μιας χώρας. Θα ήταν άλλωστε αδύνατο να ικανοποιηθούν οι οικονομικοί και κοινωνικοί στόχοι ενός κράτους με την επιβολή ενός μόνο φόρου, λόγω των πολλών αναγκών του κράτους, των μεγάλων αποκλίσεων των εισοδημάτων των πολιτών και του σύνθετου οικονομικού συστήματος, όχι μόνο σε εθνικό αλλά και σε διεθνές επίπεδο (Φινοκαλιώτης,2011)

Φορολογικό σύστημα και φορολογία εισοδήματος υπήρχε στην Ελλάδα ήδη από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, το οποίο εξελίχθηκε σημαντικά με το πέρασμα των ετών μέσα από σημαντικές τομές, όπως για παράδειγμα ο Ν.1640/1919 «Περί φορολογίας καθαρών προσόδων», μεταρρυθμίσεις και πλήθος διατάξεων, μέχρι τις πρόσφατες εξελίξεις. Σε ένα παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, όλες οι χώρες, έτσι και η Ελλάδα, εφαρμόζοντας νομοθετικά πλαίσια, στοχεύει σε ένα σύγχρονο και αποτελεσματικό φορολογικό σύστημα κοινωνικά δίκαιο, αφομοιώνοντας όλες τις νέες οικονομικές και κοινωνικές εξελίξεις (Μπάρμπας,Φινοκαλιώτης,2011). Όσο αφορά το φορολογικό σύστημα της Ελλάδας θα περιοριστούμε να αναφερθούμε συνοπτικά στους δύο βασικότερους φόρους, με τους οποίους θα λέγαμε επιβαρύνεται κάθε Έλληνας πολίτης ανεξαιρέτως: το φόρο εισοδήματος και το φόρο προστιθέμενης αξίας (ΦΠΑ), ώστε να κατανοήσουμε τα βασικά χαρακτηριστικά του ελληνικού φορολογικού συστήματος. Ο φόρος εισοδήματος είναι το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα άμεσου φόρου, ενώ ο ΦΠΑ είναι το χαρακτηριστικότερο παράδειγμα έμμεσου φόρου.

3.1 Φορολογία εισοδήματος

Αρχικά, όσο αφορά το φόρο εισοδήματος, σήμερα, το φορολογικό πλαίσιο στην Ελλάδα ρυθμίζεται από τον Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος (Κ.Φ.Ε.) Ν.4172/2013 συμπεριλαμβανομένου και του νέου φορολογικού νομοσχεδίου που ψηφίστηκε στα τέλη του 2019 Ν.4646/2019. Σύμφωνα με το άρθρο 3 παράγραφος 1 του Ν.4172/2013 *ο φορολογούμενος που έχει τη φορολογική κατοικία του στην Ελλάδα υπόκειται σε*

φόρο για το φορολογητέο εισόδημα του που προκύπτει στην ημεδαπή και την αλλοδαπή, ήτοι το παγκόσμιο εισόδημα του που αποκτάται μέσα σε ορισμένο φορολογικό έτος. Με την παραπάνω λοιπόν διάταξη ο νομοθέτης ορίζει το υποκείμενο του φόρου εισοδήματος στη χώρα μας, που αποτελεί κάθε Έλληνας πολίτης, δηλαδή τα φυσικά πρόσωπα αλλά και τα νομικά πρόσωπα (Ν.4172/2013,Πεδίο εφαρμογής, άρθρο 1,παράγραφος 1) που είναι εγκατεστημένα στην Ελλάδα ανεξάρτητα από το τόπο απόκτησης του εισοδήματος, σε μια προσπάθεια του νομοθέτη να συμβαδίσει με τις επιταγές της εποχής και της παγκοσμιοποίησης. Επίσης, ορίζεται και το αντικείμενο του φόρου, δηλαδή το φορολογητέο εισόδημα των φυσικών προσώπων.

Με βάση το άρθρο 7 παράγραφος 2 του Ν.4172/2013, υπάρχει διάκριση των εισοδημάτων που αφορούν τη φορολογία, σύμφωνα με τον Κ.Φ.Ε. *οι κατηγορίες των ακαθάριστων εισοδημάτων είναι: α) εισόδημα από μισθωτή εργασία και συντάξεις, β) εισόδημα από επιχειρηματική δραστηριότητα, γ) εισόδημα από κεφάλαιο και δ) εισόδημα από υπεραξία μεταβίβασης κεφαλαίου.* Με βάση αυτή τη διάκριση φορολογούνται τα διάφορα εισοδήματα που προκύπτουν στην ελληνική επικράτεια, λαμβάνοντας υπόψη τη διαφορετική φύση του κάθε εισοδήματος, τις διάφορες φοροαπαλλαγές που εφαρμόζονται σε ορισμένα από αυτά και εφαρμόζοντας διαφορετικούς συντελεστές φορολογίας.

Στον Πίνακα 2 εμφανίζονται συνοπτικά οι συντελεστές φορολογίας των παραπάνω εισοδημάτων και τις εκπτώσεις φόρου όπως ορίζονται στο άρθρο 15 και 16, αντίστοιχα του Κ.Φ.Ε Ν.4172/2013 μετά από τις τροποποιήσεις που επέφερε το άρθρο 6 και 9 του Ν.4646/2019, παρουσιάζοντας έτσι συνοπτικά το φορολογικό καθεστώς της Ελλάδας.

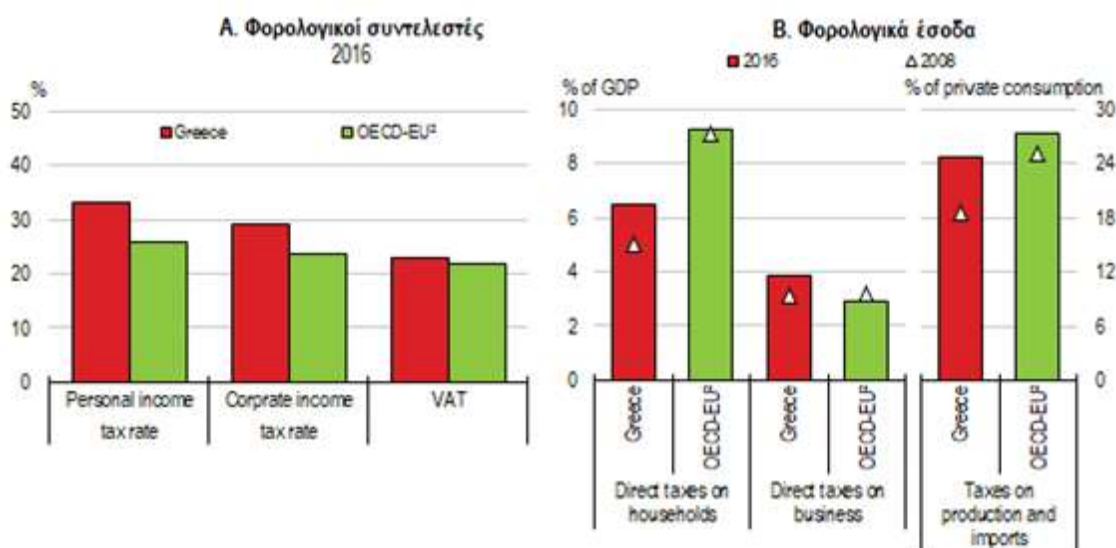
Για τα νομικά πρόσωπα η φορολογία εισοδήματος στην Ελλάδα ρυθμίζεται από τον Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος (Κ.Φ.Ε.) Ν.4172/2013 όπως τροποποιήθηκε από το νέο φορολογικό νόμο Ν.4646/2019. Πλέον σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 22 του Ν.4646/2019 ο φορολογικός συντελεστής για τα εισοδήματα από επιχειρηματική δραστηριότητα των νομικών προσώπων και νομικών οντοτήτων είναι 24%, έναντι του 29% που όριζε ο Κ.Φ.Ε. Ν.4172/2013.

Πίνακας 2: Συντελεστές φορολογίας εισοδήματος φυσικών προσώπων στην Ελλάδα σύμφωνα με τον Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος (Κ.Φ.Ε.) Ν.4172/2013

Εισόδημα από μισθωτή εργασία και συντάξεις		
Κλίμακα συντελεστών φορολογίας	Εισόδημα σε ευρώ	Φορολογικός συντελεστής (%)
	0-10.000	9%
	10.001-20.000	22%
	20.001-30.000	28%
	30.001-40.000	36%
	40.001 -	44%
Ειδική εισφορά αλληλεγγύης	Εισόδημα σε ευρώ	Συντελεστής ειδικής εισφοράς αλληλεγγύης (%)
	0-12.000	0%
	12.001-20.000	2,2%
	20.001-30.000	5%
	30.001-40.000	6,5%
	40.001 -65.000	7,5%
65.001 -220.000	9%	
Εκπτώσεις φόρου	Από 777 ευρώ έως 1340 από 0 έως 4 τέκνα και αυξάνεται κατά 220 ευρώ για κάθε επόμενο τέκνο. Για εισοδήματα από 12.000 ευρώ και πάνω η μείωση μειώνεται 20 ευρώ ανά 1.000 ευρώ του φορολογητέου εισοδήματος	
Εισόδημα από επιχειρηματική δραστηριότητα		
Κλίμακα συντελεστών φορολογίας	Ομοίως με την κλίμακα που ορίζεται στο εισόδημα από μισθωτή εργασία και συντάξεις.	
Εκπτώσεις φόρου	Δεν εφαρμόζονται εκπτώσεις φόρου στο εισόδημα από επιχειρηματική δραστηριότητα	
Εισόδημα από κεφάλαιο		
Ενοίκια	Εισόδημα σε ευρώ	Συντελεστής ειδικής εισφοράς αλληλεγγύης (%)
	0-12.000	15%
	12.001-35.000	35%
	Πάνω από 35.000	45%
Μερίσματα	5%	
Τόκοι	15%	
Εισόδημα από υπεραξία μεταβίβασης κεφαλαίου		
Υπεραξία κεφαλαίου	15%	

Σύμφωνα με τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) στην έκθεσή του για την Ελλάδα τον Απρίλιο του 2018 το φορολογικό σύστημα της

Ελλάδας βασίζεται σε υψηλούς φορολογικούς συντελεστές, οι οποίοι μάλιστα είναι και από τους υψηλότερους στην Ευρωπαϊκή Ένωση, και σε μια συρρικνωμένη φορολογική βάση καθώς πολλοί δεν μπορούν να ανταποκριθούν στις φορολογικές απαιτήσεις. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα και μικρή συγκέντρωση φορολογικών εσόδων για το κράτος, όπως φαίνεται και στο Διάγραμμα 2 από την ίδια πηγή.

Διάγραμμα 2: Φορολογικοί συντελεστές και φορολογικά έσοδα στην Ελλάδα, Πηγή: OECD, Economic surveys: Greece 2018

Τόσο στη φορολογία εισοδήματος των φυσικών προσώπων όσο και στη φορολογία εισοδήματος των νομικών προσώπων, καθώς και στο ΦΠΑ διαφαίνεται ότι οι συντελεστές παραμένουν πιο υψηλοί από το μέσο όρο των 22 χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης που είναι και μέλη του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης, στα αριστερά, ενώ στα δεξιά του διαγράμματος φαίνεται ότι τα φορολογικά έσοδα ως ποσοστό του ΑΕΠ για το 2016 έχουν παραμείνει σε αισθητά χαμηλότερα επίπεδα από αυτά των υπόλοιπων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

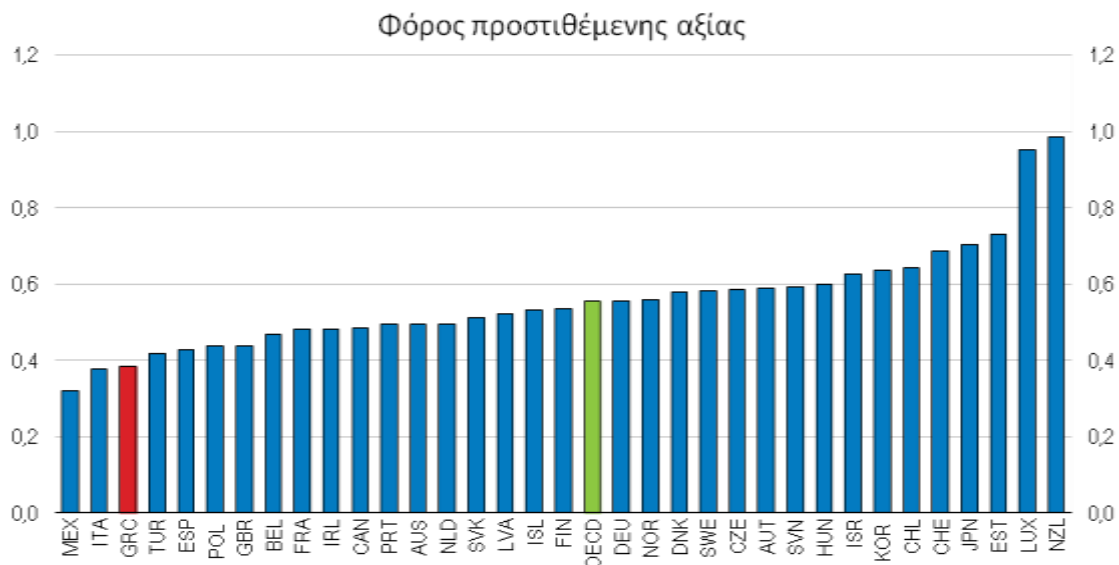
3.2 Φόρος προστιθέμενης αξίας

Όπως αναφέραμε ήδη και παραπάνω ο σημαντικότερος έμμεσος φόρος που εφαρμόζεται στη χώρα μας είναι ο φόρος προστιθέμενης αξίας (ΦΠΑ) ο οποίος εισήχθη στις ελληνικές συναλλαγές το 1987 με το νόμο Ν.1642/1986 αλλά πλέον ρυθμίζεται με το νόμο Ν.2859/2000. Σύμφωνα με το άρθρο 2 παράγραφος 1 του Ν.2859/2000 αντικείμενο του φόρου είναι: α) η παράδοση αγαθών και η παροχή υπηρεσιών, εφόσον πραγματοποιούνται από επαχθή αιτία στο εσωτερικό της χώρας

από υποκείμενο στο φόρο που ενεργεί με αυτή την ιδιότητα, β) η εισαγωγή αγαθών στο εσωτερικό της χώρας, γ) η ενδοκοινοτική απόκτηση αγαθών που πραγματοποιείται από επαχθή αιτία στο εσωτερικό της χώρας. Κατά συνέπεια, αφορά όλες τις συναλλαγές και όλα τα στάδια της παραγωγικής διαδικασίας προσθέτοντας κάθε φορά στο κάθε στάδιο αξία. Καθώς είναι έμμεσος φόρος έχει γενική ισχύ και είναι αρκετά αποδοτικός, ωστόσο είναι αρκετά δύσκολος ο υπολογισμός του και πολύπλοκη η βεβαίωση και η είσπραξή του, και διέπεται από πλήθος διατάξεων που παρόλο που δεν εμφανίζουν πολύ συχνές μεταβολές, είναι ένα εκτενέστατο πλαίσιο για την εφαρμογή του με πλήθος εξαιρέσεων.

Συνοπτικά, ο βασικός συντελεστής ΦΠΑ για την αγορά αγαθών και την παροχή υπηρεσιών που υπάγονται σε αυτόν το φόρο στη χώρα μας είναι 24% με μειωμένο συντελεστή το 13%, ενώ σε κάποιες περιπτώσεις εφαρμόζεται ο ακόμα πιο μειωμένος συντελεστής. Επίσης, βασική ρύθμιση του ΦΠΑ είναι η εφαρμογή του μειωμένου συντελεστή ΦΠΑ σε περιοχές της Ελλάδας όπως τα νησιά Λέρο, Μυτιλήνη, Κω, Σάμο και Χίο, η οποία ορίζεται κάθε φορά με απόφαση του Υπουργού Οικονομικών και σκοπό έχει την ενίσχυση αυτών των περιοχών.

Η συμβολή του ΦΠΑ, ως έμμεσου φόρου, στα φορολογικά έσοδα της χώρας μας είναι αδιαμφισβήτητη πολύ σημαντική. Για το 2018 τα έσοδα από την είσπραξη του ΦΠΑ ανήλθαν σε 15.568 εκατ. ευρώ που σε σχέση με τα συνολικά φορολογικά έσοδα σημαίνει ότι οι εισπράξεις του ΦΠΑ αποτελούν το 32% περίπου των συνολικών φορολογικών εσόδων και ακολουθούν τα έσοδα από το φόρο εισοδήματος σε ποσοστό 17% περίπου.

Διάγραμμα 3: Φόρος προστιθέμενης αξίας δείκτης εσόδων 2015, Πηγή: OECD, Economic surveys: Greece 2018

Ωστόσο, παρά τη μεγάλη σημασία που έχει για τη χώρα μας αυτός ο φόρος, όπως φαίνεται από το Διάγραμμα 3 ο δείκτης εσόδων για τη χώρα σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες που εμφανίζονται στο διάγραμμα αλλά και του μέσου όρου του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης για το 2015 ήταν αρκετά χαμηλός. Αυτό σημαίνει ότι παρόλο που σε σύγκριση με τα άλλα έσοδα για το ελληνικό κράτος είναι αρκετά ψηλά αλλά σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες βρίσκεται στις τελευταίες θέσεις. Σύμφωνα με την έρευνα του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης για το 2015, οι εισπράξεις από το ΦΠΑ εμφανίστηκαν ιδιαίτερα χαμηλές λόγω διάφορων φαινομένων φοροδιαφυγής αλλά και διότι διάφορες απαλλαγές από το φόρο και εξαιρέσεις που υφίστανται είναι δυσμενείς για τα φορολογικά έσοδα και μάλιστα δεν έχουν κανένα κοινωνικό αντίκτυπο, όπως οι εξαιρέσεις από το ΦΠΑ που εμφανίζουν για παράδειγμα τα καζίνο και τα γραφεία στοιχημάτων.

4. Η πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος

Η πολυπλοκότητα ενός φορολογικού συστήματος είναι ένα θέμα που άπτεται της μελέτης σε διάφορες χώρες του κόσμου, ωστόσο η Ελλάδα παρά το γεγονός ότι δεν είναι μια πολύ μεγάλη χώρα, αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα πολύπλοκου φορολογικού συστήματος. Αν μελετήσουμε το παράδειγμα της Ελλάδας θα διαπιστώσουμε ότι ο όγκος και η πολυπλοκότητα των διατάξεων, η γραφειοκρατία και ο Κεντρικός σχεδιασμός τα τελευταία χρόνια σε συνδυασμό με την οικονομική κρίση δυσχεραίνουν το έργο της φορολογικής διοίκησης και την επίτευξη φορολογικών εσόδων.

Σύμφωνα με την πρόσφατη οικονομική έρευνα του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης για το 2018 (OECD, Economic survey, Greece, Overview, April 2018) το πολύπλοκο φορολογικό σύστημα στην Ελλάδα δεν ενθαρρύνει την συμμόρφωση με τις φορολογικές διατάξεις, ενισχύει φαινόμενα φοροδιαφυγής και μειώνει τα φορολογικά έσοδα. Σύμφωνα με την ίδια έρευνα, για πολλά χρόνια η φορολογική συμμόρφωση στην Ελλάδα βασιζόταν στην επιβολή προστίμων ύστερα από ελέγχους, ωστόσο το έργο των ελέγχων δεν ήταν πάντα εύκολο και τα πρόστιμα δεν μπορούσαν πολλές φορές να εισπραχθούν λόγω του ποσού ή της παλαιότητας τους και αυτό αποδεικνύεται με τα στοιχεία του 2017, που δείχνουν τα πρόστιμα να αποτελούν ποσοστό 35% των ανείσπρακτων φόρων. Την ίδια στιγμή, η έρευνα του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης συνδέει την πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος και με το πρόβλημα της φοροδιαφυγής. Είναι γνωστό πως ένα μεγάλο μέρος της οικονομίας στηρίζεται στη χρήση μετρητών, αν και αυτό τείνει να αλλάξει, και όχι στη χρήση ηλεκτρονικού χρήματος, γεγονός που ευνοεί τις προσπάθειες για απόκρυψη εσόδων και αποφυγή πληρωμής φόρων εισοδήματος. Επίσης, παρατηρείται ότι τα τελευταία χρόνια σε μια προσπάθεια απλούστευσης και εκσυγχρονισμού των διαδικασιών και της ενίσχυσης της εμπιστοσύνης στη φορολογική διοίκηση, έχουν γίνει σημαντικά βήματα όπως είναι η ίδρυση της Ανεξάρτητης Αρχής Δημοσίων Εσόδων, η επέκταση χρήσης ηλεκτρονικού χρήματος και οι στοχευμένοι φορολογικοί έλεγχοι (OECD, Economic survey, Greece, Overview, April 2018).

Όπως ήδη αναφέρθηκε, η πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος έχει απασχολήσει με διάφορους τρόπους τον ακαδημαϊκό χώρο και δεν αφορά μόνο τη

χώρα μας. Στόχος, γενικότερα, των κυβερνήσεων είναι η απλοποίηση των φορολογικών τους συστημάτων προσδοκώντας περισσότερα φορολογικά έσοδα και μικρότερο διοικητικό κόστος⁴. Μια ενδιαφέρουσα προσέγγιση που ανέδειξε και τη σημασία του θέματος της πολυπλοκότητας αυτής, είναι αυτή των Binh Tran-Nam και Chris Evans το 2014 οι οποίοι προσπάθησαν στη μελέτη τους να αναλύσουν τα στοιχεία που συνθέτουν την πολυπλοκότητα ενός φορολογικού συστήματος, τα μέρη που επηρεάζονται άμεσα και το θεωρητικό πλαίσιο μέσα από το οποίο θα μπορούσαν να οδηγηθούν στη δημιουργία ενός δείκτη που θα έχει τη δυνατότητα να μετράει την πολυπλοκότητα ενός φορολογικού συστήματος. Αξιολογώντας, λοιπόν, το δείκτη αυτό προκύπτουν λύσεις που μας φέρνουν ένα βήμα πιο κοντά στην απλούστευση του φορολογικού συστήματος

Αρχικά, με την παραδοχή ότι η πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος είναι ένα θέμα πολύπλευρο, έγινε προσπάθεια να δοθεί ένας ορισμός της πολυπλοκότητας. Αναφερόμενοι στην πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος σίγουρα για τον καθένα σημαίνει κάτι διαφορετικό και ανάλογα με την ιδιότητά του αντιμετωπίζεται και ως κάτι διαφορετικό. Για αυτό το λόγο, στη συγκεκριμένη μελέτη έγινε διαχωρισμός της πολυπλοκότητας, ανάλογα με το που εμφανίζεται στα διάφορα στάδια του φορολογικού συστήματος. Έτσι, υπάρχουν τέσσερα είδη πολυπλοκότητας (Evans, Tran-Nam, 2014):

- Πολιτική πολυπλοκότητα, η οποία συνίσταται στην πολιτική σκοπιμότητα, όταν οι φορείς χάραξης της φορολογικής πολιτικής εσκεμμένα χρησιμοποιούν την πολυπλοκότητα αυτή του φορολογικού συστήματος για πολιτικούς και άλλους σκοπούς, παρεκκλίνοντας από το συνηθισμένο σκοπό του φορολογικού συστήματος⁵.
- Νομοθετική πολυπλοκότητα, η οποία προκύπτει από τον τρόπο συγγραφής και ερμηνείας της φορολογικής νομοθεσίας.
- Διοικητική πολυπλοκότητα, η οποία συναντάται στον τρόπο εφαρμογής της φορολογικής νομοθεσίας και στους κανόνες που ακολουθούνται κατά την εφαρμογή της, από τη φορολογική διοίκηση και τις διάφορες υπηρεσίες.

---

⁴ Βλ. σελ. 28 ορισμός διοικητικού κόστους

⁵ Το κοινωνικό κράτος έχει ως στόχο την άντληση κατά το δυνατό μεγαλύτερων εσόδων, για την κάλυψη των δημοσίων δαπανών. (Φινοκαλιώτης Κ., 2011)

- Πολυπλοκότητα συμμόρφωσης, η οποία αφορά τους φορολογούμενους, είτε φυσικά είτε νομικά πρόσωπα, και αναφέρεται στο κατά πόσο οι ίδιοι υπολογίζουν, σχεδιάζουν και προνοούν για την τήρηση των νόμων και την κάλυψη των διάφορων φορολογικών τους υποχρεώσεων.

Συνοπτικά, οι Binh Tran-Nam και Chris Evans το 2014 διαχώρισαν τα συστατικά στοιχεία της πολυπλοκότητας και σε δύο μεγάλες κατηγορίες: στη νομική πολυπλοκότητα, που περιλαμβάνει και τα νομοθετικά και τα διοικητικά στοιχεία, που αναφέραμε παραπάνω και την αποδοτική ή οικονομική πολυπλοκότητα που αφορά το χρόνο που δαπανάται και το κόστος συγκέντρωσης φορολογικών εσόδων από τους φορολογούμενους.

Στη συνέχεια, στην προσέγγιση τους θέλησαν να αναλύσουν περαιτέρω τις πηγές της πολυπλοκότητας, με βασικό άξονα την κυβερνητική δράση γύρω από αυτό το θέμα. Για αυτούς τα θεμελιώδη στοιχεία από τα οποία πηγάζει η πολυπλοκότητα δεν έχουν να κάνουν τελικά μόνο με την κυβερνητική πολιτική και υπάρχουν στοιχεία που είτε είναι κατά ένα μέρος, είτε είναι εντελώς εκτός του ελέγχου των κυβερνήσεων και αυτό είναι σημαντικό για τις ίδιες τις κυβερνήσεις ώστε να προσεγγίσουν το θέμα και τις λύσεις του από τη σωστή σκοπιά. Με λίγα λόγια, οι κυβερνήσεις έχουν στον απόλυτο έλεγχό τους στοιχεία από τα οποία πηγάζει πολυπλοκότητα στο φορολογικό σύστημα, όπως η εξασφάλιση κρατικών εσόδων, η πολιτική σκοπιμότητα, τα συστήματα απόδοσης των φόρων και ο διαχωρισμός τους από αυτά που υπολογίζουν το φόρο, την πολιτική σταθερότητα και την λιγότερο συχνή αλλαγή του νομοθετικού πλαισίου, τη συγγραφή της νομοθεσίας, τη διασφάλιση ότι δε θα χαθούν κρατικά φορολογικά έσοδα κ.λ.π. Δύο πηγές της πολυπλοκότητας εξαρτώνται εν μέρει από τις κυβερνήσεις, οι οποίες είναι η φορολογική κουλτούρα και η οικονομία που ενδεχομένως να επηρεάζουν την πολυπλοκότητα του συστήματος μιας χώρας και συγχρόνως επηρεάζονται από διάφορους παράγοντες. Τέλος, είναι ορισμένες πηγές που βρίσκονται εντελώς εκτός του κυβερνητικού ελέγχου όπως είναι η προτίμηση των φορολογουμένων στην πολυπλοκότητα που τους «βολεύει» κάποιες φορές για να γλιτώσουν φόρο ή την πολυπλοκότητα του συστήματος που προτιμούν όσοι εργάζονται γύρω από αυτό για να δικαιολογούν πολλές φορές ώρες εργασίας, με αποτέλεσμα να θεωρείται μέχρι ένα βαθμό η πολυπλοκότητα επιθυμητή και από τους ίδιους τους φορολογούμενους. Με λίγα λόγια, μελετώντας το εν λόγω μοντέλο

συνάγεται το συμπέρασμα πως πρώτο βήμα είναι να εντοπιστεί η πολυπλοκότητα του συστήματος στα διάφορα στάδια αλλά και να διασαφηνιστούν ποιοι παράγοντες την επηρεάζουν.

Με βάση όλα τα παραπάνω, τα συστατικά στοιχεία ενός τέτοιου δείκτη θα έπρεπε να είναι αρχικά στοιχεία μετρήσιμα αλλά και μεγάλης σημασίας ποιοτικά για τη μέτρηση της πολυπλοκότητας ενός φορολογικού συστήματος. Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω δεδομένα οι μελετητές επέλεξαν να συμπεριλάβουν στο δείκτη στοιχεία όπως ο αριθμός των φόρων που πληρώνονται σε μια χώρα, διότι είναι εύκολα μετρήσιμοι, ο όγκος των διατάξεων σε κείμενο και σελίδες καθώς επίσης και τη δυνατότητα κατανόησης αυτών των διατάξεων, ως ποιοτικό στοιχείο. Επίσης, το κατά πόσο οι φορολογούμενοι δέχονται συμβουλές και συνεργάζονται με κάποιο λογιστή-φοροτεχνικό για όλα τα φορολογικά τους θέματα, τα διοικητικά κόστη, που ίσως είναι και το πιο σημαντικό στοιχείο για ένα τέτοιο δείκτη αλλά είναι το πιο δύσκολο να υπολογιστεί, τη συλλογή των φορολογικών εσόδων και το πλήθος των προσφυγών για διαφορές με τις φορολογικές αρχές. Τελικά, η έρευνα καταλήγει ότι ο δείκτης θα πρέπει να καλύπτει τη συνολική εκτίμηση της πολυπλοκότητας του συστήματος μιας χώρας και στη συνέχεια να διαχωριστεί η πολυπλοκότητα που αφορά τα νομικά πρόσωπα από αυτή που αφορά τα φυσικά πρόσωπα. Ταυτόχρονα, θα πρέπει να δοθεί μεγάλη σημασία στα εμπειρικά στοιχεία που θα χρησιμοποιηθούν για τους παράγοντες που επηρεάζουν την πολυπλοκότητα καθώς αυτά αποτελούν τη βάση όλου του δείκτη και του αποτελέσματος και θα πρέπει να είναι όσο το δυνατόν περισσότερο αξιόπιστο (Evans,Tran-Nam, 2014).

Η προσπάθεια μέτρησης της πολυπλοκότητας έχει ως βασικό στόχο τη μείωσή της, καθώς θεωρείται στόχος των κυβερνήσεων παγκοσμίως η απλούστευση του φορολογικού συστήματος (Binh Tran-Nam και Chris Evans,2014), ωστόσο για την Ελλάδα βασικός λόγος ύπαρξης της θεωρείται ότι είναι ο κεντρικός σχεδιασμός σε συνδυασμό με την πολιτική αστάθεια που βιώνει η χώρα τα τελευταία χρόνια. Αν και την τελευταία δεκαετία, σε γενικές γραμμές, έχει επιτευχθεί σημαντικός εκσυγχρονισμός και διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, δεν έχει υπάρξει αντίστοιχη μεταρρύθμιση της δημόσιας διοίκησης και των δυνατοτήτων της ώστε να αναπτυχθούν και να εφαρμοστούν συστήματα υψηλής ποιότητας που είναι συμβατά με μια πιο ανοικτή και δυναμική οικονομία (Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης,2018).

Όπως προαναφέρθηκε στη βιβλιογραφία η πολυπλοκότητα σε πολιτικό επίπεδο μεταφράζεται ως η άσκηση πολιτικής μέσα από την θέσπιση νόμων με στόχο την παρέκκλιση του κράτους από το βασικό σκοπό που είναι η αύξηση εσόδων από τους φόρους. Στη χώρα μας με κάθε αλλαγή κυβέρνησης αλλάζει το φορολογικό πλαίσιο, όπως επίσης και οι εργαζόμενοι στο δημόσιο τομέα άρα και στις φορολογικές υπηρεσίες. Τα τελευταία δέκα χρόνια η Ελλάδα έχει γνωρίσει επτά εκλογικές αναμετρήσεις και μία αλλαγή κυβέρνησης, το 2011, χωρίς εκλογές. Η πολιτική σκοπιμότητα πίσω από φορολογικά πλαίσια και διατάξεις, είναι από τους βασικότερους λόγους ύπαρξης αυτού του όγκου διατάξεων αλλά και της πολύπλοκης ερμηνείας τους. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι οι ποικίλες διατάξεις σχετικά με τις φορολογικές απαλλαγές. Ορισμένες απαλλαγές δικαιολογούνται για κοινωνικούς και οικονομικούς σκοπούς, αλλά το πλήθος των διατάξεων και των απαλλαγών δικαιολογείται συνήθως μόνο από τις πιέσεις που ασκούν ορισμένες κοινωνικές ομάδες, τις οποίες οι πολιτική ηγεσία δεν μπορεί να αρνηθεί. Με αυτά τα δεδομένα ουσιαστική προσπάθεια απλούστευσης δε γίνεται καθώς όσο πιο πολλές και όσο πιο παλιές είναι κάποιες διατάξεις δε γίνεται προσπάθεια επανεξέτασής τους (Ραμματά Μ. 2011).

Σε γενικότερα πλαίσια η έλλειψη πολιτικής σταθερότητας και η συνεχής αλλαγή των νόμων θεωρούνται ως βασικά αίτια για την πολυπλοκότητα των φορολογικών συστημάτων παγκοσμίως και όχι μόνο της Ελλάδας. Οι Tran-Nam and Karlinsky διεξάγοντας την ίδια έρευνα σε Αμερική, Αυστραλία και Νέα Ζηλανδία, σε ένα δείγμα μικρών επιχειρήσεων, των οποίων τα φορολογικά συστήματα έχουν διάφορα χαρακτηριστικά πολυπλοκότητας, σχετικά με το ποια είναι τα στοιχεία εκείνα που είναι πιο περίπλοκα στο φορολογικό πλαίσιο, σε μια από τις τρεις πρώτες θέσεις βρέθηκε για όλες της χώρες η συχνή αλλαγή των φορολογικών διατάξεων. Αποδεικνύοντας πόσο σημαντικό αίτιο είναι η αστάθεια και η συχνή αλλαγή των διατάξεων για την πολυπλοκότητα που βιώνουν οι μικρές επιχειρήσεις και για τις τρεις αυτές χώρες.

Μια άλλη αιτία άμεσα συσχετισμένη με την πολυπλοκότητα του συστήματος είναι η γραφειοκρατία. Σύμφωνα με τους Παπακωνσταντίνου, Τσάγκανο και Σιριόπουλο η γραφειοκρατία είναι «η δομή και το σύνολο των κανονισμών που εφαρμόζονται για τον έλεγχο μιας δραστηριότητας ή διαδικασίας, συνήθως σε μεγάλους οργανισμούς και κυβερνήσεις. Αντιπροσωπεύεται από μια τυποποιημένη διαδικασία (ακολουθώντας

κανόνες) που υπαγορεύει την εκτέλεση των περισσότερων ή όλων των διαδικασιών μέσα στον οργανισμό ή στο φορέα, την επίσημη κατανομή των εξουσιών, την ιεραρχία και τις σχέσεις». Στην Ελλάδα θα λέγαμε πως αυτή η τυποποιημένη διαδικασία όσον αφορά τους δημόσιους φορείς υπάρχει σε κάθε υπηρεσία σε εκτεταμένη μορφή. Ο όγκος των πληροφοριών και των κανονισμών σχετικά με τη διαδικασία που θα πρέπει να ακολουθηθεί είναι αρκετά μεγάλος ώστε πολλές φορές να δημιουργούνται προβλήματα. Ειδικότερα, το φορολογικό σύστημα θα λέγαμε ότι χαρακτηρίζεται από υπερβολική γραφειοκρατία και όσο και αν βοηθάει στην τυποποίηση των διαδικασιών αρκετά συχνά έχει αρνητικά αποτελέσματα. Το σύστημα της δημόσιας διοίκησης στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται από γραφειοκρατία που φτάνει εύκολα στο όριο της μη αποδοτικότητας και τα τελευταία χρόνια υιοθετήθηκε μια σειρά από εθνικά σχέδια δράσης κυρίως προσανατολισμένα στην εισαγωγή των πληροφοριακών συστημάτων, με στόχο τη μείωση των περιττών γραφειοκρατικών διαδικασιών. Στην προσπάθεια αυτή το κράτος έρχεται αντιμέτωπο με την έννοια της απογραφειοκρατικοποίησης (debureaucratization), χωρίς ωστόσο αυτές οι δράσεις να εγγυώνται απαραίτητα την ενίσχυση της αποδοτικότητας του δημόσιου τομέα, ενώ αντίθετα ορισμένες φορές η μείωση της γραφειοκρατίας στις μέρες μας, εφαρμόζεται με την επιφύλαξη της κοινωνικής αδικίας για ασθενείς κοινωνικές ομάδες. (Ραμματά Μ. 2011)

Αναφερόμενοι σε όλα τα παραπάνω, οδηγούμαστε στο στόχο της κεντρικής διοίκησης για μείωση της πολυπλοκότητας του φορολογικού συστήματος θέτοντας ως στόχο την απλούστευση των διαδικασιών ή την εισαγωγή νέων πιο σύγχρονων μοντέλων λειτουργίας. Η πολιτική ηγεσία της χώρας λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω και έχοντας γνώση των προβλημάτων, παρουσιάζει το Εθνικό Πρόγραμμα Απλούστευσης Διαδικασιών (Αναπτυξιακό Πολυνομοσχέδιο, Κεφάλαιο Γ', Άρθρο 42 – Εθνικό Πρόγραμμα Απλούστευσης Διαδικασιών, 2019), σύμφωνα με το οποίο «[...] αποτελεί το κεντρικό, κυβερνητικό πλαίσιο διϋπουργικού συντονισμού, σχεδιασμού και υλοποίησης δράσεων ανασχεδιασμού και απλούστευσης των διοικητικών διαδικασιών, οι οποίες επιδιώκουν την καταπολέμηση της γραφειοκρατίας και τη μείωση των διοικητικών βαρών προς τους πολίτες, τις επιχειρήσεις και τη δημόσια διοίκηση».

Βέβαια, τέτοιοι στόχοι δεν είναι νέο φαινόμενο, αλλά τα τελευταία χρόνια η στοχοθεσία της δημόσιας διοίκησης επικεντρώνεται σε τέτοιου είδους ζητήματα,

υπογραμμίζοντας τη σημασία και την ανάγκη ρύθμισης της πολυπλοκότητας που χαρακτηρίζει τη δημόσια διοίκηση γενικά και κατ' επέκταση το φορολογικό σύστημα. Το 2016 παρομοίως το υπουργείο εσωτερικών με επιστολή του προς όλα τα υπουργεία επισήμανε πως *«Η πολυπλοκότητα των διοικητικών διαδικασιών πέραν της ταλαιπωρίας που συνεπάγεται για τους πολίτες και τις επιχειρήσεις, αλλά και για τους ίδιους τους υπαλλήλους, παρεμποδίζει τη δημιουργία και την εύρυθμη λειτουργία των επιχειρήσεων, αποθαρρύνει την ανάληψη πρωτοβουλιών και αποτελεί εμπόδιο στην αύξηση της απασχόλησης και στην ανάπτυξη της οικονομίας γενικότερα.»*

Πέρα όμως από τα παραπάνω προβλήματα που δημιουργεί η πολυπλοκότητα, συνεπάγεται και διοικητικό κόστος. Σύμφωνα με την έκθεση του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης του 2014 για τη μείωση των διοικητικών βαρών σε 13 κλάδους στην Ελλάδα, το κόστος της γραφειοκρατίας στην Ελλάδα εκτιμάται ότι ανέρχεται στο 6,8% του ΑΕΠ, δηλαδή, περίπου, 14 δις ευρώ ενώ ο μέσος όρος στην Ευρώπη είναι 3,5%. Με τον όρο διοικητικό κόστος στην εν λόγω έκθεση ορίζεται *«μια υποχρέωση που περιλαμβάνεται σε νομικό, κανονιστικό ή άλλου είδους επεξηγηματικό κείμενο της δημόσιας διοίκησης και απαιτεί από την εταιρεία να παρέχει δεδομένα στις δημόσιες αρχές ή σε τρίτους ή να διατηρεί δεδομένα που μπορούν να διατεθούν σε δημόσιες αρχές ή σε τρίτους, εάν ζητηθούν»*. Επιπρόσθετα, ο κλάδος της οικονομίας που επιβαρύνει περισσότερο με διοικητικά βάρη στη χώρα μας είναι αυτός του Φόρου Προστιθέμενης Αξίας- Φορολογικού δικαίου, όπως τον ονομάζει ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης στην έκθεση, με ποσοστό 47%, με βάση την έκθεση, ενώ ακολουθεί αυτός του εταιρικού δικαίου και των δημοσίων συμβάσεων. Συνοπτικά, η έκθεση του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης καταλήγει σε διάφορες συστάσεις προς την Ελλάδα για όλους τους κλάδους της οικονομίας που επιβαρύνονται με διοικητικά κόστη με στόχο την εξοικονόμηση πόρων. Αξιοσημείωτο, είναι ότι αρκετές από αυτές τις συστάσεις έχουν εφαρμοστεί όπως για παράδειγμα η απαλλαγή μικρών επιχειρήσεων από την ένταξη τους σε καθεστώς Φόρου Προστιθέμενης Αξίας αλλά την ένταξη μόνο για επιχειρήσεις με κύκλο εργασιών πάνω από 10.000 ευρώ, ή την κατάργηση την εκκαθαριστικής δήλωσης Φόρου Προστιθέμενης Αξίας.

Συνοπτικά, όλα τα παραπάνω συνηγορούν στη σημασία της έννοιας της πολυπλοκότητας του φορολογικού συστήματος από όλες τις πλευρές. Ωστόσο, ο εκσυγχρονισμός του φορολογικού συστήματος απαιτεί τη μεταρρύθμιση της

δημόσιας διοίκησης και την απλούστευση των διαδικασιών σε ένα μεγάλο φάσμα, που εν τούτοις έχουν γίνει και συνεχίζουν να γίνονται σημαντικά βήματα. Για να βρεθούν όμως αποτελεσματικά και αποδοτικά σχέδια δράσης εξετάζονται όλα τα πιθανά αίτια της υπάρχουσας πολυπλοκότητας.

5. Πληροφοριακά συστήματα και ψηφιοποίηση

Η ψηφιοποίηση του φορολογικού συστήματος στην Ελλάδα και οι έννοιες της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης εισήχθησαν ήδη από τη δεκαετία του '70 και από τότε έχουν γίνει μέχρι σήμερα ορισμένα άλματα σε αυτόν τον τομέα. Αναμφίβολα η οργάνωση των ηλεκτρονικών εφαρμογών, η συγκέντρωση των πληροφοριών και η μηχανογράφηση των διαδικασιών του φορολογικού συστήματος στη χώρα μας ήταν ένα από τα σημαντικότερα βήματα εκσυγχρονισμού της δημόσιας διοίκησης, που αν και για κάποιους επιδέχεται περαιτέρω ανάπτυξη αποτελεί τομή για το δημόσιο τομέα.

Ήδη από το 1979 είχε αποφασιστεί η ενοποίηση των τριών Μηχανογραφικών υπηρεσιών του Υπ. Οικονομικών (Φορολογίας, Τελωνείων και Γενικό Λογιστήριο του Κράτους-ΓΛΚ) με στόχο ένα ενδυναμωμένο Μηχανογραφικό Κέντρο του Υπ. Οικονομικών (Γενική Γραμματεία Πληροφοριακών Συστημάτων). Το επόμενο έτος σταθμός προς αυτή την κατεύθυνση ήταν το 1997. Σύμφωνα με το Π.Δ.43/1997 (Α' 42), συστήνεται η «Γενική Δ/ση Κέντρου πληροφορικής Υπουργείου Οικονομικών (ΚΕ.Π.Υ.Ο.)», ενώ την ίδια χρονιά με το Π.Δ.61/1997 συστήνεται η «Γενική Γραμματεία Πληροφοριακών Συστημάτων του Υπουργείου Οικονομικών (Γ.Γ.Π.Σ.)» η οποία υπάγεται απευθείας στο Υπουργείο Οικονομικών. Στη Γενική Γραμματεία Πληροφοριακών Συστημάτων υπάγονται: το Γραφείο Γενικού Γραμματέα, η Γενική Διεύθυνση Κέντρου Πληροφορικής Υπουργείου Οικονομικών, τα Συλλογικά Όργανα, Επιτροπές και Ομάδες Έργου Πληροφοριακών Συστημάτων και Συναφών Έργων του τομέα ευθύνης του Υπουργείου Οικονομικών, που συστήνονται και λειτουργούν στο πλαίσιο μηχανογράφησης και εκσυγχρονισμού των υπηρεσιών αυτού. Με την αναβάθμιση του Κέντρου το 1997 σε «Γενική Γραμματεία Πληροφορικών Συστημάτων», αναπτύσσονται σημαντικά έργα, όπως ενδεικτικά το TAXIS, ICISnet, TAXISnet και το ELENXIS.⁶

Σύμφωνα με την ιστοσελίδα της Γενικής Γραμματείας Πληροφοριακών Συστημάτων, *«πρόκειται για το βασικό τεχνολογικό πλώνα του Δημοσίου προσφέροντας τις βέλτιστες και πλέον αποδοτικές τεχνολογικές λύσεις για μια αποτελεσματική και φιλική προς τον πολίτη Δημόσια Διοίκηση»*. Βασικός της στόχος είναι η αξιοποίηση των

---

⁶ Βλ. για περισσότερες πληροφορίες ιστοσελίδα Γενικής Γραμματείας Πληροφοριακών Συστημάτων, Ιστορική Αναδρομή

Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών (Τ.Π.Ε.) με τον σχεδιασμό, ανάπτυξη και παραγωγική λειτουργία εφαρμογών πληροφορικής για τις υπηρεσίες του Υπουργείου Οικονομικών και της ευρύτερης Δημόσιας Διοίκησης. Επίσης, στόχος της αποτελεί η ανάπτυξη και η αδιάλειπτη παροχή σύγχρονων ηλεκτρονικών Υπηρεσιών προς τους Πολίτες, τις Επιχειρήσεις και τους Δημόσιους Φορείς ακολουθώντας τις απαιτήσεις του Ψηφιακού Μετασχηματισμού. Σε σχέση με τη φορολογική διοίκηση υποστηρίζει συνεχώς την απρόσκοπτη λειτουργία των ιδιαίτερα κρίσιμων Ολοκληρωμένων Πληροφοριακών Συστημάτων (ΟΠΣ) που διαχειρίζεται η Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Εσόδων (ΑΑΔΕ) όπως είναι το TAXIS (ΟΠΣ Φορολογίας) και TAXISNet, το ICISnet (ΟΠΣ Τελωνείων), το ELENXIS (ΟΠΣ Ελεγκτικών Υπηρεσιών), το ΟΠΣ Γενικού Χημείου του Κράτους κ.λ.π.

Αποστολή της Γενικής Γραμματείας Πληροφοριακών Συστημάτων Δημόσιας Διοίκησης (Γ.Γ.Π.Σ.Δ.Δ.) είναι ο σχεδιασμός, η ανάπτυξη, η παραγωγική λειτουργία και η αξιοποίηση των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών (Τ.Π.Ε.) στις υπηρεσίες του Υπουργείου Ψηφιακής Διακυβέρνησης, του Υπουργείου Οικονομικών και της Δημόσιας Διοίκησης. Η ΓΓΠΣΔΔ διαχειρίζεται τα πληροφοριακά συστήματα όλων των υπηρεσιών του Υπουργείου Ψηφιακής Διακυβέρνησης, του Υπουργείου Οικονομικών και φιλοξενεί τα συστήματα της Ανεξάρτητης Αρχής Δημοσίων Εσόδων, σε εφαρμογή του άρθρου 37 του ν. 4389/2016 (Α' 94), καθώς και άλλων φορέων της Δημόσιας Διοίκησης σε συνεργασία με αυτούς. Επιπλέον, μεριμνά για την εύρυθμη και αδιάλειπτη λειτουργία των παρεχόμενων ηλεκτρονικών υπηρεσιών προς τους πολίτες, τις επιχειρήσεις και τη Δημόσια Διοίκηση μέσω των κεντρικών, περιφερειακών και εφεδρικών υπολογιστικών υποδομών και εφαρμογών της και της εφαρμογής των απαιτούμενων μέτρων ασφάλειας, προστασίας υποδομών, λογισμικών και δεδομένων για την αποφυγή κακόβουλων επιθέσεων.

Σημαντικό ρόλο στην εύρυθμη λειτουργία του φορολογικού συστήματος παίζει η Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Εσόδων (ΑΑΔΕ), η οποία συστάθηκε το 2017 και αντικατέστησε την Γενική Γραμματεία Δημοσίων Εσόδων. Μεταξύ άλλων ένας από τους στόχους της είναι η παροχή και υποστήριξη ηλεκτρονικών υπηρεσιών προς τον πολίτη, τις επιχειρήσεις, τους φορείς του δημόσιου τομέα για τη διευκόλυνση των

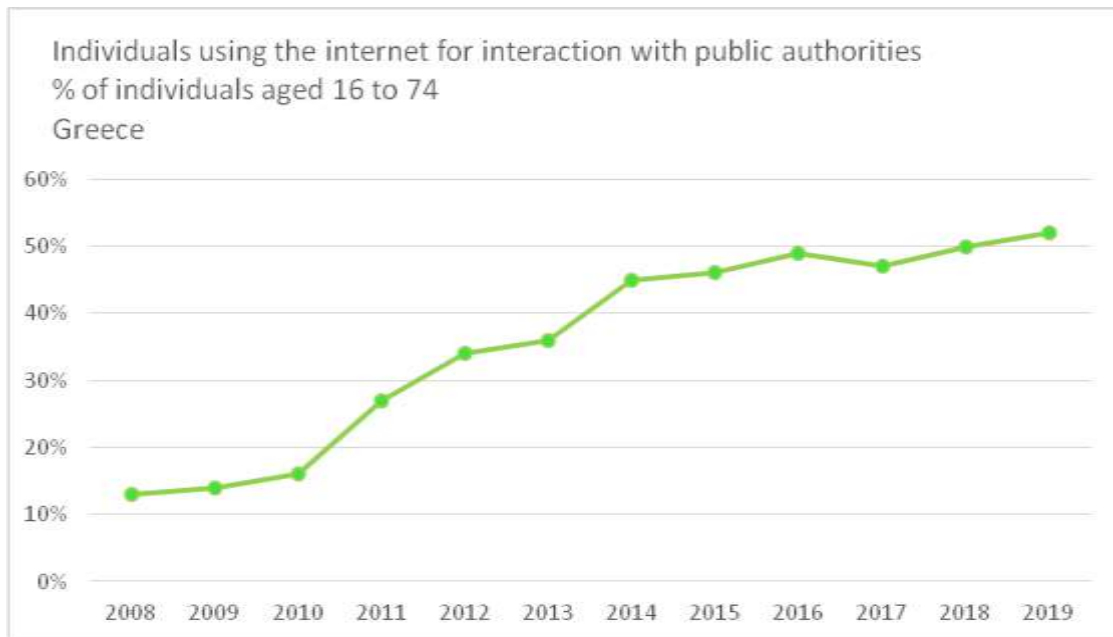
συναλλαγών, τη μείωση της γραφειοκρατίας, την απλούστευση των διαδικασιών και την επίτευξη φορολογικής δικαιοσύνης και διαφάνειας.⁷

Ήδη από την αρχή λειτουργίας των παραπάνω πληροφοριακών συστημάτων στη χώρα μας έγιναν διάφορες αξιολογήσεις και δεν ήταν λίγοι αυτοί που μίλησαν για τη νέα εποχή της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης. Με επίκεντρο την εξυπηρέτηση των πολιτών και των επιχειρήσεων η ηλεκτρονική διακυβέρνηση έχει ήδη γίνει καθημερινή πραγματικότητα, αλλά χρειάζεται ακόμα να διαμορφωθεί με όραμα και μεθοδολογία. Η ΓΓΠΣ έχει εντοπίσει την αναγκαιότητα σαφούς διατύπωσης της πολιτικής και των στόχων της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, και έχει εισέλθει στη διαδικασία αναπροσανατολισμού της στρατηγικής διαχείρισης πληροφοριών για την ανάπτυξη των ψηφιακών διεπαφών που θα παρέχουν στους πολίτες και τις επιχειρήσεις υπηρεσίες υψηλής ποιότητας (Δ.Σταμούλης,Δ.Γκούσκος,Π.Γεωργιάδης,Δ.Μαρτάκος,2001).

Την ίδια στιγμή, έρευνα σε δείγμα εργαζόμενων στο δημόσιο τομέα έδειξε ότι οι ίδιοι ασχολούνται περισσότερο με την ποιότητα των υπηρεσιών και της πληροφόρησης, παρά με την ποιότητα του συστήματος. Αυτό σημαίνει ότι εάν οι ελληνικές αρχές επιθυμούν να κάνουν τα πληροφοριακά συστήματα (π.χ. Taxis) πιο επιτυχημένα, πρέπει πρώτα να προσφέρουν υψηλότερη ποιότητα υπηρεσιών π.χ. υψηλότερη ποιότητα φορολογικών διαδικασιών, πιο απλοποιημένες και τυποποιημένες φορολογικές υπηρεσίες, βελτιωμένες διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Ωστόσο, χωρίς να υποτιμάται η σημασία της πληροφόρησης, η συνολική εικόνα του συστήματος συνεκτιμάται από πολλούς παράγοντες (Ι.Φλωρόπουλος, Χ.Σπάθης, Δ.Χαλβατζής, Μ.Τσιπουρίδου,2010).

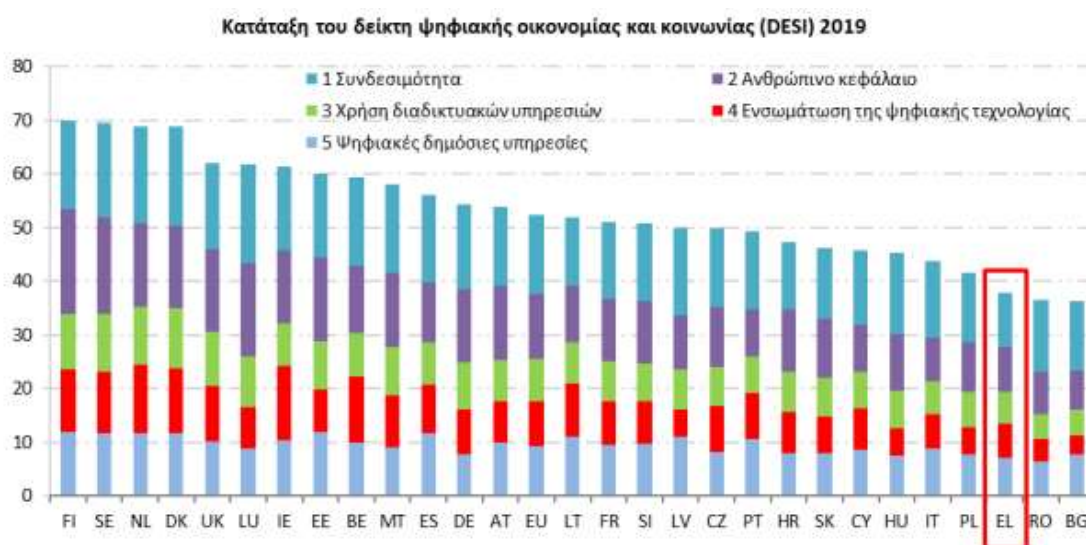
⁷ Βλ. Ιστοσελίδα Ανεξάρτητης Αρχής Δημοσίων Εσόδων, Αποστολή & Αρμοδιότητες

Διάγραμμα 4: Χρήση του ίντερνετ από τους Έλληνες πολίτες για την αλληλεπίδρασή τους με τους δημόσιους φορείς (πηγή: Eurostat)

Η γενικότερη αντίληψη είναι πως τα πληροφοριακά συστήματα θα έπρεπε να απλουστεύουν τις διαδικασίες. Ήδη η συμπλήρωση διάφορων φορολογικών εντύπων και δηλώσεων γίνεται ηλεκτρονικά αλλά και η συγκέντρωση όλων αυτών των πληροφοριών σε ηλεκτρονική μορφή έχουν βοηθήσει πολύ στην επίτευξη της μείωσης της γραφειοκρατίας. Επιπρόσθετα, με την εισαγωγή αυτών των πληροφοριακών συστημάτων όλο και περισσότεροι φορολογούμενοι εξοικειώθηκαν με τη χρήση τους. Στο Διάγραμμα 4 φαίνεται πως από το 2008 μέχρι το 2019, πολίτες ηλικίας 16 έως 74 ετών οι οποίοι χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες διαδικτύου για να αλληλεπιδράσουν με κάποιον τρόπο με του δημόσιους φορείς έχουν φτάσει το 52% του πληθυσμού. Ωστόσο, δεδομένου του όγκου των φορολογικών και όχι μόνο υποχρεώσεων ηλεκτρονικά για ιδιώτες αλλά και για επαγγελματίες αυτό το ποσοστό φαντάζει ανεπαρκές. Ένας στους δύο πολίτες χρησιμοποιεί τις ηλεκτρονικές υπηρεσίες, το ερώτημα όμως είναι πως εξυπηρετούνται οι υπόλοιποι και αν δεν εξυπηρετούνται ηλεκτρονικά, μήπως αυτό το γεγονός περιπλέκει τις διαδικασίες στη συναλλαγή με τις φορολογικές αρχές και τις δημόσιες υπηρεσίες. Ταυτόχρονα, ο

μέσος όρος για την Ευρώπη στη χρήση πληροφοριακών συστημάτων για τη συνδιαλλαγή με δημόσιες υπηρεσίες, είναι πάνω από 60%.⁸

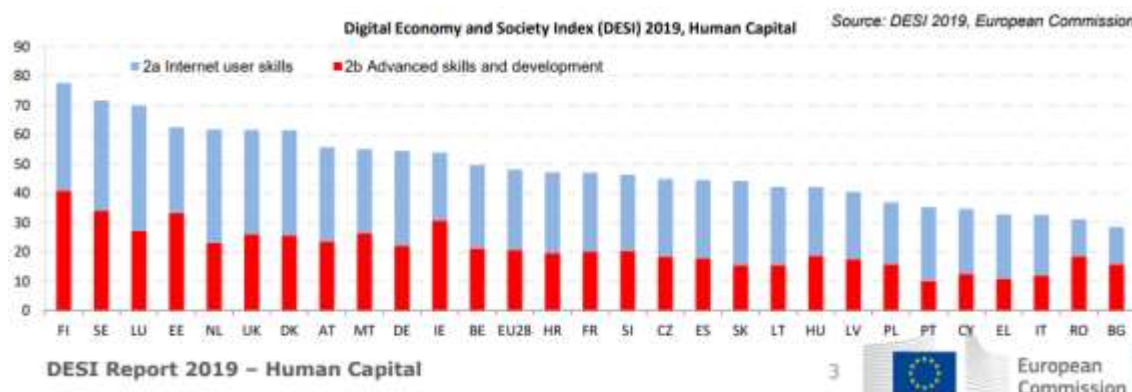
Διάγραμμα 5: Δείκτης Ψηφιακής Οικονομίας και Κοινωνίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το 2019

Σύμφωνα με την Έκθεση της Τράπεζας της Ελλάδος η οικονομία της Ελλάδας χαρακτηρίζεται από αργό ψηφιακό μετασχηματισμό καθώς και από χαμηλή διείσδυση σε ευρυζωνικές επικοινωνίες υψηλής ταχύτητας και περιορισμένες βασικές ψηφιακές δεξιότητες. Με βάση το Δείκτη Ψηφιακής Οικονομίας και Κοινωνίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η Ελλάδα για το 2019 κατατάσσεται 26η μεταξύ των 28 χωρών της ΕΕ, γεγονός που υποδηλώνει υψηλό κίνδυνο τεχνολογικής υστέρησης και ψηφιακού αναλφαριθμητισμού και εγκλωβισμό σε μόνιμα χαμηλή παραγωγικότητα (Έκθεση της Τράπεζας της Ελλάδος, 2019).

Όπως φαίνεται και στο Διάγραμμα 5 ο Δείκτης Ψηφιακής Οικονομίας και Κοινωνίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής αναφέρεται και στηρίζεται σε πέντε βασικούς άξονες: τη συνδεσιμότητα, το ανθρώπινο δυναμικό, τη χρήση ηλεκτρονικών υπηρεσιών, την εφαρμογή της ψηφιακής τεχνολογίας και τη ψηφιοποίηση των υπηρεσιών του δημοσίου. Η συνολική εικόνα της Ελλάδας σε σχέση με αυτό το δείκτη δεν είναι καθόλου ικανοποιητική, βρίσκεται τρίτη από το τέλος με χαμηλή απόδοση και στους τρεις άξονες που προαναφέρθηκαν. Η 26^η θέση της δεν είναι τυχαία και υποδηλώνει για άλλη μία φορά την απόσταση που πρέπει να διανύσει μέχρι τον ψηφιακό

⁸ Δεδομένα Eurostat για τις χώρες EU-27, μέσος όρος για τα έτη 2009-2019

μετασχηματισμό υπηρεσιών και διαδικασιών σε έναν ικανοποιητικό και χρήσιμο για όλους βαθμό.

Διάγραμμα 6: Δείκτης Ψηφιακής Οικονομίας και Κοινωνίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το 2019, Ανθρώπινο Δυναμικό

Πιο συγκεκριμένα, όσο αφορά τον άξονα του ανθρώπινου δυναμικού του παραπάνω δείκτη, σχετικά με τις ψηφιακές δεξιότητες των εργαζόμενων στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Ελλάδα βρίσκεται στις χαμηλότερες θέσεις με ιδιαίτερα χαμηλά ποσοστά στα άτομα με ανεπτυγμένες ψηφιακές δεξιότητες. Αυτό σημαίνει ότι από το εργαζόμενο δυναμικό στη χώρα μας, πέρα από τις βασικές γνώσεις πληροφοριακών συστημάτων, που επίσης είναι σε χαμηλά επίπεδα, ελάχιστοι είναι αυτοί που έχουν πιο ανεπτυγμένες γνώσεις όπως φαίνεται και στο Διάγραμμα 6. Με βάση λοιπόν τα παραπάνω σχετικά με την ψηφιακή εκπαίδευση των πολιτών, γεννάται το ερώτημα για το εάν τελικά τα πληροφοριακά συστήματα σε συνδυασμό με την εκπαίδευση των πολιτών προς αυτή την κατεύθυνση απλουστεύουν το φορολογικό σύστημα ή έχουν το αντίθετο αποτέλεσμα.

Ωστόσο, στόχος της εισαγωγής των πληροφοριακών συστημάτων στο φορολογικό σύστημα ήταν και συνεχίζει να είναι η απλούστευσή του και η αύξηση της αποτελεσματικότητάς του. Προς αυτή την κατεύθυνση ένας ακόμα στόχος αποτελεί η ενίσχυση των φορολογικών ελέγχων και η αύξηση αποδοτικότητάς τους. Κατά συνέπεια και η αύξηση των δημοσίων εσόδων από την αποτελεσματική ανίχνευση και βεβαίωση φορολογικών οφειλών στο δημόσιο. Σύμφωνα με την απολογιστική έκθεση της ΑΑΔΕ για το 2017 «πραγματοποιήθηκε για πρώτη φορά κατά το 2017 προτεραιοποίηση του συνόλου των υποθέσεων των Υ.Ε.Δ.Δ.Ε (Υπηρεσία Ερευνών και Διασφάλισης Δημοσίων Εσόδων), η οποία βασίστηκε σε σύστημα μοριοδότησής τους

βάσει αντικειμενικών και αυτοματοποιημένων χαρακτηριστικών - κριτηρίων και ολοκληρώθηκε η διαδικασία έκδοσης και διαχείρισης των εντολών ελέγχου όλων των Υ.Ε.Δ.Δ.Ε. μέσω του Ο.Π.Σ. ELENXIS». Συνολικά για το 2017 οι έλεγχοι που διενεργήθηκαν ανήλθαν σε 26.779 και πραγματοποιήθηκαν εισπράξεις ύψους 342,5 εκ. €. Αντίστοιχα, το 2018 ο απολογισμός ήταν η διενέργεια 26.364 φορολογικών ελέγχων με την πραγματοποίηση εισπράξεων 439,3 εκατ. €, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η έκθεση απολογισμού για το 2018 συνεχίστηκε η προτεραιοποίηση των υποθέσεων ελέγχου, η οποία βασίστηκε σε σύστημα μοριοδότησης βάσει αντικειμενικών κριτηρίων ανάλυσης κινδύνου. Το 2019 ολοκληρώθηκαν 27.058 φορολογικοί έλεγχοι από τους οποίους οι 12.631 αφορούσαν νέες υποθέσεις.⁹

Επίσης, σύμφωνα με την έκθεση απολογισμού του 2018, κατά τη διάρκεια αυτού του έτους ξεκίνησε ο σχεδιασμός και καθορίστηκαν οι απαιτήσεις για την εισαγωγή των ηλεκτρονικών βιβλίων και της ηλεκτρονικής τιμολόγησης, ανοίγοντας ένα νέο δρόμο για τις επιχειρήσεις ως προς την έκδοση παραστατικών αλλά και ως προς την ηλεκτρονική τους παρουσία στα ολοκληρωμένα πληροφοριακά συστήματα της ΑΑΔΕ. Όπως αναφέρει η έκθεση απολογισμού, σύμφωνα με τον επιχειρησιακό σχεδιασμό και τη διαδικασία υλοποίησης αυτών των δράσεων, «στόχος των ηλεκτρονικών βιβλίων, η οποία είναι μια καινοτόμος δράση, είναι η αυτοματοποίηση και τυποποίηση της ακολουθούμενης διαδικασίας αναφορικά με την επισκόπηση των οικονομικών δεδομένων των οντοτήτων». Ερμηνεύοντας αυτόν τον στόχο, γίνεται αντιληπτός ο σκοπός απλοποίησης του συστήματος έκδοσης παραστατικών και τήρησης βιβλίων με αυτήν την τυποποίηση της διαδικασίας που αυτόματα συνεπάγεται μικρότερο διοικητικό κόστος για τις επιχειρήσεις, ενώ ταυτόχρονα στόχος της φορολογικής διοίκησης και των ελεγκτικών υπηρεσιών είναι η πιο εύκολη συγκέντρωση οικονομικών δεδομένων και ο έλεγχος αυτών. Δεδομένων των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του φορολογικού συστήματος και της πολυπλοκότητας των διαδικασιών που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια αξίζει να σημειωθεί πως μια τέτοια κίνηση δημιουργεί προσδοκίες για την άμβλυνση των προβλημάτων που προσθέτουν στο πρόβλημα της πολυπλοκότητας.

---

⁹ Βλ. Ιστοσελίδα Ανεξάρτητης Αρχής Δημοσίων Εσόδων, Στατιστικά- Δείκτες

6. Φορολογικοί φορείς και αρχές

Όπως αναφέραμε και παραπάνω ένα συστατικό στοιχείο της πολυπλοκότητας του φορολογικού συστήματος που ανέδειξαν οι Binh Tran-Nam και Chris Evans το 2014, είναι αυτό που όρισαν ως διοικητική πολυπλοκότητα, δηλαδή ο τρόπος εφαρμογής της φορολογικής νομοθεσίας από τη φορολογική διοίκηση και τις διάφορες υπηρεσίες. Ήδη από το 2012 ο Chris Evans είχε αναδείξει το πρόβλημα της πολυπλοκότητας στο διοικητικό κομμάτι των υπηρεσιών, εξηγώντας πως αν και σε ένα βαθμό η πολυπλοκότητα είναι γεγονός, σε γενικές γραμμές δημιουργεί προβλήματα δομικής παθογένειας σε διοικητικό επίπεδο και φυσικά συνεπάγεται κόστος για τους φορολογικούς φορείς. Θεωρώντας πολύ σημαντικό παράγοντα του φορολογικού συστήματος στην Ελλάδα τους φορείς εφαρμογής της φορολογικής νομοθεσίας είναι σημαντικό να εξετάσουμε τη πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος και από αυτή τη σκοπιά. Όπως επισήμανε ο C.Evans , στόχος των διοικήσεων θα έπρεπε να είναι μια αποδοτική και εύκολη αλληλεπίδραση των φορολογουμένων με τις φορολογικές υπηρεσίες, με έμφαση στη διοίκηση των φορολογικών φορέων και στη μείωση της διοικητικής πολυπλοκότητας, που αποτελεί ένα από τα βασικότερα είδη πολυπλοκότητας σε ένα φορολογικό σύστημα και ίσως το πιο δύσκολο να μετρηθεί και να αξιολογηθεί στη χώρα μας λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της δημόσιας διοίκησης.

Ως διοίκηση ορίζεται η *«εφαρμοσμένη επιστήμη που αποβλέπει στην επιλογή του προσφορότερου τρόπου οργάνωσης κάθε οργανισμού, καθώς και στη βέλτιστη κατανομή και διαχείριση του προσωπικού του, ώστε ο οργανισμός να είναι αποτελεσματικός και αποδοτικός»* (Μαρία Ραμματά, 2011). Επίσης, ήδη από το 2004 γίνεται λόγος για την απλοποίηση της οργάνωσης του κράτους και των κρατικών φορέων και εισάγεται ο όρος «Νέο Δημόσιο Μάνατζμεντ» με το οποίο η δημόσια οργάνωση προσεγγίζει τους χρήστες-πολίτες των δημόσιων υπηρεσιών, η οποία χαρακτηρίζεται από εξωστρέφεια, είναι ανταγωνιστική και κρίνεται από τους δείκτες απόδοσης που η ίδια καθορίζει. *«Η ελληνική δημόσια διοίκηση δεν είχε ανάλογη εμπειρία μετρήσεων, benchmarking και συστηματικής παρακολούθησης της απόδοσης οπότε η αλλαγή αυτή ήταν δύσκολο να παραχθεί άμεσα, χωρίς την κατάλληλη προετοιμασία του δημοσιοϋπαλληλικού Σώματος το οποίο αδυνατούσε και αδυνατεί ακόμη, σε αρκετό βαθμό, να υιοθετήσει τη νέα λογική»*. (Ραμματά Μ., 2017)

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω ένας από τους στόχους της φορολογικής διοίκησης είναι η αύξηση των φορολογικών εσόδων, γεγονός που απαιτεί υψηλή αποδοτικότητα κυρίως από την φορολογική διοίκηση και τις οικονομικές υπηρεσίες, ώστε να ανιχνευθούν, να βεβαιωθούν και να αποδοθούν με τον πιο αποτελεσματικό τρόπο τα φορολογικά έσοδα, ξεπερνώντας τα όποια προβλήματα μπορεί να δημιουργεί η πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος.

Σύμφωνα με την έκθεση του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης για την φορολογική διοίκηση (Tax Administration 2019, Comparative Information on OECD and other Advanced and Emerging Economies), πολλές φορολογικές διοικήσεις των κρατών που συμμετέχουν στον οργανισμό έρχονται αντιμέτωπες με το πρόβλημα της διαχείρισης πολύπλοκων διαδικασιών πέρα από τη βασική τους λειτουργία που είναι η συλλογή φορολογικών εσόδων. Κάποιες που περιγράφονται ενδεικτικά είναι η ολοκληρωμένη εγγραφή των φορολογούμενων στις φορολογικές υπηρεσίες, την επεξεργασία των φορολογικών εσόδων και των φορολογικών πληρωμών και η υποστήριξη των φορολογουμένων ώστε να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους, ενώ όπως αναφέρεται για να μη χαθεί ο βασικός σκοπός των φορολογικών αρχών χρειάζεται ισχυρή διοίκηση, διαχείριση κινδύνων, ενώ απαιτούνται κατάλληλοι πόροι. Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, ο ηλεκτρονικός μετασχηματισμός της δημόσιας διοίκησης παρέχει πολλά οφέλη ως προς την εκπλήρωση αυτών των διαδικασιών, αλλά ένας άλλος σημαντικός πόρος για τη δημόσια διοίκηση είναι το ανθρώπινο δυναμικό της.

Σύμφωνα με την έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (European Commission, Country Report Greece, 2019), ο εκσυγχρονισμός και η μεταρρύθμιση του δημόσιου τομέα βρίσκονται στο επίκεντρο για τη χώρα τα τελευταία χρόνια, ειδικότερα από τα χρόνια της κρίσης και μετά, με σημαντικά βήματα να έχουν πραγματοποιηθεί. Ωστόσο, είναι πολλά ακόμα εκείνα που θα πρέπει να γίνουν, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η έκθεση *η χαμηλή διοικητική ικανότητα παραμένει βασική πρόκληση για την παροχή υψηλής ποιότητας δημόσιες υπηρεσίες προς τους πολίτες, καθώς επίσης αποτελεί και ένα σημαντικό εμπόδιο στην προσέλκυση επενδύσεων*. Για την εκτίμηση αυτής της χαμηλής συνολικής απόδοσης της χώρας σε αυτό το τομέα λαμβάνονται υπόψη διάφορα στοιχεία, όπως η εμπιστοσύνη στην κυβέρνηση, η βελτίωση της δημόσιας διοίκησης και η απόδοση του δημοσίου τομέα. Συνολικά μέσα από αυτήν την έκθεση διαφαίνονται διάφορα αίτια της πολυπλοκότητας του συστήματος γενικότερα αλλά

και ειδικότερα του φορολογικού συστήματος, τα οποία συγκεντρώνονται στην έννοια της δημόσιας διοίκησης.

Ταυτόχρονα με τις διάφορες διαδικασίες που έχουν να επιτελέσουν, γεγονός αποτελεί στην Ελλάδα πως πέρα από τον κεντρικό σχεδιασμό οι διάφορες υπηρεσίες που αποτελούν την φορολογική διοίκηση, όπως για παράδειγμα οι εφορίες διοικούνται διαφορετικά προσαρμοζόμενες κάθε φορά στις ανάγκες των πολιτών που εξυπηρετούν και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής που βρίσκονται, για παράδειγμα έρχονται αντιμέτωπες με διαφορετικές ανάγκες ανάλογα με το αν βρίσκονται σε μια πόλη της επαρχίας με κυρίως αγροτική δραστηριότητα ή στο κέντρο μιας μεγάλης πόλης. Οι Καθαράκη Μ. και Τσάκας Μ. το 2010 σε μια προσπάθειά τους να αξιολογήσουν την αποτελεσματικότητα των φορολογικών υπηρεσιών στην Ελλάδα, απέδειξαν ύστερα από έρευνα σε φορολογικές υπηρεσίες σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας, πως η αποδοτικότητα σε σύνολο των υπηρεσιών σε κάθε περιοχή επηρεάζεται σημαντικά από τον τρόπο που λειτουργεί η οικονομία στη συγκεκριμένη περιοχή. Η έρευνα τους αποδεικνύει πως όχι μόνο τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε περιοχής αλλά κυρίως η διοίκηση ακόμα και στην ίδια υπηρεσία περιπλέκουν τις διαδικασίες εξυπηρέτησης των πολιτών αλλά και τις εσωτερικές διαδικασίες ακολουθώντας η κάθε υπηρεσία διαφορετικές πολιτικές. Επίσης, μέσα από την έρευνα τους, ανέδειξαν την ανάγκη για καλύτερη διαχείριση των ανθρώπινων πόρων και καλύτερες υποδομές, όσον αφορά των τομέα των Δημόσιων Οικονομικών Υπηρεσιών (Δ.Ο.Υ.).

Επιπρόσθετα, θα πρέπει να αναφερθούμε στο πλαίσιο μέσα στο οποίο λειτουργεί το φορολογικό σύστημα στην Ελλάδα το οποίο πέρα από τα ιδιαίτερα εσωτερικά περίπλοκα χαρακτηριστικά του επηρεάζεται και από εξωτερικούς παράγοντες. Τέτοιοι παράγοντες θα λέγαμε πως είναι γενικότερα η λειτουργία της χώρας σε μια παγκοσμιοποιημένη οικονομία που χαρακτηρίζεται από κρίση και μειωμένους ρυθμούς ανάπτυξης. Πιο συγκεκριμένα, η Ελλάδα, και κατά συνέπεια το φορολογικό της πλαίσιο, λειτουργούν μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η λειτουργία μιας χώρας μέσα στην κοινότητα συνεπάγεται και την αφομοίωση κανονισμών και αρχών που ορίζει το κοινοτικό δίκαιο. Ένας από τους στόχους της ΕΕ ήταν η λειτουργία ενός συστήματος υγιούς ανταγωνισμού στην κοινή αγορά της κοινότητας. Ωστόσο, εμπόδιο σε αυτό αποτελούσαν τα διαφορετικά φορολογικά συστήματα των κρατών μελών, με αποτέλεσμα ένας από τους στόχους που τέθηκαν να είναι αυτός της

εναρμόνισης των φορολογικών συστημάτων, καθώς η φορολογία αποτελεί ένα από τα βασικά μέσα άσκησης οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής (Κ. Φινοκαλιώτης 2011). Έτσι, δόθηκε έμφαση στην εναρμόνιση των φορολογικών συστημάτων κυρίως στον τομέα των έμμεσων φόρων, οι οποίοι αποτελούν γενικοί φόροι κατανάλωσης. Συνεπώς, η Ελλάδα ως κράτος μέλος επηρεάζεται άμεσα από τις ευρωπαϊκές πολιτικές. Το φορολογικό σύστημα της Ελλάδας επηρεάζεται συνεχώς από την εφαρμογή όχι μόνο εσωτερικών νόμων αλλά και ευρωπαϊκών. Δημόσιοι φορείς και αρχές αντιμετωπίζουν συνεχώς το θέμα της συμμόρφωσης τους με τις επιταγές της ΕΕ και αυτό προσθέτει ακόμα ένα παράγοντα πολυπλοκότητας. Ο όγκος των διατάξεων αυξάνεται και το φορολογικό σύστημα οφείλει να προσαρμοστεί και να τις εφαρμόσει. Αν και η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση δημιουργεί προβλήματα στην ευελιξία του συστήματος και της δημόσιας διοίκησης, η ευκολία με την οποία τα κράτη-μέλη δύνανται να προσαρμόζονται στις επιταγές της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι δείκτης αποτελεσματικότητας και ευελιξίας του ήδη υπάρχοντος συστήματος (Μαρία Ραμματά, 2011). Όπως και η γενικότερη προσαρμογή σε νέες συνθήκες αποδεικνύει την αποτελεσματικότητα και την ευελιξία ενός συστήματος.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα έμμεσου φόρου που ρυθμίζεται Ευρωπαϊκά είναι ο Φόρος Προστιθέμενης Αξίας (ΦΠΑ). Με έμφαση στην εναρμόνιση των φορολογικών συστημάτων η ΕΕ και λόγω των διάφορων χαρακτηριστικών που εμφανίζουν τα φορολογικά συστήματα στην Ευρώπη κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '90 η ΕΕ είχε εκδώσει πλήθος οδηγιών για την εφαρμογή, την απόδοση, τους συντελεστές του ΦΠΑ κλπ. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα τη δυσκολία των οδηγιών αυτών και για λόγους σαφήνειας και ορθολογισμού, το πλήθος των διατάξεων αυτών κωδικοποιήθηκαν στην οδηγία 2006/112/ΕΚ. Ωστόσο, γεγονός είναι πως η οδηγία αυτή είναι ένα εκτενέστατο πλαίσιο με 414 άρθρα και 11 παραρτήματα (Κ. Φινοκαλιώτης 2011). Συνεπώς στον τομέα της εφαρμογής αλλά και του ελέγχου της σωστής επιβολής του ΦΠΑ, φορολογικοί φορείς και αρχές έρχονται αντιμέτωποι με έναν όγκο διατάξεων που δε θα λέγαμε πως απλοποιεί τις διαδικασίες.

Από την άλλη πλευρά, στο θέμα της άμεσης φορολογίας, για παράδειγμα στον φόρο εισοδήματος των επιχειρήσεων δεν έχουν γίνει κάποια βήματα εναρμόνισης της άμεσης φορολογίας, διότι δεν θεωρείται απαραίτητο λόγω των ανοιχτών συνόρων στην Κοινότητα. Ενώ φαινομενικά αυτή η στάση της ΕΕ φαίνεται να απλοποιεί τη διαδικασία συντονισμού των φορολογικών συστημάτων, εν τούτοις παρουσιάζονται

αντίθετα αποτελέσματα. Γεγονός αποτελεί για τις επιχειρήσεις κυρίως, αλλά και για τα προσωπικά εισοδήματα πως επηρεάζονται από τις τεράστιες αποκλίσεις στους φορολογικούς συντελεστές στις χώρες της ΕΕ. Για παράδειγμα, οι φορολογικοί συντελεστές των εταιρειών για το 2018 στην Ελλάδα ήταν 29% ενώ στη Βουλγαρία ήταν 10% (Eurora.eu). Αυτό σε συνδυασμό και με την ελευθερία μετακίνησης και εγκατάστασης των επιχειρήσεων σε οποιοδήποτε κράτος-μέλος και τις συναλλαγές με όλα τα κράτη-μέλη, περιπλέκει όχι μόνο την εφαρμογή της φορολογικής πολιτικής διότι πρέπει να υπάρχει γνώση αυτής της πολιτικής για τα διάφορα κράτη μέλη, αλλά κυρίως στη χάραξη της φορολογικής πολιτικής, καθώς είναι έντονη η μετακίνηση επιχειρήσεων προς τα κράτη-μέλη που έχουν χαμηλότερους φορολογικούς συντελεστές για το εισόδημα των νομικών προσώπων και όχι μόνο.

Σημαντικό ζήτημα επίσης αποτελούν και τα επίπεδα διαφθοράς του φορολογικού συστήματος στην Ελλάδα, η οποία ενισχύει όχι μόνο την αποφυγή εκπλήρωσης των φορολογικών υποχρεώσεων των πολιτών αλλά και την πολυπλοκότητα του συστήματος. Φυσικά αυτά είναι δυο φαινόμενα που αλληλοεπιδρούν μεταξύ τους. Η διαφθορά προκαλεί περαιτέρω πολυπλοκότητα αλλά και το αντίθετο η πολυπλοκότητα ενισχύει φαινόμενα διαφθοράς. Το 2006 ο Σ. Κάτσιος ερευνώντας τις διαστάσεις του προβλήματος της διαφθοράς και έφερε στο φως τρία μεγάλα αίτια του φαινομένου. Το πρώτο ήταν το μέγεθος του φορολογικού βάρους που καλούνται να καλύψουν οι πολίτες. Το δεύτερο ήταν η πολυπλοκότητα και ο όγκος των διατάξεων και της φορολογικής νομοθεσίας που αναπόφευκτα οδηγούν σε φαινόμενα διαφθοράς και παραοικονομίας. Τέλος, το τρίτο ήταν η ανεπάρκεια του δημόσιου τομέα, όπου όσο μεγαλώνει η παραοικονομία τόσο μειώνονται τα έσοδα, άρα και η ποιότητα των υπηρεσιών του δημοσίου τομέα. Επίσης, επισημαίνει και ο ίδιος πόσο σημαντική είναι η μεταρρύθμιση του φορολογικού συστήματος για τη χώρα μας, η πολυπλοκότητα του συστήματος έχει σαν αποτέλεσμα φαινόμενα διαφθοράς και παραοικονομίας. Τα κόστη για την κάλυψη όλων αυτών των φορολογικών υποχρεώσεων είναι πολλά και η ερμηνεία όλης αυτής της νομοθεσίας είναι δύσκολη και πολλές φορές εκούσια ασαφής.

Επιπρόσθετα, το 2017 ο Γ. Βουσινάς στην προσπάθεια του να αναδείξει και ο ίδιος δύο μεγάλα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας, τα οποία είναι η φοροδιαφυγή, η διαφθορά και η παραοικονομία, οδηγήθηκε στο συμπέρασμα πως ο τρόπος με τον οποίο λειτουργεί το φορολογικό σύστημα ευνοεί τέτοιου είδους φαινόμενα. Σε μία

χώρα όπως η Ελλάδα, η οποία κατέχει υψηλή θέση ανάμεσα στις χώρες του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης όσον αφορά τέτοια φαινόμενα διαφθοράς η δομή του φορολογικού συστήματος αλλά και η πολυπλοκότητα του δε θα μπορούσαν να μην ευνοούν τέτοιου είδους φαινόμενα. Επίσης, στο ίδιο άρθρο αναδείχθηκε και το μορφωτικό επίπεδο του πληθυσμού ως καθοριστικός παράγοντας διαφθοράς και φοροδιαφυγής καθώς όσο μεγαλύτερο το μορφωτικό επίπεδο των πολιτών, τόσο πιο εύκολα οι ίδιοι κατανοούν το λόγω ύπαρξης των φόρων και το σημαντικότερο ρόλο τους, ώστε αυξάνονται τα επίπεδα φορολογικής συμμόρφωσης.

7. Φορολογική συνείδηση

Όπως έχει ήδη επισημάνει ο Φινοκαλιώτης το 2011 ο πολίτης δεν έχει συμφιλιωθεί ποτέ με το θεσμό του φόρου. Η αφαίρεση οικονομικής δύναμης, χωρίς κάποια αντίστοιχη ειδική αντιπαροχή, οδηγούν τους φορολογούμενους να αντιδράσουν με στόχο την αποφυγή της φορολογικής επιβάρυνσης. Έτσι γίνεται αντιληπτό, πως όταν γίνεται αναφορά στη φορολογική συνείδηση των πολιτών, αυτή η έννοια αποτελεί ένα θέμα μόρφωσης και παιδείας των ίδιων των πολιτών, ώστε να μπορούμε να αναφερθούμε στη δημιουργία μιας επικρατούσας φορολογικής κουλτούρας για όλους τους πολίτες μιας χώρας. Όταν οι ίδιοι οι πολίτες δεν αντιλαμβάνονται τον λόγο ύπαρξης των φόρων και τη σημασία του φορολογικού συστήματος, οδηγούνται σε μη αποδεκτές συμπεριφορές, οι οποίες δυσχεραίνουν το έργο της φορολογικής διοίκησης και ενισχύουν την πολυπλοκότητα του. Αυτή η σύνδεση ανάμεσα στην πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος και τη φορολογική συνείδηση είναι πολύ σημαντική καθώς πολύ συχνά οι φορολογούμενοι έχουν ανεπαρκή γνώση και καμία πρόθεση να συμμορφωθούν με τις επιταγές του φορολογικού συστήματος και το αντιλαμβάνονται ως πολύπλοκο, με αποτέλεσμα οι ίδιοι ακούσια να δυσκολεύουν τις διαδικασίες που τους αφορούν.

Το παραπάνω φαινόμενο που οδηγεί στη μη συμμόρφωση των φορολογουμένων προσπάθησε να ερευνήσει ο Natrah Saad το 2014 μέσα από μια έρευνα σε τριάντα φοιτητές για το πώς αντιλαμβάνονται τη φορολογική νομοθεσία και την πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος. Στη συγκεκριμένη έρευνα που διεξήχθη με τηλεφωνικές συνεντεύξεις σε φοιτητές προερχόμενοι από οκτώ διαφορετικές περιοχές της Νέας Ζηλανδίας, αποδείχθηκε πως αυτοί που αντιλαμβάνονταν το φορολογικό σύστημα ως πολύπλοκο ήταν αυτοί που είχαν λίγη γνώση πάνω στο θέμα. Για την εν λόγω χώρα όπως και για τη δική μας η πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος αποτελεί μείζον ζήτημα και για αυτό το λόγω χρησιμοποιείται ως παράδειγμα η παραπάνω έρευνα.

Σύμφωνα με τους Norasmila Awang και Azlan Amran (2014) η φορολογική συμμόρφωση είναι η συμμόρφωση με τους φορολογικούς κανόνες και τη νομοθεσία, η οποία περιλαμβάνει τη συμπλήρωση και την υποβολή των οικονομικών δεδομένων και στη συνέχεια την πληρωμή του φόρου. Φυσικά, για κάθε κράτος είναι μέγιστης σημασίας οι πολίτες να την καλλιεργούν και να συμμορφώνονται συνεχώς με τους

φορολογικούς κανόνες. Αφού μελέτησαν τη φορολογική συμμόρφωση από την ηθική της πλευρά, καθώς και τις αντίθετες ενέργειες-φοροδιαφυγή και αποφυγή του φόρου-κατέληξαν στο συμπέρασμα πως η μη φορολογική συμμόρφωση για τις επιχειρήσεις έχει σημαντικό κοινωνικό αντίκτυπο, διότι παρόλο που μπορεί να μειώσει το φόρο για τις επιχειρήσεις δε συνάδει με των κώδικα κοινωνικής εταιρικής ευθύνης και την ευθύνη που έχει η επιχείρηση απέναντι στην κοινωνία.

Όπως αναφέραμε η φορολογική συμμόρφωση εντοπίζεται σε δύο στάδια: στη συμπλήρωση των φορολογικών εντύπων με σκοπό τον υπολογισμό του φόρου και στην πληρωμή του φόρου. Όσον αφορά το δεύτερο κομμάτι της φορολογικής συμμόρφωσης, την πληρωμή του φόρου, τα στοιχεία της Ανεξάρτητης Αρχής Δημοσίων Εσόδων δείχνουν πως την τελευταία τετραετία το ποσοστό είσπραξης των βεβαιωμένων οφειλών των φορολογουμένων από ΦΠΑ και φόρο εισοδήματος είναι σχεδόν σταθερά περίπου στο 80% ενώ περίπου το 70% των οφειλετών βρίσκονται υπό αναγκαστικά μέτρα είσπραξης¹⁰. Το ποσοστό αυτό δε θεωρείται αρκετά ικανοποιητικό όταν στην Ευρωζώνη το ποσοστό της συμμόρφωσης όσον αφορά την πληρωμή των φόρων κινείται πάνω από το 90% (Euroora.eu). Για να οδηγηθούν οι φορολογούμενοι στην πληρωμή φόρων θα πρέπει να έχουν εκπληρώσει μια σειρά από πολυάριθμες φορολογικές υποχρεώσεις, για τις οποίες θα πρέπει να έχουν την κατάλληλη γνώση για να τις κατανοήσουν και να προχωρήσουν στην εκπλήρωση τους.

Σύμφωνα με τους Marina Bornman και Pusheletso Ramutumbu (2019) βασικός παράγοντας για τη φορολογική συμμόρφωση αποτελεί η φορολογική γνώση. Στην προσπάθεια τους να εξηγήσουν τη δομή και τη σημασία της φορολογικής γνώσης οδηγήθηκαν στο συμπέρασμα πως ένα βασικό στοιχείο της φορολογικής γνώσης είναι η φορολογική γνώση των διαδικασιών, η οποία αναφέρεται στην κατανόηση των διαδικασιών φορολογικής συμμόρφωσης. Στη βιβλιογραφία υπάρχουν διάφοροι τρόποι με τους οποίους ορίζεται και περιγράφεται η φορολογική γνώση ή η γνώση των φορολογικών νόμων και κανόνων. Σύμφωνα με τους Wong και Lo η φορολογική γνώση αναφέρεται στην αντίληψη του ατόμου ότι μπορεί να συμμορφωθεί με τη φορολογική νομοθεσία, η οποία περιλαμβάνει γενικές και τεχνικές φορολογικές

---

¹⁰ Βλ. Ιστοσελίδα Ανεξάρτητης Αρχής Δημοσίων Εσόδων, Δείκτες απόδοσης, τα ποσοστά αυτά αφορούν το 2019 και αποτελούν το μέσο όρο μηνιαίων δεδομένων. Το μεγαλύτερο ποσοστό συμμόρφωσης σημειώθηκε το Μάρτιο του 2019 ύψους 90,6% ενώ το χαμηλότερο ανήλθε σε 72,9% τον Απρίλιο του 2019.

γνώσεις, καθώς και γνώσεις σχετικά με το φορολογικό σύστημα και τη συμμόρφωση με τη φορολογία. Για να αποκτηθούν τέτοιες φορολογικές γνώσεις χρειάζεται εκπαίδευση και μόρφωση γύρω από το θέμα του φορολογικού συστήματος.

Το 2016 η Διεύθυνση Φορολογικής Συμμόρφωσης, στο πλαίσιο δράσης της σχετικά με την ανάπτυξη εκπαιδευτικών επιμορφωτικών προγραμμάτων για την καλλιέργεια φορολογικής συνείδησης προέβη στη διεξαγωγή ποσοτικής έρευνας στάσεων και αντιλήψεων σε δείγμα εκπαιδευτικών της Α/Βάθμιας και Β/Βάθμιας Εκπαίδευσης με στόχο τη συγκέντρωση εκείνων των δεδομένων που θα οδηγήσουν στην επιτυχημένη εισαγωγή των συγκεκριμένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων στις δύο πρώτες εκπαιδευτικές βαθμίδες. Το 95% των εκπαιδευτικών θεωρεί ότι η φορολογική συμμόρφωση είναι θέμα παιδείας και το 90% θεωρεί ότι χρήζει ενίσχυσης από το εκπαιδευτικό σύστημα. (Διεύθυνση Φορολογικής Συμμόρφωσης, Επιχειρησιακό σχέδιο ΑΑΔΕ 2016)

Το πρόβλημα της Ελλάδας είναι πως για να αποκτηθεί όλη αυτή η φορολογική γνώση που αναφέρθηκε παραπάνω, θα πρέπει να ξεπεραστούν εμπόδια όπως ο όγκος των διατάξεων που περιλαμβάνει η φορολογική γνώση στη χώρα μας, όπως και η πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος και οι συνεχείς αλλαγές του, δεν διευκολύνουν το δρόμο προς την ανάπτυξη και ενίσχυση της συμμόρφωσης των φορολογουμένων.

8. Ερευνητική Προσέγγιση και Μεθοδολογία

8.1 Μεθοδολογία

Για τη διερεύνηση ενός θέματος όπως η πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος στην Ελλάδα, αναδείχθηκε η ανάγκη για τη συλλογή πρωτογενών δεδομένων μέσω ερωτηματολογίων εμπιστευτικού χαρακτήρα και η ανάλυση των δεδομένων που προέκυψαν. Στόχος της συγκεκριμένης έρευνας ήταν η συγκέντρωση απαντήσεων και πληροφοριών σχετικά με το πώς αξιολογείται η πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος στην Ελλάδα βάσει ορισμένων υποθέσεων σχετικά με τους παράγοντες που επηρεάζουν την πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος, σύμφωνα με τη μελέτη της βιβλιογραφίας που αναλύσαμε στα προηγούμενα κεφάλαια. Επίσης, στόχος ήταν η ανάδειξη αυτών των παραγόντων και ως προς το διαφορετικό εκπαιδευτικό και επαγγελματικό υπόβαθρο των φορολογούμενων-ερωτώμενων.

Ως ενδεδειγμένη μέθοδος για την παραπάνω μελέτη επιλέχθηκε η συγκέντρωση ερωτηματολογίων, διότι σκοπός της έρευνας ήταν η αντικειμενική αξιολόγηση του φαινομένου από ένα τυχαίο τμήμα του πληθυσμού με μοναδικό κοινό χαρακτηριστικό την ιδιότητα του Έλληνα φορολογούμενου. Με τη χρήση ερωτηματολογίων επιτεύχθηκε πιο εύκολα η προσέγγιση και η ανωνυμία των συμμετεχόντων καθώς και η ελευθερία έκφρασης τους. Επίσης, μέσω των ερωτηματολογίων είχαμε τη δυνατότητα να εξετάσουμε τους διάφορους παράγοντες της πολυπλοκότητας μέσα από στοχευμένες σε λεπτομέρειες του συστήματος ερωτήσεις. Όλα όσα αναφέρθηκαν δε θα ήταν εφικτά σε περίπτωση που χρησιμοποιούσαμε κάποιον άλλο τρόπο, όπως για παράδειγμα συνεντεύξεις του δείγματος, οι οποίες θα δημιουργούσαν πολλές δυσχέρειες αλλά κυρίως μη αντικειμενικές απαντήσεις λόγω του φορολογικού θέματος.

Αν και τα αποτελέσματα προκύπτουν από τυχαίο δείγμα του πληθυσμού και θε λέγαμε ότι θα μπορούσαν να εκφράζουν γενικότερα των πληθυσμό της Ελλάδας, εν τούτοις δεν εξετάστηκε άμεσα η επαφή και η εξοικείωση των συμμετεχόντων με τα φορολογικά θέματα, οπότε οι απαντήσεις αξιολογούνται με βάση τα δημογραφικά στοιχεία του δείγματος και το δείγμα του πληθυσμού δεν ήταν αρκετά μεγάλο σε σχέση με τον πληθυσμό της χώρας. Στη συνέχεια τα δεδομένα που συγκεντρώθηκαν

εξετάστηκαν μέσα από το στατιστικό πρόγραμμα SPSS και οι μέθοδοι που χρησιμοποιήθηκαν ήταν η περιγραφική ανάλυση, η ανάλυση αξιοπιστίας και η ανάλυση συσχετίσεων.

Τέλος, τα ερωτηματολόγια καταρτίστηκαν με βάση συγκεκριμένες υποθέσεις για τις οποίες εξετάστηκαν συγκεκριμένοι παράγοντες που επηρεάζουν την πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος και οδηγούν σε τρόπους αντιμετώπισής της.

8.2 Δείγμα έρευνας

Η έρευνα μας είναι δειγματοληπτική, δηλαδή έγινε απογραφή ορισμένων συγκεκριμένων χαρακτηριστικών ενός τμήματος του πληθυσμού. Το τμήμα αυτό του πληθυσμού ονομάζεται δείγμα (Βλαχόπουλος, Λαγουμτζής, Κουτσογιάννης 2015). Όσον αφορά το δείγμα που επιλέχθηκε, ο σκοπός ήταν ένα διαφοροποιημένο δείγμα στο οποίο να εκφράζονται οι απόψεις των φορολογούμενων διαφόρων ειδικοτήτων και ηλικιών.

Αν και στην αρχή υπήρχε η σκέψη το δείγμα να αποτελείται μόνο από επιχειρήσεις και επαγγελματίες, ωστόσο δεν επιλέχθηκε διότι, αν και τα νομικά πρόσωπα και οι επιχειρηματίες αποτελούν σημαντικό κομμάτι της οικονομικής δραστηριότητας, δεν μπορούμε να παραβλέψουμε τον όγκο των διατάξεων και των διαδικασιών που υπάρχουν για τα φυσικά πρόσωπα στο φορολογικό μας σύστημα. Οπότε, η επιλογή μόνο επαγγελματιών θα περιόριζε σημαντικά το δείγμα, όπως επίσης και η επιλογή μόνο φορέων δημόσιας διοίκησης, καθώς στόχος της έρευνας δεν ήταν η αξιολόγηση του συστήματος εκ των έσω. Έτσι και αλλιώς, οι φορολογούμενοι είναι αυτοί που δέχονται τις υπηρεσίες και οι τελικοί έμμεσοι αποδέκτες της αξιοποίησης των φορολογικών εσόδων. Με λίγα λόγια, οι φορολογούμενοι- νομικά και φυσικά πρόσωπα- έρχονται αντιμέτωποι με αυτή την πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος και τη δημόσια διοίκηση σε καθημερινή βάση.

Επιπρόσθετα, το δείγμα δεν περιορίστηκε γεωγραφικά, καθώς δεν εξετάζεται γεωγραφικά η τοποθέτηση των συμμετεχόντων. Επίσης, δεν περιορίστηκε όσον αφορά το φύλο, την ηλικία, το επάγγελμα και την εκπαίδευση των συμμετεχόντων, καθώς προωθήθηκε τυχαία σε διάφορους φορολογούμενους με στόχο την τυχαία δειγματοληψία και την αποφυγή της μεροληψίας από σχετικά με τη φορολογία επαγγέλματα όπως αυτό των φοροτεχνικών ή αυτό του υπαλλήλου σε φορολογική αρχή.

Τέλος, οι βασικοί περιορισμοί του δείγματος είναι δύο: το πλήθος των συμμετεχόντων και η τυχαία δειγματοληψία. Αρχικός στόχος ήταν η συγκέντρωση 120 απαντήσεων ενώ τελικά συγκεντρώθηκαν 105, οπότε αναφερόμαστε σε ένα μικρό δείγμα του πληθυσμού. Η τυχαία δειγματοληψία αποτελεί βασικό περιορισμό του δείγματος, διότι δεν εξετάζεται το επίπεδο γνώσεων και η εξοικείωση με τις φορολογικές έννοιες και διαδικασίες των συμμετεχόντων. Συνεπώς, η αξιολόγηση των παραγόντων που αναφέρονται και οι έννοιες που εξετάστηκαν ενδέχεται να μην γίνονται από όλο το δείγμα αντιληπτές με τον ίδιο τρόπο ή γενικότερα κατανοητές, ενώ είναι πιθανό οι απαντήσεις να είναι συναισθηματικά επιφορτισμένες (φόβος, αγανάκτηση) λόγω και της οικονομικής συγκυρίας. Για αυτό το λόγο προσπαθήσαμε να αμβλύνουμε αυτόν τον περιορισμό με τα δεδομένα του εκπαιδευτικού υπόβαθρου και του επαγγέλματος.

8.3 Δημιουργία ερωτηματολογίων

Για τη δημιουργία των ερωτηματολογίων που μοιράστηκαν, ως προς τη δομή και το περιεχόμενο τους βασίστηκαν σε λέξεις κλειδιά και την επισκόπηση ελληνικής και ξένης βιβλιογραφίας σχετικά με την πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος-λόγοι, αίτια και τρόποι αντιμετώπισης. Οι ερωτήσεις δημιουργήθηκαν από την αρχή καλύπτοντας πέντε χρήσιμες ενότητες για την έρευνα μας, στις οποίες έγινε προσπάθεια ενσωμάτωσης της βιβλιογραφίας:

Πίνακας 3: Ενότητες ερωτηματολογίου

1	Φορολογικό πλαίσιο	Αξιολόγηση του υπάρχοντος φορολογικού πλαισίου με βάση τα βασικά χαρακτηριστικά του
2	Πολυπλοκότητα	Πως γίνεται αντιληπτή η πολυπλοκότητα και τα άμεσα αίτια της
3	Πληροφοριακά συστήματα και ψηφιοποίηση	Ερευνάται η σχέση των πληροφοριακών συστημάτων με την πολυπλοκότητα
4	Φορολογικοί φορείς και αρχές	Ποια είναι η θέση των φορολογικών αρχών και πως αξιολογείται η στάση τους
5	Φορολογική συνείδηση	Εξετάζεται η φορολογική συνείδηση των πολιτών όχι μόνο ως αιτία αλλά και ως τρόπος αντιμετώπισης

Αρχικά, εξετάζονται τα δημογραφικά στοιχεία των ερωτώμενων τα οποία είναι το φύλο, η ηλικία, η εκπαίδευση και η απασχόληση, χωρισμένα σε κατηγορίες, ώστε να

καλύπτουν κάθε πιθανή απάντηση. Στη συνέχεια, συνολικά το ερωτηματολόγιο¹¹ αποτελείται από τριάντα οκτώ (38) ερωτήσεις χωρισμένες σε πέντε (5) ενότητες που αποτελούν τους βασικούς λόγους της πολυπλοκότητας του φορολογικού συστήματος και οι ερωτήσεις που υπάγονται σε κάθε ενότητα εξετάζουν τα επιμέρους αίτια και τους τρόπους αντιμετώπισης αυτής της πολυπλοκότητας. Για αυτό το σκοπό χρησιμοποιείται κλίμακα τύπου Likert, η οποία κυμαίνεται από το ένα (1)- όχι, καθόλου έως το πέντε (5)- ναι, πάρα πολύ. Με αυτό τον τρόπο δίνεται η δυνατότητα αξιολόγησης των υποθέσεων που διατυπώνονται και επιτυγχάνεται διαφοροποίηση των απόψεων.

Στην πρώτη ενότητα ο ερωτώμενος καλείται να αξιολογήσει γενικότερα το φορολογικό πλαίσιο και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που το ίδιο εμφανίζει με την υπόθεση ότι αυτά τα χαρακτηριστικά αποτελούν επιμέρους αίτια της πολυπλοκότητας. Στη δεύτερη ενότητα, γίνεται προσπάθεια συγκέντρωσης δεδομένων σχετικά με το πώς αντιλαμβάνονται την πολυπλοκότητα οι συμμετέχοντες και κάποια πιο άμεσα αίτια της καθώς επίσης και πώς αυτή επιδρά στο φορολογικό σύστημα. Στην τρίτη ενότητα, με την υπόθεση ότι κυρίαρχος παράγοντας της πολυπλοκότητας είναι η ψηφιοποίηση του συστήματος και η χρήση πληροφοριακών συστημάτων ζητείται να αξιολογηθεί η μεταξύ τους σχέση. Στην τέταρτη ενότητα, εξετάζεται η συμβολή των φορολογικών αρχών στην πολυπλοκότητα και ο βαθμός στον οποίο την ευνοούν. Τέλος, στην πέμπτη ενότητα αξιολογείται η φορολογική συνείδηση των πολιτών όχι μόνο ως αίτιο ύπαρξης της πολυπλοκότητας αλλά και ως τρόπος αντιμετώπισής της.

---

¹¹ Βλ. Παράρτημα Ι-Ερωτηματολόγιο

9. Ερευνητικά Αποτελέσματα και Ανάλυση

9.1 Αποτελέσματα περιγραφικής στατιστικής

Υστερα από την ανάλυση της ερευνητικής προσέγγισης που ακολουθήθηκε παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας. Αρχικά, παρουσιάζονται τα δημογραφικά στοιχεία που προέκυψαν από την έρευνα. Επισημαίνεται ότι το ερωτηματολόγιο προωθήθηκε τυχαία σε ηλεκτρονική μορφή (Google forms) και ήταν διαθέσιμο προς απάντηση για διάστημα δύο μηνών (14/12/2019-17/02/2020). Επίσης, ήταν ανώνυμο και η συμμετοχή στην απάντηση του ήτα προαιρετική.

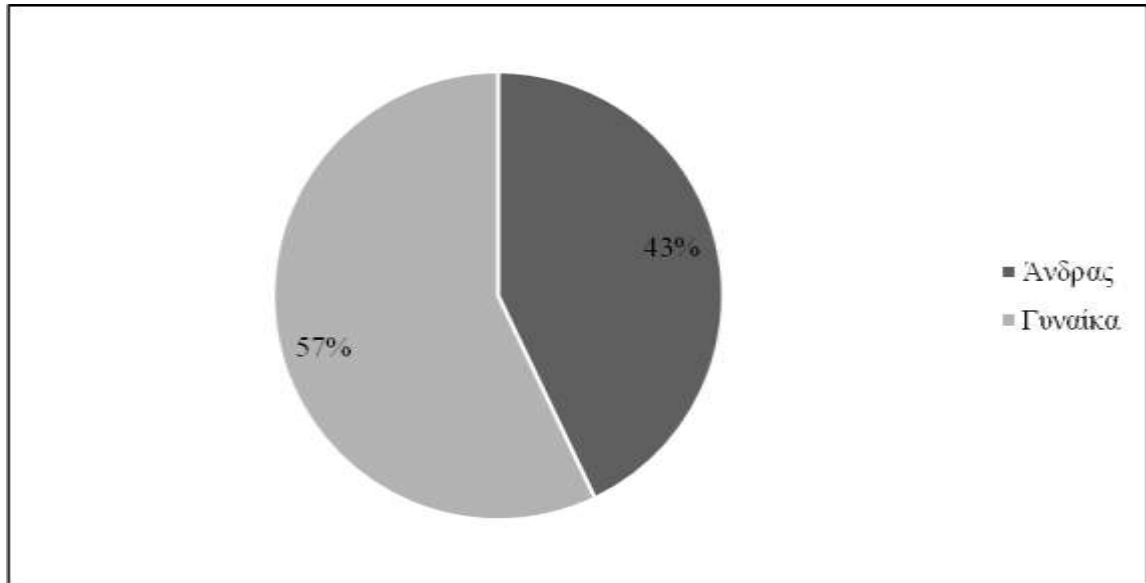
Το πλήθος των ερωτηματολογίων που απαντήθηκαν ανήλθε σε 105 και ήταν όλες οι ερωτήσεις απαντημένες καθώς ήταν όλες οι ερωτήσεις υποχρεωτικές. Στόχος ήταν η απάντηση 120 ερωτηματολογίων, ώστε να επιτευχθεί η αναλογία 20 απαντήσεις από φοιτητές, 20 από ιδιωτικούς και δημόσιους υπαλλήλους, 20 από ελευθέρους επαγγελματίες και επιχειρήσεις και 20 από πολίτες χωρίς κάποια απασχόληση. Ως προς το φύλο δεν υπήρχε κάποιος στόχος, καθώς επίσης και ως προς την εκπαίδευση και την ηλικία, ωστόσο ήταν επιθυμητή μια καλή αναλογία και διαφοροποίηση του δείγματος.

Η πρώτη ερώτηση του ερωτηματολογίου όπως ήδη αναφέραμε αφορούσε το φύλο των συμμετεχόντων και η αναλογία των ανδρών και των γυναικών που συμμετείχαν φαίνεται στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 4: Αποτελέσματα έρευνας-Φύλο

Φύλο	Συχνότητα	Ποσοστό %	Έγκυρο Ποσοστό %	Αθροιστικό Ποσοστό %
Άνδρας	45	42,9	42,9	42,9
Γυναίκα	60	57,1	57,1	100,0
Σύνολο	105	100,0	100,0	

Η συμμετοχή των ανδρών ανήλθε στους 45 με ποσοστό 42,9% ενώ η συμμετοχή των γυναικών ανήλθε στις 60 με ποσοστό 57,1%. Οπότε είναι ξεκάθαρο πως όσον αφορά το φύλο οι γυναίκες είναι περισσότερες από τους άντρες και δεν επιτυγχάνεται τέλεια αναλογία 50%-50%. Τα δεδομένα παρουσιάζονται παρακάτω και στο Διάγραμμα 7.

Διάγραμμα 7: Αποτελέσματα έρευνας-Φύλο

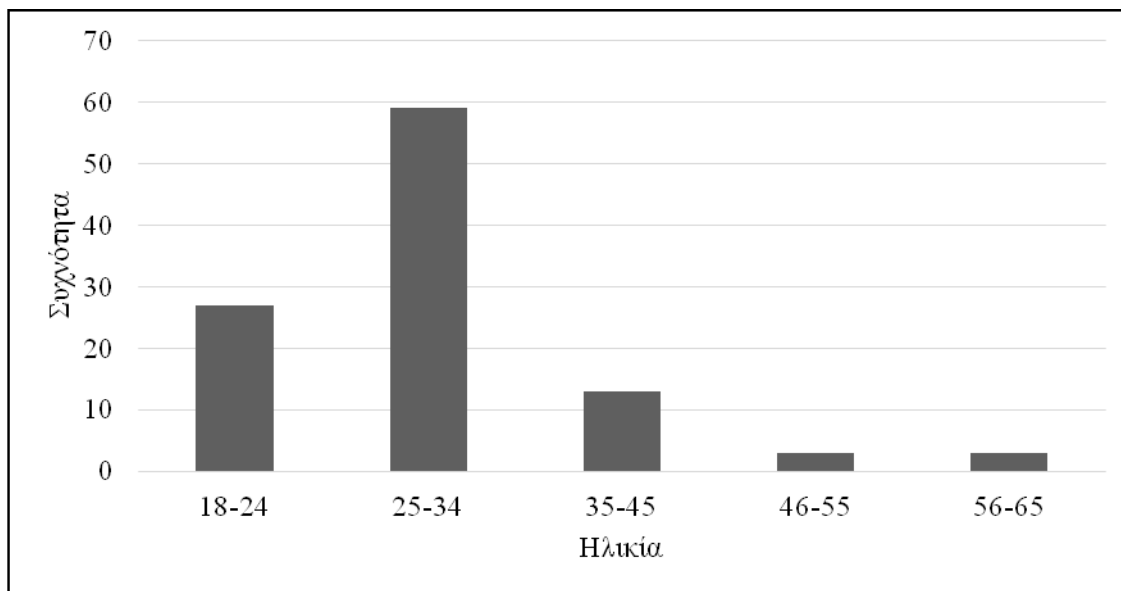
Η δεύτερη ερώτηση, σχετικά με τα δημογραφικά στοιχεία αφορούσε την ηλικία των συμμετεχόντων. Η συμμετοχή των ερωτωμένων ηλικιακά απεικονίζεται ο παρακάτω πίνακας.

Πίνακας 5: Αποτελέσματα έρευνας-Ηλικία

Ηλικία	Συχνότητα	Ποσοστό %	Έγκυρο Ποσοστό %	Αθροιστικό Ποσοστό %
18-24	27	25,7	25,7	25,7
25-34	59	56,2	56,2	81,9
35-45	13	12,4	12,4	94,3
46-55	3	2,9	2,9	97,1
56-65	3	2,9	2,9	100,0
Σύνολο	105	100,0	100,0	

Όπως φαίνεται η μεγαλύτερη συμμετοχή στην έρευνα προήλθε από νέους ηλικίας 25-34 ετών με ποσοστό 56,2%, δηλαδή παραπάνω από τις μισές απαντήσεις δόθηκαν από άτομα ηλικίας 25-34 ετών. Το αμέσως μεγαλύτερο ποσοστό αφορά νέους 18-24 ετών με ποσοστό 25,7%, γεγονός αρκετά ενδιαφέρον διότι φαίνεται πως η έρευνα επικεντρώνεται στη γνώμη των νέων σχετικά με την πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος. Επίσης, αξίζει να σημειωθεί πως συμμετείχαν άτομα όλων των ηλικιακών ομάδων ακόμη και αν τα ποσοστά τους είναι αρκετά χαμηλά. Στο

παρακάτω διάγραμμα φαίνεται και σχηματικά ο αριθμός των ατόμων που απάντησαν για κάθε ηλικιακή ομάδα.

Διάγραμμα 8: Αποτελέσματα έρευνας-Ηλικία

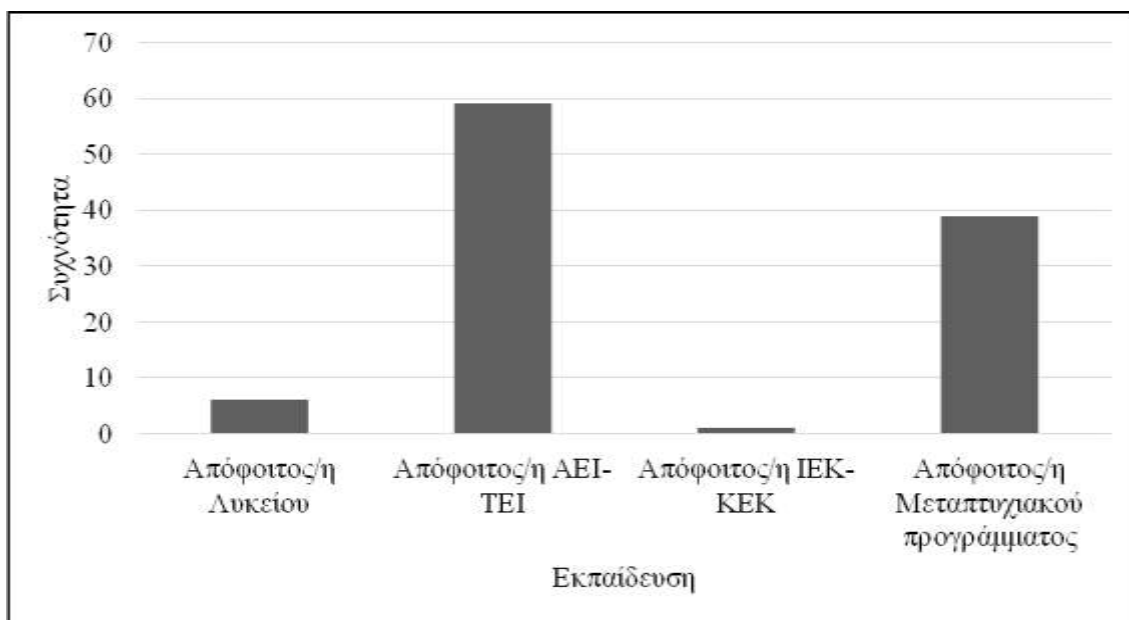
Η τρίτη ερώτηση αφορούσε την εκπαίδευση των συμμετεχόντων και το εκπαιδευτικό υπόβαθρο των ερωτώμενων διαμορφώθηκε ως εξής:

Πίνακας 6: Αποτελέσματα έρευνας-Εκπαίδευση

Εκπαίδευση	Συχνότητα	Ποσοστό %	Έγκυρο Ποσοστό %	Αθροιστικό Ποσοστό %
Απόφοιτος/η Λυκείου	6	5,7	5,7	5,7
Απόφοιτος/η ΑΕΙ-ΤΕΙ	59	56,2	56,2	61,9
Απόφοιτος/η ΙΕΚ-ΚΕΚ	1	1,0	1,0	62,9
Απόφοιτος/η Μεταπτυχιακού προγράμματος	39	37,1	37,1	100,0
Σύνολο	105	100,0	100,0	

Όπως φαίνεται και από τον παραπάνω πίνακα η πλειονότητα αυτών που απάντησαν είναι απόφοιτοι κάποιου ανώτατου εκπαιδευτικού ιδρύματος με ποσοστό 56,2% και αριθμό απαντήσεων 59 σε 105 απαντήσεις. Αξιοσημείωτο, επίσης, ποσοστό

αποτελούν και οι απόφοιτοι κάποιου μεταπτυχιακού προγράμματος με ποσοστό 37,1% και 39 απαντήσεις σε απόλυτο αριθμό. Συνολικά, το εκπαιδευτικό υπόβαθρο είναι αρκετά υψηλό συνυπολογίζοντας τα δύο προηγούμενα ποσοστά. Ωστόσο, πρέπει να αναφερθεί πως στις διαθέσιμες απαντήσεις υπήρχε και η επιλογή Κάτοχος διδακτορικού διπλώματος χωρίς να λάβουμε κάποια απάντηση από αυτή τη βαθμίδα εκπαίδευσης. Στο Διάγραμμα 9 δίνεται η σχηματική απεικόνιση των απαντήσεων σχετικά με την εκπαίδευση των ερωτώμενων. Θα πρέπει να αναφερθεί πως παρά το γεγονός ότι το δείγμα μας χαρακτηρίζεται από υψηλό εκπαιδευτικό υπόβαθρο εξετάζεται μόνο η βαθμίδα της εκπαίδευσης και όχι το αντικείμενο, άρα δεν εξασφαλίζεται η γνώση και η εξοικείωση με το αντικείμενο της φορολογίας.

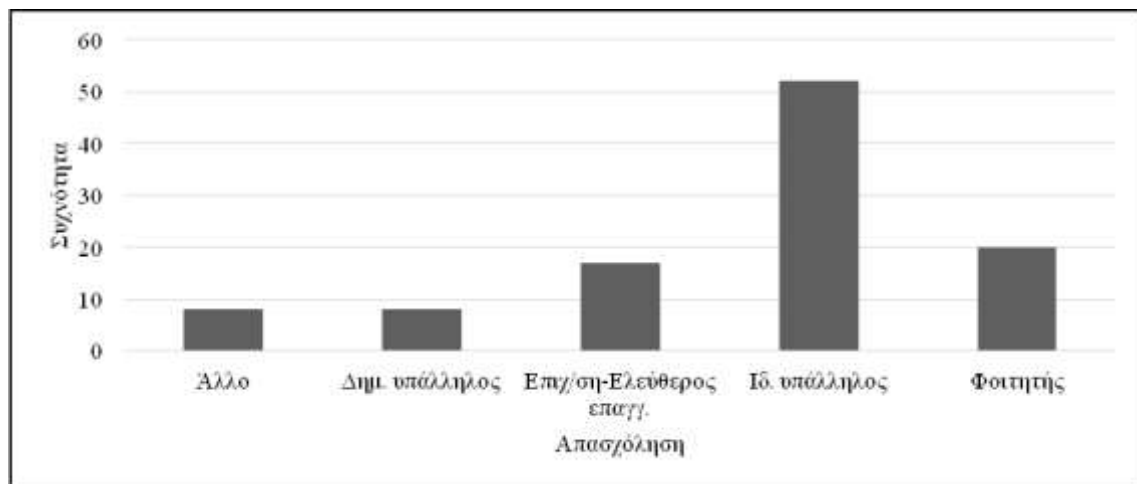
Διάγραμμα 9: Αποτελέσματα έρευνας-Εκπαίδευση

Στη συνέχεια, στην τέταρτη ερώτηση λήφθηκαν τα απαραίτητα δεδομένα σχετικά με την απασχόληση των συμμετεχόντων στην έρευνα. Όπως ήδη αναφέραμε, σχετικά με την απασχόληση των ερωτώμενων υπήρχε ένας στόχος σχετικά με την αναλογία των απαντήσεων που δεν επετεύχθη. Ωστόσο, το δείγμα μας αποτελείται κυρίως από ιδιωτικούς υπαλλήλους με ποσοστό 49,5% και 52 απαντήσεις και ελεύθερους επαγγελματίες και επιχειρήσεις με το δεύτερο μεγαλύτερο ποσοστό που φτάνει το 16,2%. Σε αυτήν την ερώτηση αξίζει να αναφερθεί πως επιλέχθηκαν όλες οι επιλογές, οπότε στην έρευνα ακόμα και σε μικρό ποσοστό συμμετείχαν και δημόσιοι υπάλληλοι, φοιτητές αλλά και άτομα χωρίς κάποια απασχόληση.

Πίνακας 7: Αποτελέσματα έρευνας-Απασχόληση

Απασχόληση	Συχνότητα	Ποσοστό %	Έγκυρο Ποσοστό %	Αθροιστικό Ποσοστό %
Άλλο	8	7,6	7,6	7,6
Δημόσιος υπάλληλος	8	7,6	7,6	15,2
Επιχείρηση/Ελεύθερος επαγγελματίας	17	16,2	16,2	31,4
Ιδιωτικός υπάλληλος	52	49,5	49,5	81,0
Φοιτητής	20	19,0	19,0	100,0
Σύνολο	105	100,0	100,0	

Παρακάτω, παρατίθεται και διάγραμμα σχετικά με την απασχόληση των ατόμων που συμμετείχαν στην έρευνα και παρουσιάζεται η συμμετοχή κάθε ειδικότητας σε αριθμό απαντήσεων.

Διάγραμμα 10: Αποτελέσματα έρευνας-Απασχόληση

Συνολικά, από τα παραπάνω δημογραφικά στοιχεία που παρουσιάστηκαν θα λέγαμε πως τα βασικά χαρακτηριστικά του δείγματος ήταν ηλικίες από 25 έως 34 ετών, με εκπαίδευση στα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα, εργαζόμενοι στον ιδιωτικό τομέα.

9.1 Αποτελέσματα παραγοντικής ανάλυσης

Στη συνέχεια προκειμένου να ελέγξουμε και να ερμηνεύσουμε την αξιοπιστία και την καταλληλότητα των αποτελεσμάτων μας προχωρήσαμε σε παραγοντική ανάλυση. Ο

σκοπός της ανάλυσης αυτής ήταν η εξέταση της συσχέτισης των μεταβλητών που προέκυψαν από το ερευνητικό εργαλείο- ερωτηματολόγιο που δημιουργήθηκε, με μια ομάδα παραγόντων που ομαδοποιεί αυτές τις μεταβλητές και διευκολύνει την εξαγωγή συμπερασμάτων από τα δεδομένα που συλλέχθηκαν.

Αρχικά, πραγματοποιήθηκε ανάλυση κυρίων συνιστωσών ώστε να υπολογιστεί η μεταβλητότητα για κάθε μεταβλητή που στην συγκεκριμένη περίπτωση κάθε μεταβλητή ισοδυναμεί και με μία ερώτηση. Με αυτόν τον τρόπο εξετάζεται τι ποσοστό από κάθε μεταβλητή εκφράζεται από το σύνολο των παραγόντων της ανάλυσης που πραγματοποιήσαμε. Έτσι, από το πίνακα των Communalities¹² φαίνεται ότι καμία εκτίμηση δεν είναι χαμηλή και συνεπώς όλες οι μεταβλητές συσχετίζονται με κάποιο παράγοντα. Συγκεκριμένα οι τιμές κυμαίνονται από το 0 έως το 1 και όπως φαίνεται και από τον πίνακα στο Παράρτημα II όλες οι τιμές είναι πάνω από το 0,5 εκτός από μία που είναι μικρότερη από το 0,5 αλλά πολύ κοντά σε αυτό. Για παράδειγμα στην πρώτη ερώτηση «*Σε τι βαθμό θα χαρακτηρίζατε το φορολογικό πλαίσιο περίπλοκο;*» προκύπτει ότι οι παράγοντες που προέκυψαν σχετίζονται σε ποσοστό 61,8% με την παραπάνω ερώτηση- μεταβλητή. Συνεπώς, η παραγοντική ανάλυση στην οποία προχωρήσαμε εκφράζει σε ένα αρκετά καλό ποσοστό τις μεταβλητές μας και μπορούμε να βασιστούμε στα αποτελέσματά της.

Στη συνέχεια της ανάλυσης κυρίων συνιστωσών προκύπτει ο παρακάτω πίνακας “Total Variance Explained” από τον οποίο προκύπτουν τα “Initial Eigenvalues”, δηλαδή οι ιδιοτιμές και το ποσοστό της διακύμανσης που αυτές οι ιδιοτιμές εκφράζουν, έτσι οδηγούμαστε σε 12 παράγοντες- κύριες συνιστώσες για τις οποίες οι ιδιοτιμές είναι υψηλές (τιμή μεγαλύτερη από 1,0). Επίσης, στην τρίτη στήλη του πίνακα “Rotation Sums of Squared Loadings” φαίνεται ότι περίπου 67% της διακύμανσης εκφράζεται από αυτούς τους 12 παράγοντες.

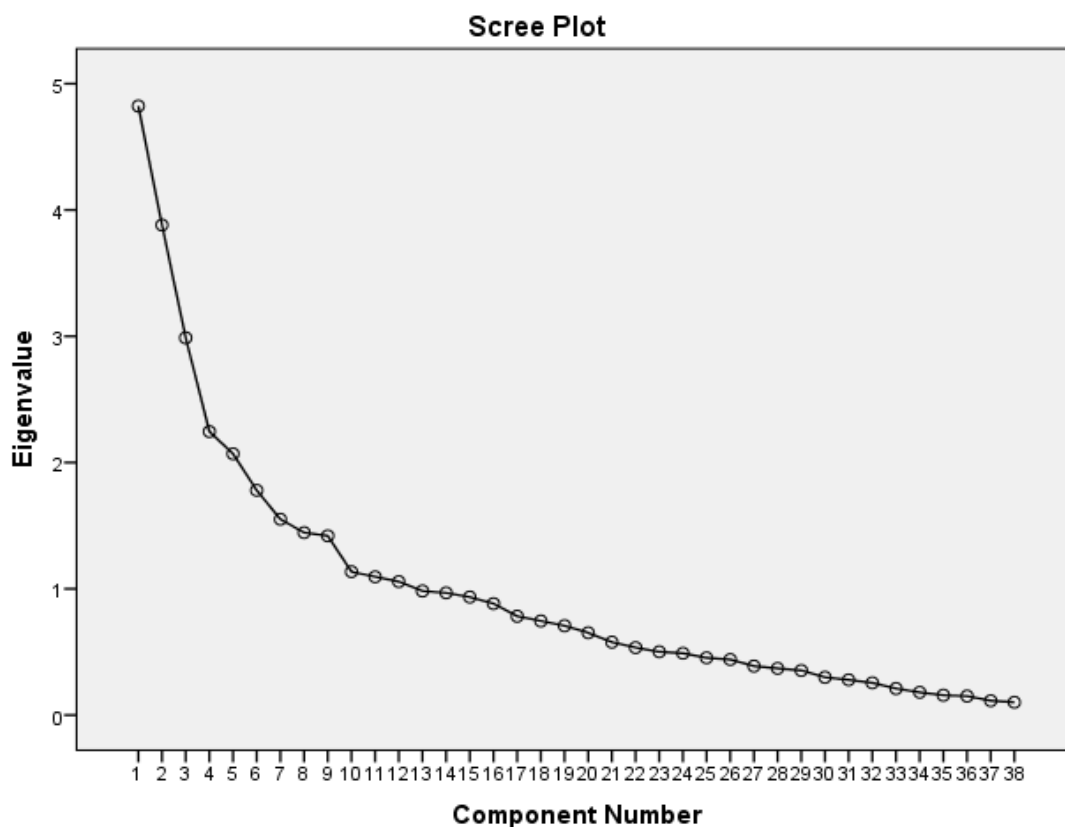
¹² Βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ- ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΥΡΙΩΝ ΣΥΝΙΣΤΩΣΩΝ COMMUNALITIES

Πίνακας 8: Αποτελέσματα παραγοντικής ανάλυσης- Total Variance Explained

Total Variance Explained									
Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	4,823	12,693	12,693	4,823	12,693	12,693	2,856	7,517	7,517
2	3,881	10,213	22,906	3,881	10,213	22,906	2,794	7,352	14,869
3	2,988	7,862	30,768	2,988	7,862	30,768	2,566	6,753	21,622
4	2,245	5,909	36,677	2,245	5,909	36,677	2,565	6,751	28,373
5	2,069	5,445	42,123	2,069	5,445	42,123	2,463	6,481	34,854
6	1,780	4,684	46,807	1,780	4,684	46,807	2,124	5,590	40,443
7	1,551	4,081	50,888	1,551	4,081	50,888	2,008	5,284	45,728
8	1,445	3,803	54,692	1,445	3,803	54,692	1,780	4,684	50,412
9	1,420	3,736	58,428	1,420	3,736	58,428	1,713	4,507	54,919
10	1,135	2,987	61,415	1,135	2,987	61,415	1,669	4,393	59,313
11	1,095	2,882	64,297	1,095	2,882	64,297	1,604	4,220	63,532
12	1,057	2,782	67,079	1,057	2,782	67,079	1,348	3,547	67,079
13	,983	2,587	69,666						
14	,968	2,546	72,212						
15	,935	2,460	74,672						
16	,883	2,324	76,996						
17	,783	2,061	79,056						
18	,745	1,962	81,018						
19	,707	1,862	82,880						
20	,652	1,715	84,595						
21	,578	1,520	86,115						
22	,535	1,407	87,521						
23	,501	1,319	88,840						
24	,489	1,288	90,128						
25	,453	1,193	91,321						
26	,440	1,158	92,478						
27	,388	1,021	93,500						
28	,370	,973	94,473						
29	,353	,930	95,403						
30	,299	,787	96,190						
31	,279	,734	96,924						
32	,255	,672	97,596						
33	,210	,553	98,149						
34	,180	,475	98,624						
35	,157	,414	99,038						
36	,150	,396	99,434						
37	,114	,300	99,733						
38	,101	,267	100,000						

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Το παρακάτω διάγραμμα “Scree Plot”, που προκύπτει από την ίδια ανάλυση επιβεβαιώνει και σχηματικά πως είναι 12 οι παράγοντες στους οποίους θα επικεντρωθούμε λόγω του ότι εμφανίζουν τιμή μεγαλύτερη του 1.

Διάγραμμα 11: Scree Plot

Στη συνέχεια της ανάλυσης των κυρίων συνιστωσών, με στόχο την ερμηνεία των παραπάνω παραγόντων, καταλήξαμε στον πίνακα Rotated Component Matrix από τον οποίο προέκυψαν τελικά 7 παράγοντες με επιβαρύνσεις μεγαλύτερες από 0,3. Συγκεκριμένα παρουσιάζονται αναλυτικά στον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 9: Αποτελέσματα παραγοντικής ανάλυσης- Rotated Component Matrix

Rotated Component Matrix ^a								
		Component						
		1	2	3	4	5	7	10
E3	3. Πιστεύετε ότι οι φορολογικές αρχές έχουν την ικανότητα να συμμορφωθούν με τις επιταγές της Ε.Ε;	0,844						

Rotated Component Matrix ^a								
E4	4.Πιστεύετε ότι οι φορολογικές αρχές έχουν την γνώση να συμμορφωθούν με τις επιταγές της E.E;	0,747						
E2	2.Πιστεύετε ότι οι φορολογικές αρχές έχουν την θέληση να συμμορφωθούν με τις επιταγές της E.E;	0,716						
E1	1.Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι οι φορολογικοί φορείς έχουν τις ικανότητες για την υποστήριξη των ελέγχων;	0,691						
B7	7.Πιστεύετε ότι η πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος βοηθά στην επίτευξη κρατικών εσόδων;		0,78					
A10	10.Σε τι βαθμό πιστεύετε πως η αύξηση των φορολογικών υποχρεώσεων αυξάνει και τα κρατικά έσοδα;		0,733					
B4	4.Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι η πολυπλοκότητα των διατάξεων βοηθά στην κοινωνική δικαιοσύνη;		0,624	0,422				
B3	3.Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι ο όγκος των διατάξεων βοηθά στην κοινωνική δικαιοσύνη;		0,603	0,39				
E6	6.Πιστεύετε ότι η πολυπλοκότητα οφείλεται σε κοινωνικά φαινόμενα;		0,454					
ΣΤ1	1.Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι η αύξηση του αριθμού των φορολογικών νόμων ενισχύει τη φορολογική συνείδηση;			0,732				
ΣΤ2	2.Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι η φορολογική νομοθεσία έχει ως στόχο την αύξηση της φορολογικής συνείδησης;			0,724				
ΣΤ3	3.Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι σύστημα εκπαίδευσης ενισχύει τη φορολογική συνείδηση των πολιτών;			0,599				
Γ2	2.Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι η χρήση πληροφοριακών συστημάτων έχει καταφέρει να μειώσει την πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος;				0,814			
Γ1	1.Σε τι βαθμό η εισαγωγή και η χρήση πληροφοριακών συστημάτων μειώνει την πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος;				0,776			
Γ3	3.Σε τι βαθμό πιστεύετε η ηλεκτρονική διακυβέρνηση βοηθά στον φορολογικό έλεγχο;				0,649			
B2	2.Σε τι βαθμό η πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος δυσχεραίνει τη φορολογική συμμόρφωση;				0,437			

Rotated Component Matrix ^a								
E7	7.Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι το παρόν φορολογικό σύστημα υποστηρίζει τη διαφθορά;				0	0,682		
A1	1.Σε τι βαθμό θα χαρακτηρίζατε το φορολογικό πλαίσιο περίπλοκο;				0	0,668		
B1	1.Σε τι βαθμό η πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος ευνοεί τη φοροδιαφυγή;		0,308			0,546		
A5	5.Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι είναι αναγκαία η μεταρρύθμιση του φορολογικού συστήματος;					0,506		
A4	4.Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι το φορολογικό πλαίσιο είναι εναρμονισμένο με το διεθνές σύστημα;						0,693	
Γ4	4.Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι οι φορολογικοί φορείς έχουν τις γνώσεις πληροφοριακών συστημάτων για την υποστήριξη των ελέγχων;	0,33					0,602	
A3	3.Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι το φορολογικό πλαίσιο είναι σταθερό;			0,317			0,458	
A11	11.Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι το φορολογικό πλαίσιο θα έπρεπε να συμβάλει στη δίκαιη κατανομή των φορολογικών βαρών;					0,305	0,419	
E5	5.Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι η πολυπλοκότητα οφείλεται σε πολιτική σκοπιμότητα;							0,804
B8	8.Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι η επιβολή ενιαίου φορολογικού συντελεστή είναι ένα βήμα προς την απλοποίηση του φορολογικού συστήματος;							0,49
ΣΤ5	5.Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι η απλοποίηση του φορολογικού συστήματος θα βοηθήσει σε θέματα κοινωνικής δικαιοσύνης;					0,314		0,369

Όπως φαίνεται και από τον πίνακα στις ερωτήσεις που επιβάρυναν με πάνω από 0,3 παραπάνω από έναν παράγοντα, κατατάσσονται στον παράγοντα με την μεγαλύτερη επιβάρυνση. Επίσης, έχουν αφαιρεθεί οι ερωτήσεις που συγκέντρωσαν επιβάρυνση μικρότερη από 0,3. Έχοντας υπόψη ότι ο σκοπός της έρευνας ήταν να εξεταστούν οι λόγοι και τα αίτια της πολυπλοκότητας του φορολογικού συστήματος και εξετάζοντας το περιεχόμενο των ερωτήσεων που συγκεντρώνει ο κάθε παράγοντας θα προσπαθήσουμε να δώσουμε μια ερμηνεία σε αυτούς τους παράγοντες και μέσα από την περιγραφή τους να δημιουργηθούν ορισμένες μεταβλητές.

Ο πρώτος παράγοντας συγκεντρώνει ερωτήσεις σχετικές με την ικανότητα και τις γνώσεις των φορολογικών αρχών, θε λέγαμε λοιπόν πως αντιπροσωπεύει τα

διοικητικά αίτια της πολυπλοκότητας. Ο δεύτερος παράγοντας δίνει έμφαση στην πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος και πως αυτή επηρεάζει την εκπλήρωση του στόχου του συστήματος που είναι η συγκέντρωση φορολογικών εσόδων. Ο τρίτος παράγοντας εστιάζει στη φορολογική συνείδηση των πολιτών ως αιτία της πολυπλοκότητας. Ο τέταρτος παράγοντας επικεντρώνεται στην ηλεκτρονική διακυβέρνηση και πως αυτήν επιδρά στην πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος. Ο πέμπτος παράγοντας αναφέρεται στην μεταρρύθμιση του φορολογικού συστήματος ως μέσο αντιμετώπισης της πολυπλοκότητας του. Ο έκτος παράγοντας δίνει έμφαση στα χαρακτηριστικά του υπάρχοντος φορολογικού πλαισίου. Τέλος, ο έβδομος παράγοντας τονίζει την ευθύνη της πολιτικής βούλησης σε σχέση με την πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος.

Συνοπτικά όσα αναφέρθηκαν παραπάνω έγινε προσπάθεια να συγκεντρωθούν στο παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 10: Αποτελέσματα παραγοντικής ανάλυσης- Παράγοντες

ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ	ΜΕΤΑΒΛΗΤΕΣ- ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ
1	E3, E4, E2, E1	Διοικητικά αίτια
2	B7, A10, B4, B3, E6	Πολυπλοκότητα φορολογικού συστήματος
3	ΣΤ1, ΣΤ2, ΣΤ3	Φορολογική συνείδηση
4	Γ2, Γ1, Γ3, B2	Πληροφοριακά συστήματα
5	E7, A1, B1, A5	Μεταρρύθμιση φορολογικού συστήματος
6	A4, Γ4, A3, A11	Υπάρχον φορολογικό πλαίσιο
7	E5, B8, ΣΤ5	Πολιτική βούληση

Αξίζει να σημειωθεί ότι από την μέχρι τώρα ανάλυση οι παράγοντες που προέκυψαν δεν απέχουν πολύ από τις αρχικές υποθέσεις που έγιναν κατά τη δημιουργία του ερωτηματολογίου. Ωστόσο, υπάρχουν παράγοντες που περιλαμβάνουν ερωτήσεις που στο ερωτηματολόγιο τις είχαμε κατατάξει σε διαφορετικές ενότητες την καθεμία. Ως εξαρτημένη μεταβλητή θα θεωρηθεί ο δεύτερος παράγοντας που είναι η πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος μιας και αυτό είναι το θέμα που θέλουμε να ερευνήσουμε, οι υπόλοιποι παράγοντες θα αποτελέσουν τις ανεξάρτητες μεταβλητές μας.

Έπειτα από την παραπάνω κατηγοριοποίηση των ερωτήσεων, πραγματοποιήσαμε ανάλυση αξιοπιστίας για τους επτά (7) παράγοντες. Από την ανάλυση αξιοπιστίας για την οποία υπολογίστηκε ο δείκτης Cronbach a προέκυψε ότι οι πέντε (5) παράγοντες είναι αξιόπιστοι (Factor 1,2,3,4,5) για περαιτέρω ανάλυση δεδομένου ότι έχουν τιμή που ξεπερνά ή πλησιάζει την τιμή 0,7. Πιο συγκεκριμένα οι δείκτες παρουσιάζονται συνοπτικά στον επόμενο πίνακα για κάθε ένα παράγοντα.

Συγκεκριμένα, με αυτόν τον τρόπο οδηγούμαστε σε πέντε (5) παράγοντες των οποίων ο δείκτης Cronbach a ξεπερνά ή πλησιάζει στο 0,7 και φανερώνεται έτσι η συνοχή των μεταβλητών μέσα στον δείκτη.

Πίνακας 11: Αποτελέσματα παραγοντικής ανάλυσης- ΔΕΙΚΤΗΣ CRONBACH a

ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ	ΔΕΙΚΤΗΣ CRONBACH a
1	Διοικητικά αίτια	0,783
2	Πολυπλοκότητα φορολογικού συστήματος	0,726
3	Φορολογική συνείδηση	0,636
4	Πληροφοριακά συστήματα	0,724
5	Μεταρρύθμιση φορολογικού συστήματος	0,617
6	Υπάρχον φορολογικό πλαίσιο	0,465
7	Πολιτική βούληση	0,554

Οι παράγοντες που αποκλείονται είναι αυτός του υπάρχοντος φορολογικού συστήματος και αυτός της πολιτικής βούλησης. Ο δεύτερος παράγοντας που αποτελεί την εξαρτημένη μεταβλητή μας εμφανίζει τιμή 0,726 για τον παραπάνω δείκτη που εξετάσαμε, η οποία είναι αρκετά ικανοποιητική και η μεταβλητή μας θεωρείται αξιόπιστη¹³. Επίσης, αρκετά αξιόπιστες χαρακτηρίζονται και οι υπόλοιπες τέσσερις ανεξάρτητες μεταβλητές.

9.2 Αποτελέσματα ανάλυσης συσχέτισης

Πίνακας 12: Ανάλυση συσχέτισης

Συσχετίσεις
----

¹³ Βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ VI- ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΞΙΟΠΙΣΤΙΑΣ

		Διοικητικά αίτια	Πολυπλοκότητα φορολογικού συστήματος	Φορολογική συνείδηση	Πληροφοριακά συστήματα	Μεταρρύθμιση φορολογικού συστήματος
Διοικητικά αίτια	Pearson Correlation	1				
	Sig. (2-tailed)					
	N	105				
Πολυπλοκότητα φορολογικού συστήματος	Pearson Correlation	0,066	1			
	Sig. (2-tailed)	0,507				
	N	105	105			
Φορολογική συνείδηση	Pearson Correlation	0,209*	0,259**	1		
	Sig. (2-tailed)	0,032	0,008			
	N	105	105	105		
Πληροφοριακά συστήματα	Pearson Correlation	0,249*	-0,098	,112	1	
	Sig. (2-tailed)	0,010	0,322	0,257		
	N	105	105	105	105	
Μεταρρύθμιση φορολογικού συστήματος	Pearson Correlation	-0,154	-0,048	-0,064	0,323**	1
	Sig. (2-tailed)	0,117	0,628	0,516	0,001	
	N	105	105	105	105	105
*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).						
**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).						

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα οι ερευνητικές μας υποθέσεις πρέπει να επαναδιατυπωθούν ως εξής:

H₁: υπάρχει θετική σχέση ανάμεσα στην πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος και τα διοικητικά αίτια που την επηρεάζουν.

H₂: υπάρχει αρνητική σχέση ανάμεσα στην πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος και τα πληροφοριακά συστήματα που χρησιμοποιούνται σε ένα φορολογικό σύστημα και την ηλεκτρονική διακυβέρνηση.

H₃: υπάρχει αρνητική σχέση ανάμεσα στην πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος και την μεταρρύθμιση του φορολογικού πλαισίου.

H₄: υπάρχει θετική σχέση ανάμεσα στα πληροφοριακά συστήματα ή αλλιώς στην ηλεκτρονική διακυβέρνηση και τη φορολογική συνείδηση των πολιτών.

9.3 Σχολιασμός αποτελεσμάτων ανάλυσης

Η παραπάνω μελέτη παρέχει στοιχεία σχετικά με την πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος της Ελλάδας και επισημαίνει τους παράγοντες που επηρεάζουν και ενισχύουν αυτή την πολυπλοκότητα. Οι προσδιοριστικοί παράγοντες που αναδείχθηκαν στην παρούσα έρευνα είναι η διοικητική λειτουργία της δημόσιας διοίκησης, η ήδη υπάρχουσα πολυπλοκότητα του συστήματος, η φορολογική συνείδηση των πολιτών, τα πληροφοριακά συστήματα, η μεταρρύθμιση του υπάρχοντος φορολογικού συστήματος και η πολιτική βούληση.

Σχετικά με τους παράγοντες που διαμορφώθηκαν σχετιζόμενοι με τη δημόσια διοίκηση, το υπάρχον φορολογικό σύστημα και τη μεταρρύθμιση του ήταν αναμενόμενο πως θα αναδειχθούν και μέσα από την έρευνα και για αυτό το λόγο επιλέχθηκαν και να εξεταστούν εξ αρχής μέσω του ερωτηματολογίου, με ερωτήσεις σχετιζόμενες με τη δημόσια διοίκηση και την αντίληψη των πολιτών σχετικά με αυτήν. Αναμφίβολα η γραφειοκρατία και ο τρόπος αντιμετώπισης των φορολογικών και όχι μόνο υποθέσεων στις δημόσιες υπηρεσίες είναι προβλήματα που δε θα άφηναν ανεπηρέαστο το φορολογικό σύστημα. Η δημόσια διοίκηση στην Ελλάδα σε συνδυασμό με ότι αυτή περιλαμβάνει από τη μακρά της ιστορία στην Ελλάδα και την ανάγκη μεταρρύθμισης και εκσυγχρονισμού που αναδεικνύεται συνεχώς με το πέρασμα των ετών μέχρι την εκπαίδευση και την επιμόρφωση των υπαλλήλων που εργάζονται σε αυτή, είναι παράγοντες που δε θα μπορούσαν να μην προκύψουν από μια τέτοια μελέτη. Επιπρόσθετα, το δείγμα που χρησιμοποιήθηκε ήταν πολίτες με διαφορετικά επαγγέλματα και πολλές φορές μικρή κατάρτιση πάνω στο θέμα, ωστόσο μόνο με την ιδιότητά τους ως πολιτών ήταν αναμενόμενο πως θα αναδείξουν με τις απαντήσεις τους θέματα σχετικά με τη δημόσια διοίκηση, καθώς ο καθένας έχει εμπειρίες σχετιζόμενες με τη δημόσια διοίκηση. Σημαντική επισήμανση επίσης είναι πως στην πορεία της μελέτης του μοντέλου ο παράγοντας του υπάρχοντος φορολογικού συστήματος αποκλείστηκε λόγω μικρής σημαντικότητας, γεγονός που ανέδειξε πως παράγοντες που σχετίζονται πιο πολύ με σχέδια δράσης και λύσεις για το ζήτημα είναι πιο σημαντικοί, όπως ήταν αναμενόμενο.

Ταυτόχρονα, ένας ακόμα τέτοιος παράγοντας, απόλυτα συνυφασμένος με αυτό που αναφέραμε ως εκσυγχρονισμό της δημόσιας διοίκησης είναι η ανάπτυξη και η χρήση των πληροφοριακών συστημάτων. Παρόλο που η αρχική σκέψη ήταν να εξετασθούν ως ένας παράγοντας που βελτιώνει και αμβλύνει την πολυπλοκότητα του συστήματος εν τούτοις προέκυψαν κάποια ερωτήματα σχετικά με τη συμβολή τους στην απλοποίηση του συστήματος, τα οποία κυρίως σχετίζονται με το κατά πόσο η επιμόρφωση και η κατάρτιση των πολιτών και των υπαλλήλων στις φορολογικές υπηρεσίες πάνω σε αυτά τα συστήματα επαρκεί ώστε να απλοποιούν τις διαδικασίες. Για αυτό το λόγο εξετάστηκε και αυτός παράγοντας με τις αντίστοιχες ερωτήσεις και πολλές από τις απαντήσεις επιβεβαίωσαν αυτές τις υποθέσεις. Έτσι, αναδείχθηκαν μέσα από την έρευνα τα πληροφοριακά συστήματα ως ένας σημαντικός παράγοντας της πολυπλοκότητας του φορολογικού συστήματος όπως είχαμε προβλέψει.

Μέσα από την ενότητα ερωτήσεων που ονομάσαμε πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος αναδείχθηκε και η εξαρτημένη μεταβλητή μας αυτή της πολυπλοκότητας που μέσα από το ερωτηματολόγιο αναφερόταν σε διάφορα στοιχεία που τη συνθέτουν. Όπως ήταν φυσικό ο παράγοντας πολυπλοκότητα μέσα από την έρευνα μας προέκυψε ως σημαντικός παράγοντας όχι μόνο επειδή αποτελεί και το πεδίο έρευνας αλλά και γιατί όπως έχουμε επισημάνει πολλές φορές αποτελεί μια έννοια πολυσύνθετη. Όπως προέκυψε και από τη βιβλιογραφία στο πρώτο μέρος έτσι και στην ανάλυση των δεδομένων αναδείχθηκαν η πολιτική πολυπλοκότητα, πολυπλοκότητα συμμόρφωσης και η διοικητική πολυπλοκότητα. Όλες αυτές οι εκφάνσεις της πολυπλοκότητας ήταν στοιχεία που συγχρόνως συνθέτουν το πρόβλημα της πολυπλοκότητας αλλά και του τρόπους αντιμετώπισης των επιμέρους προβλημάτων. Ήταν συνεπώς αναμενόμενο να εμφανιστούν παράγοντες όπως η φορολογική συνείδηση και η πολιτική βούληση.

Συνολικά, αν θέλαμε απλά να μετρήσουμε τα επίπεδα της πολυπλοκότητας του φορολογικού συστήματος στη χώρα μας θα λέγαμε, πως οι παράγοντες που προέκυψαν καλύπτουν σχεδόν όλα τα συστατικά στοιχεία του δείκτη μέτρησης της πολυπλοκότητας που αναφέραμε παραπάνω. Στη δική μας έρευνα που ο στόχος ήταν η παρουσίαση των αιτιών και των λόγων ύπαρξης αυτού του φαινομένου και στη συνέχεια οι προτάσεις για λύση στο πρόβλημα, θα λέγαμε πως δεδομένου του δείγματος οι υποθέσεις μας για τους παράγοντες και τα αίτια του φαινομένου επιβεβαιώθηκαν μέσα από την ανάδειξη των βασικών παραγόντων, ενώ αυτό που δεν ήταν αναμενόμενο ήταν η ανάδειξη των ίδιων αυτών παραγόντων ως μέσων αντιμετώπισης αυτής της πολυπλοκότητας του φορολογικού συστήματος.

10. Συμπεράσματα

10.1 Σημαντικότητα έρευνας

Στόχος της παραπάνω μελέτης ήταν η παρουσίαση των βασικών αιτιών και λόγων ύπαρξης της πολυπλοκότητας του φορολογικού συστήματος στη χώρα μας μέσα από τις απαντήσεις των πολιτών που συμμετείχαν στην έρευνα και την παραγοντική ανάλυση αυτών των απαντήσεων. Η έρευνα μας οδήγησε σε ορισμένα συμπεράσματα που επιβεβαίωσαν τις αρχικές μας υποθέσεις και το θεωρητικό πλαίσιο μέσα στο οποίο κινηθήκαμε και συνέβαλε σε σημαντικό βαθμό στην ακαδημαϊκή συζήτηση γύρω από την πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος.

Αρχικά, μέσα από την ανάλυση συσχέτισης Pearson, καταλήξαμε πως η πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος έχει θετική σχέση, και συνεπώς επηρεάζεται άμεσα από διοικητικά αίτια. Η διοικητική πολυπλοκότητα όπως αναφέραμε είναι ο τρόπος εφαρμογής της φορολογικής νομοθεσίας από τη φορολογική διοίκηση και τις διάφορες υπηρεσίες, την οποία ανέλυσαν και περιέγραψαν με ακρίβεια οι Binh Tran-Nam και Chris Evans το 2014. Έτσι, μέσα και από τη δική μας μελέτη αποδείχθηκε πως η φορολογική διοίκηση και ο τρόπος εφαρμογής της φορολογικής νομοθεσίας αποτελεί βασικό λόγο για την ύπαρξη της πολυπλοκότητας. Ίσως ορισμένες φορές οι ίδιες οι διοικητικές υπηρεσίες ενώ θα έπρεπε να απλοποιούν τις διαδικασίες θρέφουν τέτοια στοιχεία πολυπλοκότητας, όπως ήταν και η αρχική μας υπόθεση και όπως ήταν αναμενόμενο επικράτησε η άποψη ότι τα διοικητικά αίτια σχετίζονται άμεσα με την πολυπλοκότητα και αποτελούν ένα σημαντικό κομμάτι του φορολογικού συστήματος αφού η φορολογική διοίκηση είναι αυτή που τελικά εφαρμόζει τη φορολογική νομοθεσία.

Μέσα από την ίδια ανάλυση, τα πληροφοριακά συστήματα φάνηκε να έχουν αρνητική σχέση με την πολυπλοκότητα. Η αρχική μας υπόθεση ήταν, πως ακόμα και τα πληροφοριακά συστήματα, παρόλο που θα έπρεπε να αποτελούν μέσο αντιμετώπισης της πολυπλοκότητας, με κάποιο τρόπο δυσχεραίνουν το πρόβλημα είτε λόγω της τεχνολογικής ανεπάρκειας των ίδιων, είτε λόγω της ανεπάρκειας κατάρτισης αυτών που τα χρησιμοποιούν. Προς αυτή την κατεύθυνση επιχειρηματολόγησαν και οι Ι.Φλωρόπουλος, Χ.Σπάθης, Δ.Χαλβατζής και Μ.Τσιπουρίδου το 2010, όπου συμπέραναν, πως η σημασία του συστήματος και της

πληροφόρησης είναι μεγάλη, ωστόσο ο τρόπος με τον οποίο χρησιμοποιείται και η συνολική αποδοτικότητα του συνεκτιμάται από πολλούς παράγοντες. Έτσι και στην παραπάνω έρευνα καταλήγουμε ότι τα πληροφοριακά συστήματα έχουν αρνητική συσχέτιση με την πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος, αν τα εξετάσουμε μονόπλευρα ως συστήματα πληροφόρησης μόνο ως μέσο αντιμετώπισης του προβλήματος θα λειτουργούσαν, αλλά για να έχουμε μια πιο ξεκάθαρη εικόνα θα πρέπει να εξετασθούν συνολικά μαζί και με άλλους παράγοντες, όπως είναι η κατάρτιση ή η εξοικείωση των χρηστών με αυτά, που επηρεάζουν σημαντικά την αποδοτικότητα τους. Οπότε συνολικά δεν μπορούμε να καταλήξουμε σε ένα ακριβές συμπέρασμα σχετικά με την αποτελεσματικότητα των πληροφοριακών συστημάτων. Ωστόσο, παρατηρείται καθημερινά η ολοένα εισαγωγή νέων συστημάτων με σκοπό την καλύτερη λειτουργία του φορολογικού συστήματος, συνεπώς σημαντική είναι η συμβολή της έρευνας μας και προς αυτή την κατεύθυνση.

Στη συνέχεια, η μεταρρύθμιση του φορολογικού συστήματος που προέκυψε ως παράγοντας έχει το διττό ρόλο αιτίου και τρόπου αντιμετώπισης ταυτόχρονα. Μέσα από την ανάλυση συσχέτισης εξήχθη το συμπέρασμα πως έχει αρνητική σχέση με την πολυπλοκότητα του φορολογικού. Πιο συγκεκριμένα, η έλλειψη της αποτελεί βασικός λόγος ύπαρξης και αύξησης της πολυπλοκότητας, καθώς και συντήρησης ενός συστήματος απαρχαιωμένου και δύσκαμπτου. Όσο και αν η πολιτική και όχι μόνο συζήτηση κινείται εδώ και χρόνια γύρω από την έννοια της μεταρρύθμισης του φορολογικού συστήματος τα αποτελέσματα του δείγματος που εξετάσαμε εξέφρασε τις αμφιβολίες του σχετικά με το κατά πόσο εκπληρώνεται στην πραγματικότητα και για αυτό το λόγο εμφανίζεται και ως παράγοντας πέρα από λύση στο πρόβλημα, έπειτα από την παραγοντική ανάλυση δεν μπορούμε να παραβλέψουμε και το ρόλο του ως αίτιο του προβλήματος που εξετάζουμε.

Τέλος, μια σημαντική παράμετρος που ήταν στόχος μας να εξετάσουμε ήταν αυτή της φορολογικής συνείδησης. Σε ένα σύστημα που έχει ως βασικούς του αποδέκτες τους πολίτες της χώρας μας δεν είναι δυνατόν να μιλάμε για λόγους και τρόπους αντιμετώπισης του προβλήματος της πολυπλοκότητας του φορολογικού συστήματος χωρίς να λαμβάνουμε υπόψη το κατά πόσο οι εν λόγω αποδέκτες είναι σε θέση να αξιολογούν τις υπηρεσίες που λαμβάνουν. Σε γενικές γραμμές αναφέραμε τους διάφορους τρόπους με τους οποίους οι θεσμοί που αποτελούν το φορολογικό σύστημα ελέγχουν και αξιολογούν κάθε φορά τη φορολογική συνείδηση των

πολιτών. Συνολικά, η παραγοντική ανάλυση οδήγησε στο συμπέρασμα πως με τη χρήση των πληροφοριακών συστημάτων δημιουργείται και ενδυναμώνεται η φορολογική συνείδηση των πολιτών. Αν και η παραπάνω σχέση αυτών των δύο παραμέτρων εγείρει πολλά ερωτήματα σχετικά με τη χρήση των πληροφοριακών συστημάτων όπως αναφέραμε παραπάνω, είναι έκδηλο το γεγονός πως σε μια εποχή που η τεχνολογία και τα πληροφοριακά συστήματα βρίσκονται παντού στην καθημερινότητα οι πολίτες έχουν την ίδια προσδοκία και από το φορολογικό σύστημα ώστε να νιώσουν εξοικειωμένοι με τις διαδικασίες του.

Συνοψίζοντας, θα λέγαμε πως οι βασικοί άξονες γύρω από τους οποίους κινείται το πρόβλημα της πολυπλοκότητάς του φορολογικού συστήματος και που αναδείχθηκαν ξεκάθαρα μέσα από την έρευνά μας είναι αφενός η φορολογική διοίκηση και η μεταρρύθμιση του φορολογικού συστήματος και αφετέρου η φορολογική συνείδηση των πολιτών την ίδια στιγμή με το σημαίνοντα ρόλο των πληροφοριακών συστημάτων και της τεχνολογίας που πλαισιώνουν και δομούν πλέον τον τρόπο λειτουργίας του συστήματος. Μέσα από αυτούς τους τέσσερις άξονες, λοιπόν θα πρέπει να αναζητηθούν και να προκύψουν προτάσεις και λύσεις στο πρόβλημα της πολυπλοκότητας του φορολογικού συστήματος, που όπως έχουμε ήδη αναφέρει επηρεάζει άμεσα όχι μόνο τη ζωή των πολιτών, όταν έρχονται αντιμέτωποι με τέτοια θέματα, αλλά και την επιχειρηματικότητα στη χώρα, καθώς ένα φορολογικό σύστημα μη ευέλικτο και πολύπλοκο μόνο ανασταλτικός παράγοντας για την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας θα μπορούσε να είναι.

10.2 Προτάσεις για Μελλοντική Έρευνα

Συνολικά, αν και το θέμα της πολυπλοκότητας είναι σημαντικό και επίκαιρο, τα ευρήματα της παρούσας έρευνας είναι αρκετά περιορισμένα και ευνοούν την περαιτέρω μελλοντική έρευνα σε διάφορους τομείς.

Βασικός τομέας που προσφέρεται για παραπάνω μελέτη είναι τα πληροφοριακά συστήματα, διότι είναι ένας κλάδος που η ίδια η εποχή επιτάσσει να μελετηθεί, πέρα από το σημαντικό του ρόλου στην εφαρμογή της φορολογικής νομοθεσίας. Το κατά πόσο απλοποιεί το φορολογικό σύστημα και τις διαδικασίες σε συνδυασμό με το επίπεδο δεξιοτήτων και γνώσεων πληροφορικής των χρηστών (πολίτες, δημόσιοι υπάλληλοι) χρήζει παραπάνω μελέτης. Επίσης, η πολυπλοκότητα των πληροφοριακών συστημάτων έγκειται και στην πολυπλοκότητα και τη

σημαντικότητα των δεδομένων που διαχειρίζονται, όπως είναι τα φορολογικά αλλά και προσωπικά δεδομένα των χρηστών-πολιτών. Έτσι, μια περαιτέρω μελέτη απαιτείται και όσον αφορά τη διασφάλιση των δεδομένων αυτών και πως οι ίδιοι την αντιλαμβάνονται, ώστε να συμπεράνουμε αν αυτό αποτελεί ανασταλτικός παράγοντας για την ορθή και αποτελεσματική χρήση τους και εν τέλει οδηγούμαστε πάλι σε πολυπλοκότητα.

Επιπρόσθετα, ένα άλλο πεδίο που προσφέρεται για παραπάνω έρευνα είναι αυτό της μεταρρύθμισης του φορολογικού συστήματος, αξιολογώντας αν η μεταρρύθμιση πραγματοποιείται με κατεύθυνση την απλοποίηση του φορολογικού συστήματος και έχει αποτελέσματα και πως την αντιλαμβάνονται οι πολίτες-αποδέκτες της φορολογικής νομοθεσίας. Επίσης, θα πρέπει να διερευνηθεί αν το πλάνο της μεταρρύθμισης περιλαμβάνει ή αν θα έπρεπε να περιλαμβάνει διαδικασίες για ενίσχυση της φορολογικής συνείδησης των πολιτών. Η ανάπτυξη φορολογικής συνείδησης στους πολίτες μιας χώρας και με ποιο τρόπο επιτυγχάνεται είναι ένα θέμα που αξίζει διερεύνησης.

Τέλος, σε τεχνικό επίπεδο, μια βασική εξέλιξη της έρευνας θα πρέπει να είναι ένα μεγαλύτερο δείγμα του πληθυσμού ενδεχομένως και πιο εξοικειωμένο με τις έννοιες της πολυπλοκότητας. Επίσης, ένας άλλος τρόπος έρευνας, και όχι τα ερωτηματολόγια να οδηγούσε σε πιο αμερόληπτα αποτελέσματα και πιο ξεκάθαρα συμπεράσματα.

Συνεπώς, πέρα από την επιπλέον έρευνα που χρειάζεται σε επίπεδο πληθυσμού και μεθοδολογίας, το πρόβλημα της πολυπλοκότητας του φορολογικού συστήματος χρήζει βαθύτερης ουσιαστικής έρευνας από την οποία θα προκύπτουν και τρόποι αντιμετώπισής. Αξίζει να σημειωθεί ότι από τα αποτελέσματα μας μόνο έμμεσα προέκυψαν τρόποι αντιμετώπισης του προβλήματος οι οποίοι ουσιαστικά προκύπτουν μέσα από τις ίδιες τις αιτίες. Το φορολογικό σύστημα υπάρχει και οργανώνεται εδώ και δεκαετίες και έτσι θα συνεχίσει. Σε συνδυασμό με τα πληροφοριακά συστήματα που συνεχώς αναπτύσσονται και τη μεταρρύθμιση του φορολογικού συστήματος που συνεχώς αποτελεί προτεραιότητα στην ατζέντα της εκάστοτε κυβέρνησης, στην επιστημονική έρευνα προσφέρεται ευρύ πεδίο διερεύνησης για τις παραπάνω συνιστώσες, δίνοντας έτσι και άλλα χρήσιμα συμπεράσματα στη βιβλιογραφία.

Οι πρώτοι μήνες του 2020 ανέδειξαν σοβαρά ζητήματα που εμπίπτουν και σε διάφορους φορολογικούς τομείς: η ευελιξία του συστήματος και του κρατικού

μηχανισμού, η πληροφορίες και η ψηφιοποίηση τους στην εποχή της τεχνολογικής εξέλιξης που διανύουμε, το μορφωτικό επίπεδο των πολιτών και η κατάρτισή τους σε τέτοια θέματα, η στήριξη της επιχειρηματικότητας από το κράτος είναι μόνο λίγα από τα ζητήματα, που μολονότι διερευνήθηκαν και στην παρούσα έρευνα οι εξελίξεις της εποχής τα φέρνουν και πάλι στο προσκήνιο και αναμφίβολα μπορούν να διαφωτιστούν περαιτέρω.

10.3 Ερευνητικές δυσκολίες

Ο βασικός περιορισμός μας, που έχουμε ήδη αναφέρει, είναι αυτός του δείγματος, που είναι περιορισμένο όσο αφορά το πλήθος των απαντήσεων και δεν ποικίλει σε εκπαιδευτικό υπόβαθρο και επαγγελματική κατάρτιση, ενώ την ίδια στιγμή περιορίζεται και γεωγραφικά, διότι στόχος μας ήταν ένα τυχαίο δείγμα. Επίσης, δεν εξετάζεται με κάποιο τρόπο η εξοικείωση των ερωτηθέντων με τις φορολογικές έννοιες, ώστε να αξιολογηθεί η ποιότητα των απαντήσεων. Για τους παραπάνω λόγους, δεν οδηγούμαστε σε ξεκάθαρα συμπεράσματα σχετικά με τη γνώμη και την αντίληψη μεγάλου μέρους του πληθυσμού και ως αποτέλεσμα τα συμπεράσματα μας δεν μπορούν να γενικευθούν.

Ένας ακόμα περιορισμός προκύπτει από τη μέθοδο συλλογής των δεδομένων που ήταν η δημιουργία ερωτηματολογίων. Αρχικά, ο τρόπος που δημιουργήθηκαν τα ερωτηματολόγια ήταν βασισμένος σε αρχικές δικές μας υποθέσεις, βασισμένες στη σχετική βιβλιογραφία. Ωστόσο, δεν παύουν να ήταν ορισμένες υποθέσεις και η ερωτήσεις που δημιουργήθηκαν ενδεχομένως να μην καλύπτουν όλο το φάσμα της πολυπλοκότητας του φορολογικού συστήματος, παρά μόνο ορισμένους σημαντικούς άξονες που προέκυψαν από τις υποθέσεις και από τη βιβλιογραφία. Για αυτό το λόγο, καθώς και εξαιτίας του δείγματος που χρησιμοποιήθηκε υπάρχει ο κίνδυνος της μεροληψίας στις απαντήσεις και ως εκ τούτου στα συμπεράσματα στα οποία οδηγηθήκαμε.

Επίσης, παρόλο που η πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος είναι ένα θέμα που απασχολεί τη διεθνή βιβλιογραφία, επειδή περιορίστηκε η έρευνα στα ελληνικά δεδομένα, δεν υπήρχαν πολλές έρευνες στη βιβλιογραφία που να αναφέρονται με ακρίβεια στην πολυπλοκότητα του ελληνικού φορολογικού συστήματος. Επειδή, το ελληνικό φορολογικό σύστημα παρουσιάζει σημαντική πολυπλοκότητα, τα δεδομένα

που αναφέρονται σε αυτές τις πτυχές του συστήματος είναι είτε αρκετά περιορισμένα είτε δεν καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα αιτιών όπως αυτά που θέλαμε να μελετήσουμε.

Βιβλιογραφία

Ελληνική

1. Γκίνογλου Δ. (2004), Φορολογική Λογιστική, Εκδόσεις Ανικούλα, Θεσσαλονίκη.
2. Δριτσάκη Χ. (2005), Η σχέση ανάμεσα στις δομές φορολογικών συστημάτων και οικονομικών δεικτών: Μια εμπειρική έρευνα για την Ευρωπαϊκή Ένωση, Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Εφαρμοσμένης Πληροφορικής.
3. Καραγιώργος Θ. (2017), Λογιστική Εταιριών και Φορολογία Εισοδήματος, Εκδόσεις Αφοί Θ. Καραγιώργου Ο.Ε., Θεσσαλονίκη.
4. Μπάρμπας Ν., Φινοκαλιώτης Κ. (2011), Δημόσια Οικονομικά, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη.
5. Ραμματά Μ. (2011), Σύγχρονη Ελληνική Δημόσια Διοίκηση : ανάμεσα στη γραφειοκρατία και το μανάτζμεντ, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.
6. Φινοκαλιώτης Κ. (1985), Η αρχή της φορολογικής δικαιοσύνης και το Σύνταγμα του 1975, Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη.
7. Φινοκαλιώτης Κ. (2011), Φορολογικό Δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη.
8. Ισολογισμός και Λοιπές Χρηματοοικονομικές Καταστάσεις της Κεντρικής Διοίκησης, Χρήσεως από 1 Ιανουαρίου έως 31 Δεκεμβρίου 2017, Υπουργείο Οικονομικών, Γενικό Λογιστήριο του Κράτους, Ιούλιος 2018.
9. Ισολογισμός και Λοιπές Χρηματοοικονομικές Καταστάσεις της Κεντρικής Διοίκησης, Χρήσεως από 1 Ιανουαρίου έως 31 Δεκεμβρίου 2018, Υπουργείο Οικονομικών, Γενικό Λογιστήριο του Κράτους, Ιούλιος 2019.

Ξενόγλωσση

1. Amran A. and Awang N. (2014), Ethics and tax compliance, Ethics, Governance and Corporate Crime: Challenges and Consequences. Developments in Corporate Governance and Responsibility, Vol. 6, 105-113
2. Bornman M. and Ramutumbu P. (2019), A conceptual framework of tax knowledge, Meditari Accountancy Research, Vol. 27, No. 6, pp. 823-839

3. Evans C. (2012), Tax Governance Issues: Managing System Complexity, *Economic Papers*, Vol. 31, No. 1, pp. 30–35
4. Evans C. and Tran-Nam B. (2014), Towards the Development of a Tax System Complexity Index, *Fiscal Studies*, Vol. 35, No. 3, pp. 341-370, ISSN0143-5671
5. Floropoulos J., Halvatzis D., Spathis C. and Tsipouridou M. (2010), Measuring the success of the Greek Taxation Information System, *International Journal of Information Management*, Vol.30, pp. 47–56
6. Freudenberg B., Gupta R., Karlinsky S. and Tran-Nam B. (2012), A Comparative Analysis of Tax Advisers' Perception of Small Business Tax Law Complexity: United States, Australia and New Zealand, *Australian Tax Forum*, Vol. 27, pp. 677-719
7. Georgiadis P., Gouscos D., Martakos D. and Stamoulis D. (2001), Revisiting public information management for effective e-government services, *Information Management & Computer Security*, Vol. 9 No.4, pp. 146-153, ISSN0968-5227
8. Katharaki M. and Tsakas M. (2010), Assessing the efficiency and managing the performance of Greek tax offices, *Journal of Advances in Management Research*, Vol. 7, No. 1, pp. 58-75
9. Katsios S. (2006), The shadow economy and corruption in Greece, *South-Eastern Europe Journal of Economics*, Vol. 1, pp. 61-80
10. Kong Wong M. and W Y Lo A. (2015), Can Education Improve Tax Compliance? Evidence from Different Forms of Tax Education, Paper presented at 2014 Academy of International Business (AIB) Southeast Asia Regional Conference, Macao
11. Papaconstantinou P., Siriopoulos C and Tsagkanos G.A. (2013), How bureaucracy and corruption affect economic growth and convergence in the European Union The case of Greece, *Managerial Finance*, Vol. 39, No. 9, pp. 837-847, ISSN0307-4358
12. Saad N. (2014), Tax Knowledge, Tax Complexity and Tax Compliance: Taxpayers' View, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, Vol. 109, pp. 1069-1075

13. Vousinas L. G. (2017), Shadow economy and tax evasion. The Achilles heel of Greek economy. Determinants, effects and policy proposals, *Journal of Money Laundering Control*, Vol. 20, No. 4, pp. 386-404

Ιστοσελίδες

1. Organisation for Economic Co-operation and Development, (2018), Economic Surveys: Greece April 2018. Διαθέσιμο: https://read.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-economic-surveys-greece-2018_eco_surveys-grc-2018-en#page1, Τελευταία προσπέλαση: 24 Αυγούστου 2020
2. European Commission, Eurostat Database, Διαθέσιμο: <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/graph.do?tab=graph&plugin=1&pcode=tin00012&language=en&toolbox=data>, Τελευταία προσπέλαση: 19 Ιανουαρίου 2020
3. European Commission, (2019), Country Report Greece 2019, Διαθέσιμο: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/2019-european-semester-country-report-greece_en.pdf, Τελευταία προσπέλαση: 22 Φεβρουαρίου 2020
4. Organisation for Economic Co-operation and Development, (2019), Tax Administration 2019: Comparative Information on OECD and other Advanced and Emerging Economies, Διαθέσιμο: https://read.oecd-ilibrary.org/taxation/tax-administration-2019_74d162b6-en#page1, Τελευταία προσπέλαση: 22 Φεβρουαρίου 2020
5. Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Εσόδων, (2019), Παρακολούθηση Φορολογικής και Τελωνειακής Διοίκησης μηνός Δεκεμβρίου 2019, Διαθέσιμο: <https://www.aade.gr/open-data/KPIs>, Τελευταία προσπέλαση: 7 Μαρτίου 2020
6. Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Εσόδων, (2016), Διεύθυνση Φορολογικής Συμμόρφωσης, Αποτελέσματα Έρευνας για τα Προγράμματα Φορολογικής Εκπαίδευσης, Διαθέσιμο: http://www.publicrevenue.gr/kpi/public/blog/attach/files/rss/EDU_SURVEY_INFOGRAPHICS_gr_1.pdf, Τελευταία προσπέλαση: 10 Μαρτίου 2020
7. Γενική Γραμματεία Πληροφοριακών Συστημάτων, Ιστορική Αναδρομή & Όραμα-Αποστολή, Διαθέσιμα: <https://www.gsis.gr/istoriki-anadromi> & <https://www.gsis.gr/ggpsdd/orama-apostoli>, Τελευταία προσπέλαση: 20 Ιανουαρίου 2020
8. European Commission, (2019), Δείκτης Ψηφιακής Οικονομίας και Κοινωνίας (DESI), Διαθέσιμο: <https://www.nationalcoalition.gov.gr/desi-2019/> Τελευταία προσπέλαση: 28 Ιανουαρίου 2020

9. Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Εσόδων,(2018), Απολογιστική Έκθεση ΑΑΔΕ 2018, Διαθέσιμο: <https://aade.gr/epiheirisiaka-shedia/apologistiki-ekthesi-aade-2018>, Τελευταία προσπέλαση: 2 Φεβρουαρίου 2020

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι-ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Δημογραφικά στοιχεία

Φύλο

- Άνδρας
- Γυναίκα

Ηλικία

- 18-24
- 25-34
- 35-45
- 46-55
- 56-65
- άνω των 65

Εκπαίδευση

- Απόφοιτος/η Λυκείου
- Απόφοιτος/η ΑΕΙ-ΤΕΙ
- Απόφοιτος/η ΙΕΚ-ΚΕΚ
- Απόφοιτος/η Μεταπτυχιακού προγράμματος
- Κάτοχος Διδακτορικού

Απασχόληση

- Φοιτητής
- Ιδιωτικός υπάλληλος
- Δημόσιος υπάλληλος
- Επιχείρηση/Ελεύθερος επαγγελματίας
- Άλλο

Ερωτήσεις

Παρακαλώ απαντήστε στις παρακάτω ερωτήσεις. Από το 1=όχι, καθόλου έως 5=ναι,πάρα πολύ. Το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο και η συλλογή των πληροφοριών πραγματοποιείται στο πλαίσιο εκπόνησης διπλωματικής εργασίας.

Φορολογικό πλαίσιο

1. Σε τι βαθμό θα χαρακτηρίζατε το φορολογικό πλαίσιο περίπλοκο;
Καθόλου   1   2   3   4   5   Πάρα πολύ

2. Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι το φορολογικό πλαίσιο είναι σύγχρονο;
Καθόλου	1	2	3	4	5	Πάρα πολύ
3. Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι το φορολογικό πλαίσιο είναι σταθερό;
Καθόλου	1	2	3	4	5	Πάρα πολύ
4. Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι το φορολογικό πλαίσιο είναι εναρμονισμένο με το διεθνές σύστημα;
Καθόλου	1	2	3	4	5	Πάρα πολύ
5. Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι είναι αναγκαία η μεταρρύθμιση του φορολογικού συστήματος;
Καθόλου	1	2	3	4	5	Πάρα πολύ
6. Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι το φορολογικό πλαίσιο βοηθά την ανάπτυξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας στο εσωτερικό της χώρας και την ανταγωνιστικότητα;
Καθόλου	1	2	3	4	5	Πάρα πολύ
7. Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι το φορολογικό πλαίσιο βοηθά την διεθνή ανταγωνιστικότητα;
Καθόλου	1	2	3	4	5	Πάρα πολύ
8. Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι το φορολογικό πλαίσιο της χώρας επηρεάζεται από την πολιτική σταθερότητα;
Καθόλου	1	2	3	4	5	Πάρα πολύ
9. Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι η απλοποίηση του φορολογικού συστήματος θα αυξήσει τα φορολογικά έσοδα;
Καθόλου	1	2	3	4	5	Πάρα πολύ
10. Σε τι βαθμό πιστεύετε πως η αύξηση των φορολογικών υποχρεώσεων αυξάνει και τα κρατικά έσοδα;
Καθόλου	1	2	3	4	5	Πάρα πολύ
11. Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι το φορολογικό πλαίσιο θα έπρεπε να συμβάλει στη δίκαιη κατανομή των φορολογικών βαρών;
Καθόλου	1	2	3	4	5	Πάρα πολύ

Πολυπλοκότητα

1. Σε τι βαθμό η πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος ευνοεί τη φοροδιαφυγή;

Καθόλου   1   2   3   4   5   Πάρα πολύ

2. Σε τι βαθμό η πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος δυσχεραίνει τη φορολογική συμμόρφωση;

Καθόλου   1   2   3   4   5   Πάρα πολύ

3. Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι ο όγκος των διατάξεων βοηθά στην κοινωνική δικαιοσύνη;

Καθόλου   1   2   3   4   5   Πάρα πολύ

4. Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι η πολυπλοκότητα των διατάξεων βοηθά στην κοινωνική δικαιοσύνη;

Καθόλου   1   2   3   4   5   Πάρα πολύ

5. Πιστεύετε ότι η πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος οφείλεται στον Κεντρικό σχεδιασμό;

Καθόλου   1   2   3   4   5   Πάρα πολύ

6. Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι η γραφειοκρατία επηρεάζει την φορολογική πολυπλοκότητα;

Καθόλου   1   2   3   4   5   Πάρα πολύ

7. Πιστεύετε ότι η πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος βοηθά στην επίτευξη κρατικών εσόδων;

Καθόλου   1   2   3   4   5   Πάρα πολύ

8. Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι η επιβολή ενιαίου φορολογικού συντελεστή είναι ένα βήμα προς την απλοποίηση του φορολογικού συστήματος;

Καθόλου   1   2   3   4   5   Πάρα πολύ

Πληροφοριακά συστήματα και ψηφιοποίηση

1. Σε τι βαθμό η εισαγωγή και η χρήση πληροφοριακών συστημάτων μειώνει την πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος;

Καθόλου   1   2   3   4   5   Πάρα πολύ

2. Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι η χρήση πληροφοριακών συστημάτων έχει καταφέρει να μειώσει την πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος;

Καθόλου   1   2   3   4   5   Πάρα πολύ

3. Σε τι βαθμό πιστεύετε η ηλεκτρονική διακυβέρνηση βοηθά στον φορολογικό έλεγχο;

Καθόλου   1   2   3   4   5   Πάρα πολύ

4. Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι οι φορολογικοί φορείς έχουν τις γνώσεις πληροφοριακών συστημάτων για την υποστήριξη των ελέγχων;

Καθόλου   1   2   3   4   5   Πάρα πολύ

5. Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι οι φορολογούμενοι έχουν τις γνώσεις πληροφοριακών συστημάτων ώστε να ανταποκρίνονται στις φορολογικές τους υποχρεώσεις;

Καθόλου   1   2   3   4   5   Πάρα πολύ

Φορολογικοί φορείς και Αρχές

1. Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι οι φορολογικοί φορείς έχουν τις ικανότητες για την υποστήριξη των ελέγχων;

Καθόλου   1   2   3   4   5   Πάρα πολύ

2. Πιστεύετε ότι οι φορολογικές αρχές έχουν την θέληση να συμμορφωθούν με τις επιταγές της Ε.Ε.;

Όχι, καθόλου   1   2   3   4   5   Ναι, πάρα πολύ

3. Πιστεύετε ότι οι φορολογικές αρχές έχουν την ικανότητα να συμμορφωθούν με τις επιταγές της Ε.Ε.;

Όχι, καθόλου   1   2   3   4   5   Ναι, πάρα πολύ

4. Πιστεύετε ότι οι φορολογικές αρχές έχουν την γνώση να συμμορφωθούν με τις επιταγές της Ε.Ε.;

Όχι, καθόλου   1   2   3   4   5   Ναι, πάρα πολύ

5. Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι η πολυπλοκότητα οφείλεται σε πολιτική σκοπιμότητα;

Καθόλου   1   2   3   4   5   Πάρα πολύ

6. Πιστεύετε ότι η πολυπλοκότητα οφείλεται σε κοινωνικά φαινόμενα;

Όχι, καθόλου   1   2   3   4   5   Ναι, πάρα πολύ

7. Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι το παρόν φορολογικό σύστημα υποστηρίζει τη διαφθορά;

Καθόλου   1   2   3   4   5   Πάρα πολύ

Φορολογική Συνείδηση

1. Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι η αύξηση του αριθμού των φορολογικών νόμων ενισχύει τη φορολογική συνείδηση;

Όχι, καθόλου   1   2   3   4   5   Ναι, πάρα πολύ
2. Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι η φορολογική νομοθεσία έχει ως στόχο την αύξηση της φορολογικής συνείδησης;

Όχι, καθόλου   1   2   3   4   5   Ναι, πάρα πολύ
3. Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι το σύστημα εκπαίδευσης ενισχύει τη φορολογική συνείδηση των πολιτών;

Όχι, καθόλου   1   2   3   4   5   Ναι, πάρα πολύ
4. Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι το επίπεδο φορολογικών γνώσεων των πολιτών επηρεάζει την συνεργασία τους με τις φορολογικές αρχές;

Όχι, καθόλου   1   2   3   4   5   Ναι, πάρα πολύ
5. Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι η απλοποίηση του φορολογικού συστήματος θα βοηθήσει σε θέματα κοινωνικής δικαιοσύνης;

Όχι, καθόλου   1   2   3   4   5   Ναι, πάρα πολύ
6. Σε τι βαθμό το φορολογικό μας σύστημα πιστεύετε ότι ενισχύει τη φορολογική συνείδηση;

Όχι, καθόλου   1   2   3   4   5   Ναι, πάρα πολύ
7. Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι η αύξηση των φορολογικών συντελεστών ενισχύει τη φορολογική συνείδηση;

Όχι, καθόλου   1   2   3   4   5   Ναι, πάρα πολύ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ- ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΥΡΙΩΝ ΣΥΝΙΣΤΩΣΩΝ- COMMUNALITIES

Communalities			
		Initial	Extraction
A1	1.Σε τι βαθμό θα χαρακτηρίζατε το φορολογικό πλαίσιο περίπλοκο;	1	0,618
A2	2.Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι το φορολογικό πλαίσιο είναι σύγχρονο;	1	0,691

A3	3.Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι το φορολογικό πλαίσιο είναι σταθερό;	1	0,587
A4	4.Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι το φορολογικό πλαίσιο είναι εναρμονισμένο με το διεθνές σύστημα;	1	0,645
A5	5.Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι είναι αναγκαία η μεταρρύθμιση του φορολογικού συστήματος;	1	0,635
A6	6.Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι το φορολογικό πλαίσιο βοηθά την ανάπτυξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας στο εσωτερικό της χώρας και την ανταγωνιστικότητα;	1	0,877
A7	7.Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι το φορολογικό πλαίσιο βοηθά την διεθνή ανταγωνιστικότητα;	1	0,782
A8	8.Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι το φορολογικό πλαίσιο της χώρας επηρεάζεται από την πολιτική σταθερότητα;	1	0,676
A9	9.Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι η απλοποίηση του φορολογικού συστήματος θα αυξήσει τα φορολογικά έσοδα;	1	0,721
A10	10.Σε τι βαθμό πιστεύετε πως η αύξηση των φορολογικών υποχρεώσεων αυξάνει και τα κρατικά έσοδα;	1	0,604
A11	11.Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι το φορολογικό πλαίσιο θα έπρεπε να συμβάλει στη δίκαιη κατανομή των φορολογικών βαρών;	1	0,602
B1	1.Σε τι βαθμό η πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος ευνοεί τη φοροδιαφυγή;	1	0,771
B2	2.Σε τι βαθμό η πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος δυσχεραίνει τη φορολογική συμμόρφωση;	1	0,683
B3	3.Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι ο όγκος των διατάξεων βοηθά στην κοινωνική δικαιοσύνη;	1	0,752
B4	4.Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι η πολυπλοκότητα των διατάξεων βοηθά στην κοινωνική δικαιοσύνη;	1	0,727
B5	5.Πιστεύετε ότι η πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος οφείλεται στον Κεντρικό σχεδιασμό;	1	0,544
B6	6.Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι η γραφειοκρατία επηρεάζει την φορολογική πολυπλοκότητα;	1	0,747
B7	7.Πιστεύετε ότι η πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος βοηθά στην επίτευξη κρατικών εσόδων;	1	0,698
B8	8.Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι η επιβολή ενιαίου φορολογικού συντελεστή είναι ένα βήμα προς την απλοποίηση του φορολογικού συστήματος;	1	0,632
Γ1	1.Σε τι βαθμό η εισαγωγή και η χρήση πληροφοριακών συστημάτων μειώνει την πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος;	1	0,775
Γ2	2.Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι η χρήση πληροφοριακών συστημάτων έχει καταφέρει να μειώσει την πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος;	1	0,745
Γ3	3.Σε τι βαθμό πιστεύετε η ηλεκτρονική διακυβέρνηση βοηθά στον φορολογικό έλεγχο;	1	0,664
Γ4	4.Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι οι φορολογικοί φορείς έχουν τις γνώσεις πληροφοριακών συστημάτων για την υποστήριξη των ελέγχων;	1	0,6
Γ5	5.Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι οι φορολογούμενοι έχουν τις γνώσεις πληροφοριακών συστημάτων ώστε να ανταποκρίνονται στις φορολογικές τους υποχρεώσεις;	1	0,485
E1	1.Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι οι φορολογικοί φορείς έχουν τις ικανότητες για την υποστήριξη των ελέγχων;	1	0,632

E2	2.Πιστεύετε ότι οι φορολογικές αρχές έχουν την θέληση να συμμορφωθούν με τις επιταγές της Ε.Ε;	1	0,68
E3	3.Πιστεύετε ότι οι φορολογικές αρχές έχουν την ικανότητα να συμμορφωθούν με τις επιταγές της Ε.Ε;	1	0,759
E4	4.Πιστεύετε ότι οι φορολογικές αρχές έχουν την γνώση να συμμορφωθούν με τις επιταγές της Ε.Ε;	1	0,691
E5	5.Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι η πολυπλοκότητα οφείλεται σε πολιτική σκοπιμότητα;	1	0,766
E6	6.Πιστεύετε ότι η πολυπλοκότητα οφείλεται σε κοινωνικά φαινόμενα;	1	0,629
E7	7.Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι το παρόν φορολογικό σύστημα υποστηρίζει τη διαφθορά;	1	0,579
ΣΤ1	1.Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι η αύξηση του αριθμού των φορολογικών νόμων ενισχύει τη φορολογική συνείδηση;	1	0,66
ΣΤ2	2.Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι η φορολογική νομοθεσία έχει ως στόχο την αύξηση της φορολογικής συνείδησης;	1	0,658
ΣΤ3	3.Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι σύστημα εκπαίδευσης ενισχύει τη φορολογική συνείδηση των πολιτών;	1	0,599
ΣΤ4	4.Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι το επίπεδο φορολογικών γνώσεων των πολιτών επηρεάζει την συνεργασία τους με τις φορολογικές αρχές;	1	0,583
ΣΤ5	5.Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι η απλοποίηση του φορολογικού συστήματος θα βοηθήσει σε θέματα κοινωνικής δικαιοσύνης;	1	0,573
ΣΤ6	6.Σε τι βαθμό το φορολογικό μας σύστημα πιστεύετε ότι ενισχύει τη φορολογική συνείδηση;	1	0,659
ΣΤ7	7.Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι η αύξηση των φορολογικών συντελεστών ενισχύει τη φορολογική συνείδηση;	1	0,763
Extraction Method: Principal Component Analysis.			

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ- ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΥΡΙΩΝ ΣΥΝΙΣΤΩΣΩΝ- COMPONENT MATRIX

Component Matrix ^a												
	Component											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
B3	,638	-,262	,445	,094	,044	,002	-,033	,139	,048	,086	-,026	-,191
E4	,501	,328	-,345	-,146	,271	-,152	-,145	-,058	-,124	,221	,003	,080
Γ4	,497	,327	-,133	-,202	,014	,102	,200	-,217	,175	,149	,172	,081
ΣΤ1	,496	,116	,435	,012	-,356	,162	-,142	-,115	-,025	,013	-,155	,001
A2	,482	,063	-,048	,044	-,010	-,207	,424	,125	,117	-,103	,384	-,200
ΣΤ6	,476	,202	,241	-,332	-,212	-,233	,190	-,001	-,284	-,067	,017	-,057
E7	-,453	,186	,340	,142	,038	,248	-,036	-,205	-,158	,207	-,083	,153
A5	-,448	,129	,366	-,071	,024	,382	-,178	-,098	-,148	,005	,259	-,032
A3	,421	,284	-,162	,053	-,217	,075	-,042	-,051	,419	-,097	-,021	,239
A11	-,420	,227	-,182	,142	-,158	,200	,401	-,110	,000	,066	,248	,131

B5	-,383	,054	,044	-,260	,010	,110	,359	,292	,051	,215	-,104	-,197
Γ1	-,236	,740	,082	,050	-,058	,145	-,075	,008	-,032	-,306	-,099	-,169
Γ2	-,087	,681	,110	,095	-,109	,113	-,195	,103	,116	-,397	,038	,083
E1	,333	,538	-,085	-,135	,213	-,039	-,111	,178	-,257	-,056	-,005	,216
Γ3	-,007	,533	-,171	,133	,091	,323	-,064	,047	,279	-,154	,270	-,201
B2	-,229	,481	,109	,153	,391	-,324	,113	-,115	,093	-,230	-,126	-,062
E2	,350	,445	-,193	-,094	,339	-,022	,135	,143	-,329	,007	-,087	-,210
ΣΤ5	-,405	,429	,306	,031	-,250	-,163	-,070	,082	-,106	,114	,008	-,075
E3	,370	,403	-,362	-,271	,265	-,023	-,240	,151	-,276	,167	-,010	,026
ΣΤ3	,290	,366	,052	-,179	-,274	,295	-,261	-,190	,101	,198	-,040	-,169
A4	,268	,355	-,283	,130	-,234	-,227	,339	-,282	,159	,102	,036	,114
B4	,520	-,149	,577	,183	,026	,142	-,038	-,102	-,031	,097	,059	-,147
B7	,389	-,253	,480	,093	,442	,030	-,040	,110	,095	-,032	,105	,110
A10	,322	,086	,428	,131	,389	,114	,235	,104	,084	,017	,140	,189
E5	-,276	,193	,421	,049	-,064	-,242	,038	,035	-,180	,180	,413	,415
A6	,165	,088	-,030	,835	-,137	-,125	,094	,045	-,258	,059	-,159	-,061
A7	,188	,142	-,009	,795	-,083	-,138	,053	,137	-,187	-,036	-,060	-,085
B1	-,326	,205	,482	,004	,488	-,217	-,038	-,315	,042	,015	-,047	-,010
ΣΤ2	,406	,265	,349	-,174	-,422	-,014	-,011	,073	-,035	,109	-,246	,120
Γ5	,213	,169	-,109	,183	,359	,338	,024	-,071	,097	,291	-,069	,136
E6	,067	,188	,259	,010	,212	,469	,314	,253	,203	,021	-,212	-,092
B8	-,102	,245	,409	-,230	-,049	-,438	-,211	,232	,164	-,114	,088	,036
ΣΤ7	,264	,003	,336	-,318	-,209	,033	,465	-,337	-,200	-,243	-,073	-,016
B6	-,340	,106	,024	-,141	-,193	,244	,252	,600	-,249	,067	,029	,109
A1	-,399	,368	-,004	-,002	,098	-,001	,161	-,412	-,236	,179	-,090	-,152
ΣΤ4	-,005	,380	,022	,280	-,274	-,149	-,130	,173	,247	,388	,056	,014
A8	-,253	,119	,085	-,093	,113	-,186	,232	,106	,331	,030	-,511	,314
A9	-,314	,189	,183	-,167	,033	-,360	,005	,068	,307	,335	,062	-,424
Extraction Method: Principal Component Analysis.												
a. 12 components extracted.												

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ IV- ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΥΡΙΩΝ ΣΥΝΙΣΤΩΣΩΝ- ROTATED COMPONENT MATRIX

Rotated Component Matrix ^a												
	Component											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
E3	,844	-,080	,070	,044	-,074	-,092	,019	-,011	-,102	-,031	-,029	-,081
E4	,747	,012	,067	-,076	-,089	-,015	,236	-,223	-,080	-,042	-,002	-,012

E2	,716	,099	-,059	,153	,005	,151	,046	,120	,212	-,197	,076	-,041
E1	,691	,082	,101	,273	-,032	,020	,037	,022	,048	,180	-,139	,073
B7	,016	,780	,010	-,119	-,116	-,034	-,160	-,163	-,002	,070	-,056	,011
A10	,097	,733	-,010	,059	,038	,043	,134	,062	,059	,120	-,067	,079
B4	-,086	,624	,422	-,123	,023	,161	-,048	-,169	,144	-,047	,024	-,236
B3	,006	,603	,390	-,223	-,289	,150	-,117	-,111	,120	-,107	,100	-,136
E6	-,015	,454	,110	,241	,103	-,038	,057	,447	-,023	-,321	,006	,181
ΣT1	-,027	,226	,732	,065	-,016	,094	,017	-,124	,173	,001	-,093	-,067
ΣT2	,122	,059	,724	,031	-,080	,041	,074	,087	,211	,152	,010	,159
ΣT3	,171	-,067	,599	,202	,114	-,157	,190	-,068	-,093	-,168	,083	-,209
Γ2	,087	-,058	,149	,814	,038	,050	,025	,004	-,038	,186	-,049	,081
Γ1	,136	-,168	,095	,776	,271	,092	-,027	,105	,087	-,013	,107	,057
Γ3	,112	,049	-,073	,649	,010	-,025	,281	,069	-,235	-,160	,076	-,228
B2	,148	,085	-,327	,437	,244	,156	,023	-,186	,139	,059	,287	,363
E7	-,169	,034	,069	,091	,682	,030	-,095	,124	-,124	,157	-,046	,066
A1	,094	-,239	-,131	,092	,668	,052	,120	,013	,150	-,055	,194	,022
B1	-,022	,308	-,208	,150	,546	-,103	-,152	-,279	,091	,170	,320	,248
A5	-,208	,071	,015	,266	,506	-,237	-,218	,160	-,076	,186	-,020	-,297
A2	,108	,274	-,109	,021	-,449	,152	,426	,045	,320	,017	,178	-,221
A6	-,014	,029	,043	-,009	,044	,924	,048	-,055	-,058	-,026	-,087	-,021
A7	,013	,096	-,002	,118	-,059	,861	,029	-,056	-,070	,018	-,046	-,054
A4	,130	-,186	,078	,032	-,059	,222	,693	-,132	,135	,025	,040	,125
Γ4	,330	,153	,204	,046	-,063	-,181	,602	-,070	,089	-,079	-,025	-,073
A3	,065	,021	,317	,265	-,310	-,019	,458	-,170	-,147	-,039	-,168	,152
A11	-,207	-,227	-,263	,155	,305	,058	,419	,340	-,023	,113	-,097	-,071
B6	,006	-,128	-,028	,075	-,004	-,007	-,160	,804	-,010	,211	-,086	,009
B5	-,075	-,068	-,114	-,040	,129	-,167	-,024	,591	,042	-,100	,308	,134
ΣT7	-,093	,122	,249	-,047	,101	-,134	,176	,019	,773	-,040	-,127	,023
ΣT6	,310	,076	,368	-,043	-,157	-,008	,084	,017	,589	,177	,084	-,055
ΣT4	,024	-,091	,285	,129	-,017	,286	,258	,077	-,394	,240	,327	,046
Γ5	,274	,312	,009	-,014	,217	,047	,254	,019	-,338	-,238	-,157	,048
E5	-,068	,117	-,038	-,001	,285	,024	,062	,096	,014	,804	,055	-,022
B8	,009	,066	,129	,257	-,152	-,161	-,209	-,077	,083	,490	,402	,196
ΣT5	-,067	-,207	,168	,281	,314	,130	-,107	,182	,023	,369	,345	,048
A9	-,070	-,057	-,035	,024	,094	-,118	,016	,062	-,078	,077	,818	,058
A8	-,079	-,007	-,038	,020	,066	-,079	,041	,133	-,046	,017	,092	,792

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

a. Rotation converged in 10 iterations.

**ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ V- ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΥΡΙΩΝ ΣΥΝΙΣΤΩΣΩΝ-
COMPONENT TRANSFORMATION MATRIX**

Component Transformation Matrix												
Component	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	,409	,407	,428	-,142	-,457	,131	,254	-,253	,177	-,174	-,169	-,136
2	,471	-,104	,182	,681	,272	,107	,312	,098	,007	,157	,200	,116
3	-,323	,599	,380	,082	,276	-,024	-,286	,015	,259	,333	,210	,066
4	-,252	,169	-,136	,112	,081	,851	,076	-,150	-,314	-,021	-,124	-,054
5	,411	,540	-,583	-,004	,209	-,149	-,167	-,160	-,136	-,187	,052	,155
6	-,125	,198	,204	,216	,270	-,222	,030	,391	-,241	-,439	-,488	-,301
7	-,146	,160	-,284	-,156	,034	,141	,513	,485	,521	-,121	,014	,204
8	,160	,133	-,035	,097	-,535	,132	-,346	,647	-,243	,172	,095	,085
9	-,409	,182	,033	,223	-,322	-,298	,387	-,154	-,396	-,176	,302	,322
10	,197	,029	,247	-,587	,332	,039	,248	,217	-,446	,065	,357	-,058
11	-,068	,158	-,307	,091	-,123	-,175	,300	-,010	-,052	,475	,050	-,708
12	,043	,055	,009	-,115	,038	-,129	,192	-,026	-,193	,548	-,632	,434

Extraction Method: Principal Component Analysis.
Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ VI- ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΞΙΟΠΙΣΤΙΑΣ

Scale: Factor_1

Case Processing Summary			
		N	%
Cases	Valid	105	100,0
	Excluded ^a	0	,0
	Total	105	100,0
a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.			
Reliability Statistics			
Cronbach's Alpha		N of Items	
,783		4	
Item-Total Statistics			

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
E3	8,17	3,778	,689	,674
E4	8,19	4,290	,620	,714
E2	7,94	4,324	,532	,760
E1	8,21	4,783	,526	,761

Scale: Factor_2

Case Processing Summary				
		N	%	
Cases	Valid	105	100,0	
	Excluded ^a	0	,0	
	Total	105	100,0	
a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.				
Reliability Statistics				
Cronbach's Alpha		N of Items		
,726		5		
Item-Total Statistics				
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
B7	10,22	7,192	,579	,639
A10	9,55	7,403	,489	,680
B4	10,23	7,774	,594	,641
B3	10,13	7,790	,575	,647
E6	9,24	9,414	,227	,768

Scale: Factor_3

Case Processing Summary

		N	%	
Cases	Valid	105	100,0	
	Excluded ^a	0	,0	
	Total	105	100,0	
a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.				
Reliability Statistics				
Cronbach's Alpha		N of Items		
,636		3		
Item-Total Statistics				
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
ΣT1	4,95	3,238	,467	,522
ΣT2	4,62	3,046	,546	,425
ΣT3	4,45	2,519	,375	,697

Scale: Factor_4

Case Processing Summary				
		N	%	
Cases	Valid	105	100,0	
	Excluded ^a	0	,0	
	Total	105	100,0	
a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.				
Reliability Statistics				
Cronbach's Alpha		N of Items		
,724		4		
Item-Total Statistics				
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Γ2	11,82	3,727	,588	,616

Γ1	11,43	3,363	,683	,551
Γ3	11,64	4,079	,436	,708
B2	11,40	4,608	,362	,741

Scale: Factor_5

Case Processing Summary				
		N	%	
Cases	Valid	105	100,0	
	Excluded ^a	0	,0	
	Total	105	100,0	
a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.				
Reliability Statistics				
Cronbach's Alpha		N of Items		
,617		4		
Item-Total Statistics				
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
E7	12,66	2,227	,441	,514
A1	12,61	2,779	,337	,588
B1	12,60	2,242	,451	,504
A5	12,13	2,982	,386	,566

Scale: Factor_7

Case Processing Summary			
		N	%
Cases	Valid	105	100,0
	Excluded ^a	0	,0
	Total	105	100,0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.				
Reliability Statistics				
Cronbach's Alpha			N of Items	
,465			4	
Item-Total Statistics				
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
A4	8,62	2,373	,377	,286
Γ4	8,60	2,262	,339	,316
A3	9,38	2,373	,339	,320
A11	6,66	3,247	,032	,584

Scale: Factor_10

Case Processing Summary				
		N	%	
Cases	Valid	105	100,0	
	Excluded ^a	0	,0	
	Total	105	100,0	
a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.				
Reliability Statistics				
Cronbach's Alpha		N of Items		
,554		3		
Item-Total Statistics				
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
E5	6,85	2,823	,387	,422
B8	7,66	2,516	,355	,473
ΣT5	6,81	2,810	,356	,465

